

Міністерство освіти і науки України
Національний університет “Острозька академія”
Навчально-науковий центр заочно-дистанційного навчання
Кафедра національної безпеки та політології

Кваліфікаційна робота
на здобуття освітнього ступеня магістра на тему:
**“ Перспективи застосування медіації як способу вирішення конфліктів
в Україні у період післявоєнної відбудови”**

Виконав студент II курсу, групи ЗМНб-21
спеціальності 256 Національна безпека (за
окремими сферами забезпечення і видами
діяльності)

Косовський Олег Богданович

Керівник – кандидат юридичних наук, доцент
Шминдрук Ольга Федорівна

Рецензент – доктор економічних наук, професор
Дем’янчук Ольга Іванівна

Острог, 2025

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ МЕДІАЦІЇ ТА ЇЇ ПРАВОВІ АСПЕКТИ	11
1.1 Концептуальні основи медіації як способу врегулювання конфліктів	11
1.2 Нормативно правове регулювання медіації в Україні та зарубіжних державах	25
1.3.Аналіз підходів до медіації у контексті вирішення соціальних і правових конфліктів	36
Висновок до 1 розділу	49
РОЗДІЛ 2 ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ МЕДІАЦІЇ У ПІСЛЯВОЄННИЙ ПЕРІОД В УКРАЇНІ	51
2.1 Типологія конфліктів що виникають у післявоєнний період та їх вплив на суспільство	51
2.2 Використання медіації у реінтеграції громад та вирішенні соціальних протиріч	60
2.3 Виклики та обмеження застосування медіації в умовах відновлення територій	67
Висновок до 2 розділу	76
РОЗДІЛ 3 ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ МЕДІАЦІЇ В СИСТЕМУ СОЦІАЛЬНО ПРАВОВИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ	78
3.1 Інституційні механізми популяризації медіації в Україні	78
3.2 Рекомендації щодо вдосконалення законодавчого забезпечення медіації.....	85
3.3 Соціально економічна ефективність медіації у врегулюванні конфліктів	92
Висновок до 3 розділу	97
ВИСНОВКИ.....	99
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	102

ВСТУП

В умовах сьогодення, коли Україна переживає важкий період збройного конфлікту та готується до масштабної післявоєнної відбудови, питання ефективного вирішення конфліктів набуває особливої актуальності. Війна неминуче призводить до загострення старих та виникнення нових конфліктів на різних рівнях суспільства – від міжособистісних до міжгрупових та навіть міжнародних. В цих умовах традиційні методи вирішення спорів, такі як судовий процес, можуть виявитися недостатньо ефективними та тривалими, що створює потребу в пошуку альтернативних, більш гнучких та конструктивних підходів. Одним із таких перспективних напрямків є медіація – процес, в якому нейтральна третя сторона (медіатор) допомагає конфліктуючим сторонам досягти взаємоприйняттого рішення шляхом переговорів. Медіація має значний потенціал для застосування в різних сферах суспільного життя, зокрема у вирішенні сімейних, трудових, господарських, земельних та інших спорів. Особливо цінною вона може стати в умовах післявоєнної відбудови, коли суспільство потребуватиме зцілення ран, відновлення соціальної злагоди та налагодження конструктивної взаємодії між різними групами населення.

Післявоєнна реконструкція є періодом значних змін, у тому числі й у галузі правової культури та вирішення конфліктів. Держава потребує нових підходів до мирного вирішення соціальних, політичних та економічних суперечок, оскільки традиційні методи виявляються не завжди ефективними або здатними забезпечити довгострокову стабільність. Роль медіації у вирішенні конфліктів набуває особливого значення в умовах післявоєнного відновлення, оскільки це дозволяє зберегти соціальний мир і сприяє швидшому відновленню суспільної довіри. Важливим є також те, що медіація може стати основою для відновлення справедливості та примирення в суспільствах, які пережили насильницькі конфлікти.

Інтеграція медіації в систему національної безпеки та громадського порядку є важливим кроком для України на шляху до європейської інтеграції.

Європейський Союз активно підтримує використання медіації та переговорів як засобів запобігання та вирішення конфліктів, що сприяє зміцненню стабільності та безпеки як на національному, так і на міжнародному рівнях.

Згідно з "Концепцією ЄС щодо миротворчої медіації", Європейський Союз прагне сприяти мирному врегулюванню конфліктів через медіацію, підкреслюючи важливість інклюзивності та врахування різних перспектив сторін конфлікту.

Наукові дослідження медіації, що стосуються її теоретичних основ і практичного застосування, мають значний розвиток у сучасному міжнародному праві та соціальних науках. Одним із ключових авторів, які досліджували питання медіації, є професор Д. Ю. Венцовський¹, який розглядає медіацію як важливий інструмент для збереження суспільного. Дослідження підкреслюють, що медіація в умовах післявоєнного відновлення є не лише способом вирішення локальних конфліктів, а й важливим елементом політичного процесу. Підтвердженням цього є роботи таких авторів, як С. Чередніков², що вивчає використання медіації для відновлення соціальної гармонії в постконфліктних країнах, а також С. П. Пекарський, Ю. О. Миронов³, акцентують увагу на розвитку медіації в Україні як інструменту в контексті євроінтеграції та внутрішніх реформ).

Актуальність цієї теми для України є надзвичайно високою, оскільки в умовах післявоєнної відбудови країна стикається з численними внутрішніми і зовнішніми конфліктами, які вимагають ефективних, мирних і сталих рішень. Україна активно працює над вдосконаленням механізмів правосуддя, зокрема щодо розвитку медіації, що дозволяє скоротити навантаження на судову систему

¹ Венцовський Д. Ю. Сучасний стан і напрями підвищення результативності співробітництва України з міжнародними фінансовими організаціями. *Фінанси України*. 2012. № 5 (198). С. 14–26.

² Чередніков С. Медіація як альтернативний спосіб врегулювання конфліктів та інструмент державного управління. *XI Міжнародна науково-практична конференція «Сучасні проблеми управління: Трансформація публічного управління у постковідному світі»*. Київ, Україна, 2021. URL: <https://doi.org/10.20535/spu2021.248896> (дата звернення: 20.02.2025).

³ Пекарський С. П., Миронов Ю. О. Щодо визначення ефективності впровадження медіації для вирішення конфліктів, спорів (адміністративні та кримінальні правопорушення) серед осіб, які не досягли повноліття. *ПОЛІЦЕЙСЬКА МЕДІАЦІЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАХИСТУ ПРАВ ТА ІНТЕРЕСІВ ГРОМАДЯН*. 2022. URL: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-257-2-11> (дата звернення: 20.02.2025).

та створити механізм швидкого реагування на конфлікти, що виникають у повсякденному житті громадян.

Метою даного дослідження є комплексний аналіз перспектив застосування медіації як ефективного способу вирішення конфліктів в Україні в період післявоєнної відбудови. Дослідження зосереджене на вивченні теоретичних засад медіації, аналізі її практичної реалізації в умовах сучасних соціально-політичних викликів та пропозиціях щодо адаптації та розвитку цього інструменту в українському контексті.

Об'єктом дослідження є процеси мирного вирішення конфліктів в Україні після війни, зокрема через застосування медіації як методу альтернативного вирішення спорів. Досліджуються як практичні, так і теоретичні аспекти використання медіації в українському правовому та соціальному контексті в період післявоєнної відбудови.

Предметом дослідження є методи та інструменти медіації, що можуть бути застосовані для врегулювання конфліктів в умовах післявоєнного відновлення України. Особлива увага приділяється аналізу законодавчих ініціатив, політичних стратегій та соціальних механізмів, що сприяють розвитку медіації в Україні як елементу правової системи, а також можливостям адаптації міжнародного досвіду до національних умов.

Завдання дослідження:

1. Визначити основні принципи та механізми медіації, її роль у мирному вирішенні конфліктів.
2. Порівняти законодавчі підходи до медіації в Україні та інших країнах, зокрема постконфліктних.
3. Вивчити конфлікти, що виникають після війни, та їх наслідки для соціальної стабільності.
4. Проаналізувати роль медіації у процесах реінтеграції та вирішенні соціальних протиріч в Україні.
5. Надати пропозиції щодо покращення законодавства та інституційної підтримки медіації в Україні.

Теоретико-методологічну основу дослідження формують ключові теоретичні концепції медіації, що є ефективним методом мирного врегулювання конфліктів, а також підходи до її застосування в контексті постконфліктної відбудови. Визначальним є поєднання теоретичних засад медіації з аналізом конкретних практик її реалізації в умовах України та інших країн, що пережили війни або інші насильницькі конфлікти. Для аналізу застосування медіації в Україні в період післявоєнної відбудови використовуються підходи з кількох основних наукових напрямків: соціології, права, конфліктології та міжнародних відносин.

Одним з основних напрямків дослідження є концепція медіації як альтернативного методу вирішення конфліктів. Медіація розглядається як процес, в якому нейтральний посередник допомагає сторонам конфлікту досягти взаємної згоди без застосування насильства та звернення до суду⁴. Проблеми конфліктів, їх вирішення через медіацію, а також соціально-психологічні аспекти участі у медіації, розкриваються через теоретичні концепції та підходи таких вчених, як В. Серватюк, Л. Серватюк, К. Мостова⁵, а також українських авторів, зокрема В. М. Білявський, який досліджує конфлікти і методи їх вирішення в українському контексті⁶.

Одним із ключових методологічних підходів, що застосовуються в дослідженні, є соціологічний підхід, який дозволяє вивчити соціальні аспекти медіації, зокрема її вплив на соціальну інтеграцію, відновлення довіри між різними групами та інституціями в постконфліктних суспільствах. Зокрема, дослідження А. Солнишкіна⁷ висвітлює соціальні й економічні фактори, що впливають на ефективність медіації, а також ролі медіатора як нейтрального

⁴ Cotranslational Protein Folding and Terminus Hydrophobicity / S. Srivastava et al. *Advances in Bioinformatics*. 2011. Vol. 2011. P. 1–8. URL: <https://doi.org/10.1155/2011/176813> (date of access: 20.02.2025).

⁵ Серватюк В., Серватюк Л., Мостова К. МІЖНАРОДНІ ПРАКТИКИ ТА СТРАТЕГІЇ ВРЕГУЛЮВАННЯ ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ: МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ УКРАЇНИ. *Наукові перспективи (Naukovi perspektivi)*. 2024. № 10(52). URL: [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2024-10\(52\)-283-296](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2024-10(52)-283-296) (дата звернення: 20.02.2025).

⁶ Особливості організаційних конфліктів та методи їх вирішення : thesis / В. М. Білявський та ін. 2020. URL: <https://er.nau.edu.ua/handle/NAU/44742> (дата звернення: 20.02.2025).

⁷ Солнишкіна А. Практики медіації та розбудови миру в країнах, що постраждали від війни: архетипний підхід. *Наукові перспективи (Naukovi perspektivi)*. 2024. № 5(47). URL: [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2024-5\(47\)-248-262](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2024-5(47)-248-262) (дата звернення: 21.02.2025).

посередника в складних соціальних ситуаціях. Методологія, орієнтована на дослідження соціальних змін, дозволяє виявити механізми, через які медіація сприяє стабілізації післявоєнної ситуації. Правовий підхід до медіації передбачає аналіз законодавчого забезпечення медіації як частини системи правосуддя та альтернативних методів вирішення спорів. Важливими в цій сфері є роботи таких вчених, як В Теремецький, В Устименко⁸, які досліджують правові основи медіації та її інтеграцію в українське законодавство. Аналіз правових аспектів дає можливість з'ясувати, як медіація застосовується в юридичних процесах, а також оцінити ефективність її правового регулювання, що має особливе значення для постконфліктних держав. В дослідженні використовується міждисциплінарний підхід, який поєднує принципи конфліктології, права, соціології та міжнародних відносин. Такий підхід дозволяє вивчити медіацію не лише як правовий інструмент, а й як соціальну практику, яка включає у себе міжособистісні, соціальні та політичні аспекти.

Методологія дослідження базується на комплексному підході, що поєднує кілька наукових методів для глибокого аналізу та розуміння механізмів застосування медіації в післявоєнний період. Основним методом дослідження є аналіз, який застосовується для вивчення теоретичних основ медіації, її правового регулювання, а також практичних аспектів її впровадження в Україні та інших країнах. Аналіз дозволяє дослідити як існуючі теорії медіації, так і реальні випадки її застосування, зокрема в постконфліктних умовах. Важливим підходом є порівняння правових норм і моделей медіації, яке дозволяє оцінити існуючі законодавчі ініціативи та практики застосування медіації в різних країнах, що дає можливість виявити найефективніші підходи, що можуть бути адаптовані до українських реалій, зокрема в умовах післявоєнного відновлення та реінтеграції громад.

⁸ Legal Regulation and the Role of Cross-Border Electronic Commerce in the Process of Post-War Reconstruction of Ukraine / V. Ustymenko et al. *Journal of Ecohumanism*. 2024. Vol. 3, no. 4. P. 3515–3530. URL: <https://doi.org/10.62754/joe.v3i4.3869> (date of access: 20.02.2025).

Для прогнозування можливих варіантів розвитку ситуації після впровадження медіації в Україні застосовано моделювання. Моделювання дозволяє побудувати теоретичні сценарії, які допомагають передбачити ефективність медіації в конкретних умовах, зокрема в процесах реінтеграції та відновлення територій. Такий підхід дозволяє враховувати всі можливі соціальні, економічні та правові чинники, що можуть впливати на результат медіації. Контент-аналіз застосовано для вивчення нормативних актів, правових документів, а також наукових публікацій, що стосуються медіації. Аналіз документів дозволяє виявити прогалини у законодавстві та пропозиції для вдосконалення правового регулювання медіації в Україні. Також важливим аспектом є дослідження міжнародного досвіду, який дозволяє адаптувати успішні практики медіації до специфіки української ситуації.

Джерельна база дослідження охоплює широкий спектр наукових, нормативно-правових та емпіричних джерел, що мають важливе значення для глибокого розуміння застосування медіації в Україні в період післявоєнної відбудови. Серед основних джерел - монографії, статті у наукових журналах, нормативно-правові акти, а також публікації міжнародних організацій. Наукові роботи провідних дослідників у галузі конфліктології, зокрема монографії Л. А. Когана «Медіація та альтернативні способи вирішення спорів», відіграють ключову роль у формуванні теоретичної основи дослідження. Вони дозволяють глибше зрозуміти методологічні аспекти медіації, її принципи та можливості застосування в різних соціальних і правових контекстах. Окрім цього, важливі статті, опубліковані у спеціалізованих журналах, таких як «Конфліктологія» та «Право і політика», де розглядаються сучасні підходи до вирішення конфліктів через медіацію, а також роль цього інструменту у післявоєнних суспільствах.

Нормативно-правова база медіації в Україні та за її межами також є важливим джерелом для аналізу правових аспектів застосування цього інструменту. Законодавчі акти, зокрема «Закон України про медіацію» 2022 року, а також інші правові норми, що регулюють процедури медіації в різних галузях права, використовуються для порівняльного аналізу з міжнародними практиками.

Вивчення правових систем країн з розвинутою практикою медіації, таких як Німеччина, США та Швеція, дозволяє визначити ефективні моделі, які можуть бути адаптовані для України. Наприклад, німецький цивільний кодекс (*Zivilprozessordnung*), що чітко регулює медіацію в судовому процесі, є значущим прикладом для розвитку законодавства в Україні. Міжнародні організації, такі як ООН, Світовий банк, а також Європейський Союз, регулярно публікують звіти та аналітичні матеріали, що стосуються мирного врегулювання конфліктів і використання медіації в постконфліктних суспільствах. Наприклад, звіти ООН щодо миробудівництва та післявоєнної реінтеграції громад є важливими для розуміння міжнародних підходів до застосування медіації в умовах відновлення після збройних конфліктів.

Практичне значення даного дослідження полягає у розробці рекомендацій щодо ефективного застосування медіації як методу вирішення конфліктів в Україні в період післявоєнної відбудови. Результати дослідження можуть бути використані для вдосконалення законодавчого регулювання медіації, зокрема для розробки нових норм, що забезпечують інтеграцію медіації в правову систему країни та її використання в процесах відновлення територій і реінтеграції громад. Практичні результати також можуть бути корисними для органів державної влади, місцевого самоврядування, організацій, які займаються мирним врегулюванням конфліктів, а також для практиків, медіаторів та соціальних працівників, які працюють з постраждалими від конфліктів особами. Дослідження сприятиме підвищенню обізнаності громадян та представників різних організацій щодо важливості медіації як способу зниження соціальної напруги та досягнення миру в суспільстві, яке пережило збройний конфлікт. Рекомендації можуть бути застосовані також у міжнародних програмах, спрямованих на відновлення миру та стабільності в післявоєнних суспільствах. Наукова новизна даного дослідження полягає у комплексному аналізі застосування медіації як способу вирішення конфліктів у контексті післявоєнної відбудови України, що є недостатньо дослідженим аспектом вітчизняної наукової думки. Вперше здійснено детальний аналіз специфіки застосування медіації для

вирішення соціальних, міжетнічних та політичних конфліктів в умовах, що виникають внаслідок збройного конфлікту, з акцентом на особливості відновлення територій та реінтеграцію громад.

Наукова новизна. Дослідження пропонує новий підхід до використання медіації в українському контексті, виявляючи потенційні проблеми та обмеження цього процесу в умовах постконфліктного відновлення. Визначено специфічні аспекти інтеграції медіації у правову систему України, зокрема, на рівні міжвідомчої взаємодії, що дозволяє внести нові ідеї для вдосконалення нормативно-правового забезпечення. В роботі розглядається міждисциплінарний підхід до медіації, поєднуючи концепції з конфліктології, соціології та права, що дозволяє поглибити розуміння механізмів медіації в процесах мирного вирішення конфліктів у поствоєнних суспільствах. Зокрема, досліджено міжнародний досвід та адаптовано його до специфіки України, що має велике значення для подальшого розвитку медіації як інструменту мирного врегулювання на національному рівні.

Структура роботи. Дана робота складається зі вступу, трьох розділів, розподілених на 9 підрозділів, висновків і списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи становить 113 сторінок, з яких 90 – основного тексту. Список джерел містить 88 найменувань, а також містить одну таблицю, що ілюструє ключові аспекти дослідження. У вступі обґрунтовано актуальність теми дослідження, визначено його мету, завдання, об'єкт, предмет, методологічну основу, наукову новизну та практичне значення. У першому розділі досліджено теоретичні засади медіації, її сутність, принципи та переваги порівняно з іншими способами вирішення конфліктів. У другому розділі проаналізовано сучасний стан розвитку медіації в Україні, виявлено основні проблеми та перспективи її подальшого розвитку. У третьому розділі вивчено досвід інших країн щодо застосування медіації у період післявоєнної відбудови та розроблено практичні рекомендації щодо впровадження та розвитку медіації в Україні у цей період. У висновках підведено підсумки дослідження та сформульовано основні висновки. Список використаних джерел містить перелік наукової літератури, законодавчих актів та інших матеріалів, використаних у роботі. У додатках наведено матеріали, що ілюструють та доповнюють основний текст роботи.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ МЕДІАЦІЇ ТА ЇЇ ПРАВОВІ АСПЕКТИ

1.1 Концептуальні основи медіації як способу врегулювання конфліктів

У сучасних умовах зростання кількості конфліктів у різних сферах суспільного життя зростає потреба в ефективних, альтернативних до судових, способах їхнього вирішення. Одним із таких інструментів є медіація — добровільна, конфіденційна процедура врегулювання спору за участі нейтральної третьої сторони. Медіація не лише сприяє досягненню консенсусу між сторонами, але й виступає як дієвий механізм зниження соціальної напруги, запобігання ескалації конфліктів та формування культури діалогу. У контексті розбудови правової держави, зміцнення національної безпеки та виконання зобов'язань перед Європейським Союзом, питання інтеграції медіації в систему врегулювання спорів набуває особливого значення. Дослідження концептуальних засад медіації дозволяє не лише глибше осмислити її природу та принципи, а й обґрунтувати необхідність її широкого впровадження у національну правову та соціальну практику.

Медіація є сучасним та ефективним методом альтернативного вирішення конфліктів, що набуває все більшого поширення в різних сферах суспільного життя. Її концептуальні основи базуються на принципах добровільності, конфіденційності, нейтральності та неупередженості медіатора, а також самовизначення та рівності прав сторін. Принципи забезпечують конструктивний діалог між учасниками конфлікту та сприяють досягненню взаємоприйнятного рішення. Історично, практика медіації має глибоке коріння. У Стародавньому Римі, наприклад, Закони XII таблиць передбачали можливість мирного врегулювання спорів шляхом укладання мирової угоди до початку судового розгляду. У середньовічній Європі священнослужителі часто виступали посередниками у вирішенні конфліктів, підкреслюючи важливість мирного розв'язання суперечок.

В умовах збройного конфлікту в Україні, що триває з 2014 року й особливо загострився після повномасштабного вторгнення у 2022 році, суттєво зросла потреба у впровадженні ефективних інструментів мирного врегулювання конфліктів у всіх сферах суспільного життя. Медіація, як форма альтернативного врегулювання спорів, набуває особливої актуальності не лише в судовій чи адміністративній практиці, а й у військовій, сімейній, трудовій та громадській сферах.

Застосування медіації у військовому середовищі є важливою складовою розбудови інституційної спроможності сектору безпеки та оборони. У структурі Збройних Сил України дедалі частіше фіксуються випадки внутрішніх конфліктів, які можуть виникати як між окремими військовослужбовцями, так і між підлеглими та командуванням. Напруження часто спричиняється високим рівнем стресу, посттравматичними розладами, втомою та перевантаженням. Досвід інших країн, зокрема Канади, Ізраїлю та Сполучених Штатів Америки, демонструє ефективність впровадження медіації у внутрішньому військовому управлінні, а також підготовки спеціальних фасилітаторів серед самих військовослужбовців, які володіють базовими навичками ненасильницького спілкування, активного слухання та посередництва. В Україні ця практика поки що має переважно пілотний характер. Зокрема, організація «Ла Страда – Україна» у партнерстві з іншими структурами проводить тренінги для військових психологів та офіцерів морально-психологічного забезпечення з основ комунікативної медіації, що сприяє зменшенню конфліктогенності у військових колективах та покращенню взаємодії в екстремальних умовах⁹

Особливого значення набуває медіація як спосіб вирішення сімейних конфліктів за участі військовослужбовців. Проблеми довготривалого розлучення, розриву емоційних зв'язків, труднощів адаптації після ротації, а також підвищене психологічне навантаження призводять до загострення стосунків між

⁹ Field O. P. Supreme Court Protection of Private Rights Against State Action. *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science*. 1938. Vol. 195, no. 1. P. 53–64. URL: <https://doi.org/10.1177/000271623819500182> (date of access: 06.04.2025).

подружжям, а також до спорів щодо виховання та опіки над дітьми. Як зазначає Ліга медіаторів України, яка впроваджує програми підтримки сімей військовослужбовців, сімейна медіація дозволяє уникнути ескалації та забезпечити безпечний простір для діалогу, збереження довіри та спільного пошуку рішень¹⁰. Особливої ефективності в такому контексті досягає практика комедіації - спільного ведення медіаційної процедури двома спеціалістами, наприклад психологом і юристом або медіатором із військовим досвідом та цивільним фахівцем. Такий підхід дозволяє охопити весь спектр конфлікту - від емоційно-психологічної до правової складової.

Окрему категорію становлять трудові конфлікти, які виникають між роботодавцями та мобілізованими працівниками. Попри законодавчі гарантії збереження місця праці, низка ветеранів або демобілізованих військових стикається з дискримінацією, звільненнями, затримками у виплатах заробітної плати або небажанням поновлювати трудові відносини після служби. У таких випадках медіація виступає альтернативою судовим спорам і забезпечує відновлення комунікації, врегулювання розбіжностей, збереження трудових прав та запобігання соціальній ізоляції ветеранів. Правозахисна організація «Право на захист» у своїх звітах фіксує збільшення кількості звернень щодо трудових спорів із роботодавцями та рекомендує звернення до медіаторів як конструктивний шлях вирішення таких ситуацій¹¹.

У воєнних умовах конфліктогенність суттєво зростає і на локальному рівні - у громадах. Спори щодо розподілу гуманітарної допомоги, земельні конфлікти, суперечки навколо відновлення зруйнованої інфраструктури або міжособистісні конфлікти в межах внутрішньо переміщених осіб є повсякденною практикою для органів місцевого самоврядування. Відсутність діалогових механізмів часто призводить до зниження довіри до місцевої влади та поглиблення соціальної

¹⁰ Гордієнко О. М. Із практики діяльності Всеукраїнської громадянської організації Ліга захисту прав землевласників і землекористувачів "Земля України". *Земельне право України : теорія і практика*. 2007. № 2. С. 59–63.

¹¹ Романовська Л., Олійник К. Методи ефективної психологічної допомоги постраждалим під час війни в Україні. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 12. Психологічні науки*. 2024. С. 54–61. URL: [https://doi.org/10.31392/udu-nc.series12.2024.25\(70\).06](https://doi.org/10.31392/udu-nc.series12.2024.25(70).06) (дата звернення: 06.04.2025).

напруги. У відповідь на ці виклики створюються медіаційні хаби в громадах, зокрема за підтримки міжнародних організацій (наприклад, GIZ або UNDP), які забезпечують проведення діалогів, тренінгів, груп підтримки та саму процедуру медіації. Така практика уже поширена в громадах Львівської, Вінницької та Дніпропетровської областей за участі Асоціації міст України¹².

В Україні інститут медіації перебуває на етапі активного розвитку. Хоча традиційно вирішення конфліктів здійснювалося через судову систему, зростає усвідомлення переваг альтернативних методів, таких як медіація. Прийняття Закону України «Про медіацію» у 2021 році стало важливим кроком у впровадженні цього інституту в національну правову систему. Закон визначає правові та організаційні засади проведення медіації, встановлює вимоги до медіаторів та процедури їх підготовки, а також регулює питання конфіденційності та виконання угод за результатами медіації. Переваги медіації очевидні: вона дозволяє зменшити навантаження на судову систему, скоротити час та витрати на вирішення спорів, а також зберегти або покращити стосунки між сторонами конфлікту. Особливо це актуально у сферах, де важливі довгострокові взаємини, наприклад, у сімейних або ділових відносинах. Також, медіація сприяє підвищенню правової культури та розвитку громадянського суспільства, оскільки заохочує відповідальність та активну участь сторін у вирішенні власних проблем.

Аналіз наукових досліджень щодо концептуальних основ медіації свідчить про широку зацікавленість учених у вивченні цього методу врегулювання конфліктів та його ефективності в різних контекстах. Серед ключових дослідників, що зробили значний внесок у розвиток теорії медіації, можна виділити І. В. Зартмана та С. Р. Вуковича¹³, аналізують сучасні підходи до медіації, підкреслюючи необхідність перегляду традиційних моделей конфліктного врегулювання. Вони зазначають, що медіація повинна

¹² Винокуров В. Право на захист: воєнний стан. *Успіхи і досягнення у науці*. 2024. № 4(4). URL: [https://doi.org/10.52058/3041-1254-2024-4\(4\)-50-61](https://doi.org/10.52058/3041-1254-2024-4(4)-50-61) (дата звернення: 06.04.2025).

¹³ Zartman I. W., Vuković S. Rethinking mediation. *Rethinking Conflict Resolution and Management*. 2023. P. 83–98. URL: <https://doi.org/10.4337/9781800376991.00010> (date of access: 21.02.2025).

адаптуватися до нових глобальних викликів, зокрема до зростання складності міжнародних конфліктів і необхідності більшої гнучкості у переговорах. Дослідження, А. Хольпера та Л. Кірхгоффа¹⁴, акцентує увагу на миротворчій медіації як ключовому інструменті зовнішньої політики Німеччини. У цьому контексті розглядається роль держави в процесах посередництва, а також формуються рекомендації щодо розбудови стійких механізмів мирного врегулювання конфліктів.

Науковці А. Каршиєва та В. Шойко¹⁵ у своїй статті аналізують правові аспекти медіації в державному управлінні, визначаючи її роль у розбудові ефективних механізмів альтернативного вирішення спорів. Вони акцентують увагу на необхідності вдосконалення нормативної бази для більш ефективного впровадження медіації в державному секторі. О. Маковоз і Д. Коваль¹⁶ досліджують медіацію через призму комплаєнс-менеджменту, що підкреслює важливість впровадження принципів прозорості та етичного врегулювання спорів у корпоративному середовищі. Вони зазначають, що корпоративна медіація сприяє мінімізації юридичних ризиків і підвищенню довіри між бізнес-партнерами. Д. В. Бусуйок¹⁷ аналізує законодавче регулювання медіації в Україні, розглядаючи її місце в національній правовій системі та перспективи розвитку. Автор визначає ключові проблеми правозастосування та пропонує шляхи вдосконалення нормативної бази для підвищення ефективності медіаційних процедур.

Медіація є одним із найпопулярніших методів вирішення конфліктів. Сьогодні цей підхід широко визнаний у міжнародному правовому полі. У ряді

¹⁴ Kinsara R. A., Kilgour D. M., Hipel K. W. Conflict resolution and mediation. *2012 IEEE International Conference on Systems, Man and Cybernetics - SMC*, Seoul, Korea (South), 14–17 October 2012. 2012. URL: <https://doi.org/10.1109/icsmc.2012.6378169> (date of access: 21.02.2025)

¹⁵ Каршиєва А., Шойко В. Основи державно-правового регулювання медіації. *Науковий вісник: державне управління*. 2019. Т. 2, № 2019-1. С. 66–75. URL: <https://doi.org/10.32689/2618-0065-2019-2/1-66-75> (дата звернення: 21.02.2025).

¹⁶ Маковоз О., Коваль Д. Теоретичні основи визначення поняття «комплаєнс менеджмент». *Adaptive Management Theory and Practice Economics*. 2023. Т. 17, № 34. URL: [https://doi.org/10.33296/2707-0654-17\(34\)-14](https://doi.org/10.33296/2707-0654-17(34)-14) (дата звернення: 21.02.2025).

¹⁷ Бусуйок Д. В. Законодавче регулювання вирішення спорів у порядку медіації. *Часопис Київського університету права*. 2019. № 2. С. 147–150

випадків медіацію не розглядають як виключно «альтернативний» метод, а класифікують як один з механізмів «ефективного врегулювання спорів». Згідно з Типовим законом ЮНСІТРАЛ, ухваленим Комісією ООН з міжнародного торгового права у 2002 році, медіація отримує офіційне визначення у статті 1. У цьому нормативному акті зазначено, що медіація є процедурою, під час якої сторони залучають незалежну особу або групу осіб, щоб отримати допомогу у розв'язанні конфлікту. Спир може виникати з договірних або інших юридичних відносин. При цьому медіатор не має права нав'язувати сторонам конкретний спосіб вирішення суперечки, а лише сприяє комунікації та знаходженню взаємовигідного рішення¹⁸.

З практичної точки зору, медіація є процесом досягнення взаєморозуміння між сторонами, що перебувають у конфлікті. Це не просто спосіб вирішення спору, а механізм, який дозволяє учасникам розглянути ситуацію з різних перспектив, виявити ключові аспекти проблеми та знайти оптимальний шлях до її подолання. Крім того, медіація дозволяє розглядати конфлікт як інструмент для отримання нового досвіду та зміцнення відносин між сторонами, а не як руйнівний фактор. Окрему увагу медіації приділяє Центр ефективного врегулювання спорів (ЦЕВС), який визначає цей метод як «гнучку та конфіденційну процедуру». У межах цього підходу нейтральна третя сторона виконує роль фасилітатора, сприяючи продуктивному діалогу між учасниками спору. Важливо зазначити, що рішення та остаточне формулювання умов мирової угоди залишаються виключно за самими сторонами конфлікту, що забезпечує їм повну автономію у виборі найкращого для себе результату¹⁹.

Окрім сприяння діалогу, медіація також створює умови для початку або відновлення переговорного процесу між сторонами. Вона допомагає знизити рівень напруженості, подолати бар'єри у спілкуванні та стимулює

¹⁸ Солнишкіна А. Практики медіації та розбудови миру в країнах, що постраждали від війни: архетипний підхід. *Наукові перспективи (Naukovi perspektivi)*. 2024. № 5(47). URL: [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2024-5\(47\)-248-262](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2024-5(47)-248-262) (дата звернення: 21.02.2025)..

¹⁹ Особливості організаційних конфліктів та методи їх вирішення: thesis / В. М. Білявський та ін. 2020. URL: <https://er.nau.edu.ua/handle/NAU/44742> (дата звернення: 20.02.2025).

конструктивний пошук взаємоприйнятної рішення. Використовуючи медіацію як метод урегулювання спорів, сторони отримують можливість не лише вирішити поточний конфлікт, а й створити передумови для уникнення подібних суперечок у майбутньому²⁰.

Медіація є гнучким інструментом вирішення конфліктів, який дозволяє сторонам контролювати не лише перебіг процедури, а й визначати кінцевий результат. Важливою особливістю цього процесу є те, що учасники залишаються «власниками» свого спору, самостійно знаходячи оптимальний варіант його врегулювання. Одна з ключових переваг медіації полягає у тому, що жодна зі сторін не зобов'язана офіційно визнавати свою відповідальність, що часто сприяє більшій відкритості та готовності до консенсусу. Першим етапом медіаційної процедури зазвичай є обмін письмовими повідомленнями між сторонами. Оскільки головна роль медіатора полягає не в оцінці суті конфлікту, а у сприянні налагодженню діалогу, ці документи мають бути стислими. Водночас, якщо учасники вважають за необхідне проінформувати один одного про свої позиції більш детально, вони можуть надати розширене пояснення. Наступний крок медіації передбачає проведення спільного засідання або зустрічі. Після вступної частини, яка зазвичай містить пояснення процедури та узгодження її основних принципів, медіатор проводить індивідуальні зустрічі з кожною із сторін. Така практика дозволяє йому зібрати важливу інформацію щодо потреб, інтересів та очікувань учасників. У процесі спілкування медіатор використовує відкриті запитання, які дають змогу краще зрозуміти мотивацію кожної сторони та з'ясувати, які фактори є для них найбільш пріоритетними²¹.

Одним із методів, які можуть застосовуватися на цьому етапі, є «човникова дипломатія». У такому випадку медіатор по чергово зустрічається з кожним учасником окремо, передаючи позиції та пропозиції іншій стороні, що сприяє

²⁰ Особливості організаційних конфліктів та методи їх вирішення : thesis / В. М. Білявський та ін. 2020. URL: <https://er.nau.edu.ua/handle/NAU/44742> (дата звернення: 20.02.2025).

²¹ Kalisz A., Serhieieva A. The Development of Mediation in Poland and Ukraine: A Comparison and Prospects for Experience Exchange. *Studia Iuridica Lublinensia*. 2023. Vol. 32, no. 3. P. 89–109. URL: <https://doi.org/10.17951/sil.2023.32.3.89-109> (date of access: 24.02.2025).

більш ефективному пошуку консенсусу, особливо важливо, коли рівень напруженості у стосунках між сторонами не дозволяє їм вести конструктивний діалог безпосередньо. Нерідко під час конфіденційних бесід медіатор отримує від учасників відомості, які вони не готові розголошувати іншій стороні. Інформація може містити нюанси, пов'язані з їхніми справжніми інтересами, прихованими пріоритетами чи можливими поступками. Часто саме завдяки такій довірчій комунікації вдається сформулювати варіант вирішення конфлікту, який за інших обставин міг би залишитися непоміченим через побоювання сторін щодо розкриття своїх позицій. Після етапу збору інформації медіатор переходить до визначення можливих шляхів розв'язання спору. На основі отриманих даних він аналізує можливі варіанти, сприяючи знаходженню найкращого рішення, яке задовольнятиме інтереси всіх учасників. На цьому етапі можуть використовуватися як індивідуальні консультації, так і загальні переговори за участю обох сторін²².

Сфера конфліктів, які можна вирішити за допомогою медіації, надзвичайно широка і охоплює суперечки у сім'ях, організаціях, громадах і навіть на міжнародному рівні. Незалежно від того, чи йдеться про подружжя, що розлучається та прагне справедливого розподілу майна, колег, які вирішують міжособистісні конфлікти, або держави, що перебувають у дипломатичному протистоянні, медіація пропонує гнучкий підхід, здатний адаптуватися до різних ситуацій²³.

В умовах збройного конфлікту в Україні, що триває з 2014 року і особливо загострився після повномасштабного вторгнення у 2022 році, проблема внутрішньо переміщених осіб (ВПО) набула особливої гостроти. Масове переміщення населення всередині країни спричинило значне зростання

²² Voron D. Peculiarities of pre-trial settlement of administrative disputes in Ukraine and foreign countries. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2024. No. 1. P. 119–123. URL: <https://doi.org/10.61345/1339-7915.2024.1.19> (date of access: 24.02.2025).

²³ Folger P., Bush R. A. B. Transformative Mediation – für den Erhalt des besonderen Potenzials von Mediation in verschiedenen Konflikt-Settings. Erstmal erschienen: Folger, J. P. (2011). *La Mediación Transformativa: Preservación ... Konfliktodynamik in Wirtschaft und Gesellschaft*. 2022. P. 91–103. URL: <https://doi.org/10.5771/9783748932192-91> (date of access: 22.02.2025).

соціальної напруги, зокрема через конкуренцію за ресурси, житло, соціальні послуги, а також унаслідок міжособистісних та міжгрупових непорозумінь. Одним із найпоширеніших типів конфліктів є напруженість між ВПО та місцевими громадами. Вони виникають на ґрунті побутових суперечностей, культурних відмінностей, мовного питання, а також через боротьбу за доступ до обмежених ресурсів - житла, соціальних виплат, медичних послуг чи освітньої інфраструктури. Такі конфлікти часто мають прихований, латентний характер, однак у випадку відсутності ефективної комунікації можуть перерости в відкриту соціальну напругу чи навіть протестні дії.

Іншим видом конфліктів є напружені відносини між ВПО та органами державної чи місцевої влади. Основною причиною цього є невдоволення політикою розподілу ресурсів, житловими програмами, непрозорістю надання соціальної допомоги, тривалістю бюрократичних процедур, а також відсутністю ефективного зворотного зв'язку. У багатьох випадках переміщені особи сприймають владу як несправедливу або байдужу до їхніх потреб, що породжує недовіру та демотивацію до участі в громадському житті нових громад. З боку місцевої влади нерідко простежується втома від кризи, обмеженість ресурсів і неспроможність ефективно адмініструвати значні потоки ВПО. В результаті формується ситуація взаємної фрустрації та взаємного звинувачення, що ускладнює пошук консенсусу²⁴.

Однією з головних переваг медіації є збереження комунікації між сторонами конфлікту. Стимулюючи відкритий діалог і конструктивний підхід до розв'язання проблем, медіація сприяє відновленню довіри та взаєморозуміння, які часто руйнуються під час суперечок у судовому порядку. Крім того, цей метод зазвичай є швидшим і менш затратним, ніж судові процеси, дозволяючи сторонам уникнути значних фінансових та емоційних витрат, пов'язаних із тривалими

²⁴ Бусуйок Д. В. Законодавче регулювання вирішення спорів у порядку медіації. *Часопис Київського університету права*. 2019. № 2. С. 147–150

юридичними розглядами²⁵. Роль медіатора є багатогранною та включає активне слухання, переформулювання аргументів і стимулювання відкритого діалогу. Як неупереджена третя сторона, медіатор допомагає учасникам зрозуміти їхні приховані інтереси та занепокоєння, спрямовуючи їх до можливих рішень²⁶. Однак медіатори не ухвалюють рішення - їхня функція полягає у сприянні комунікації та співпраці²⁷.

Процес медіації зазвичай має чітку структуру. Спочатку медіатор виголошує вступне слово, пояснює правила та забезпечує розуміння процедури всіма учасниками. Далі кожна сторона отримує можливість висловити свою позицію без переривань. Після цього медіатор допомагає згенерувати варіанти рішень і оцінити їхню доцільність. Завдяки обговоренням і переговорам учасники спільно знаходять взаємоприйнятне вирішення конфлікту. Завершується процес укладенням офіційної угоди, яка містить ключові умови домовленості²⁸. Медіація ефективно застосовується в різних сферах - від сімейних і трудових конфліктів до міжнародних суперечок. Дослідження свідчать, що домовленості, досягнуті в межах медіації, частіше виконуються і приносять більше задоволення сторонам²⁹. Медіація є швидшим і економічно вигіднішим варіантом порівняно з судовими розглядами, що робить її привабливим способом вирішення конфліктів.

Медіація є цінним методом вирішення конфліктів, що ґрунтується на участі нейтральної третьої сторони, яка спрямовує учасників до взаємоприйнятного рішення. Завдяки добровільному характеру, чіткій структурі та орієнтації на

²⁵ Menkel-Meadow C. Ethics of Compromise. *Global Encyclopedia of Public Administration, Public Policy, and Governance*. Cham, 2018. P. 2010–2017. URL: https://doi.org/10.1007/978-3-319-20928-9_2380 (date of access: 22.02.2025).

²⁶ Moore M. G. ICICTE Issue 2014. *American Journal of Distance Education*. 2014. Vol. 28, no. 2. P. 79–80. URL: <https://doi.org/10.1080/08923647.2014.905317> (date of access: 22.02.2025).

²⁷ Voron D. Peculiarities of pre-trial settlement of administrative disputes in Ukraine and foreign countries. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2024. No. 1. P. 119–123. URL: <https://doi.org/10.61345/1339-7915.2024.1.19> (date of access: 24.02.2025).

²⁸ Fisher R., Ury W., Patton B. Negotiation Power: Ingredients in an Ability to Influence the Other Side. *Negotiation Strategies for Mutual Gain: The Basic Seminar of the Program on Negotiation at Harvard Law School*. 2455 Teller Road, Thousand Oaks California 91320 United States. P. 3–13. URL: <https://doi.org/10.4135/9781452229096.n1> (date of access: 22.02.2025).

²⁹ Susskind L. E., Ali S. H. The Need for a Better Balance between Science and Politics. *Environmental Diplomacy*. 2014. P. 67–92. URL: <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199397976.003.0004> (date of access: 22.02.2025).

комунікацію цей підхід широко застосовується для розв'язання різноманітних суперечок. У сучасному суспільстві, яке стикається з дедалі складнішими викликами, медіація відіграє ключову роль у зміцненні взаєморозуміння, співпраці та мирного співіснування. Як процес, медіація базується на низці принципів, що забезпечують її ефективність. Важливим аспектом є нейтральність і неупередженість медіатора, що гарантує рівні умови для всіх сторін³⁰. Учасники повинні брати участь у процесі добровільно, без примусу, що створює сприятливий простір для відкритого діалогу та розв'язання проблем. Дотримання конфіденційності сприяє довірі до медіації, забезпечуючи приватність комунікацій, за винятком випадків, визначених законодавством чи етичними нормами.

Основою успішного медіаційного процесу є самовизначення учасників, адже вони самі ухвалюють рішення, тоді як медіатор лише сприяє конструктивним дискусіям, не нав'язуючи готових рішень. Важливу роль відіграє визнання позицій і переживань учасників, що дозволяє їм не лише висловити свої занепокоєння, а й зрозуміти глибинні мотиви власних вимог. Медіатори активно сприяють комунікації, використовуючи техніки активного слухання та переформулювання для покращення взаєморозуміння між сторонами. Гнучкість і креативність процесу дають змогу знаходити нестандартні рішення, які не завжди можливі у традиційних правових процедурах³¹.

Медіація виконує важливу функцію у вирішенні конфліктів, пропонуючи структурований і спрямований на співпрацю підхід, що дозволяє сторонам досягти прийнятних домовленостей. На відміну від змагальних методів, вона сприяє комунікації, взаєморозумінню та відновленню відносин, водночас усуваючи приховані суперечності. Завдяки такому підходу медіація є ефективним інструментом у розв'язанні конфліктів у різних сферах — від сімейних і трудових

³⁰ Folger P., Bush R. A. B. Transformative Mediation – für den Erhalt des besonderen Potenzials von Mediation in verschiedenen Konflikt-Settings. Erstmal erschienen: Folger, J. P. (2011). *La Mediación Transformativa: Preservación ... Konfliktodynamik in Wirtschaft und Gesellschaft*. 2022. P. 91–103. URL: <https://doi.org/10.5771/9783748932192-91> (date of access: 22.02.2025).

³¹ Бусуйок Д. В. Законодавче регулювання вирішення спорів у порядку медіації. *Часопис Київського університету права*. 2019. № 2. С. 147–150.

спорів до міжнародних переговорів. Концептуальні основи медіації як способу врегулювання конфліктів базуються на визначенні її ролі в управлінні та розв'язанні конфліктів. Медіація виступає ефективним механізмом комунікації, що спрямований на досягнення взаємоприйняттого рішення між сторонами конфлікту. Її застосування охоплює широкий спектр конфліктних ситуацій, зокрема сімейні, трудові, комерційні та міжнародні спори³².

Однією з ключових характеристик медіації є її роль у переході від управління конфліктом до його остаточного вирішення. Управління конфліктами передбачає заходи, спрямовані на контроль ситуації, мінімізацію її ескалації та стабілізацію відносин між сторонами. Водночас розв'язання конфлікту означає усунення його першопричин, досягнення стійкої угоди та встановлення довготривалого миру між сторонами. У процесі медіації вирішальне значення має неупередженість посередника, який не нав'язує рішення, а лише сприяє комунікації та допомагає сторонам краще зрозуміти свої інтереси та знайти точки дотику. Ефективність цього процесу значною мірою залежить від стилю медіації. Виділяють три основні типи ролі медіатора: фасилітатор процесу, посередник у комунікації та консенсусі, а також каталізатор когнітивних змін. Перший тип забезпечує організацію переговорного процесу, другий допомагає сторонам подолати бар'єри у спілкуванні, а третій сприяє зміні їхнього сприйняття проблеми, що дозволяє знайти креативні рішення³³.

Стратегічна модель переговорів, що застосовується у медіації, передбачає використання раціональних підходів до прийняття рішень, зокрема математичних моделей, теорії ігор та аналізу корисності. Одним із важливих аспектів є урахування когнітивної складності учасників переговорного процесу. Дослідження показують, що ефективність медіації зростає, якщо медіатор має вищий рівень когнітивної складності порівняно з учасниками конфлікту, оскільки

³² Бусуйок Д. В. Законодавче регулювання вирішення спорів у порядку медіації. *Часопис Київського університету права*. 2019. № 2. С. 147–150.

³³ Пекарський С. П., Миронов Ю. О. Щодо визначення ефективності впровадження медіації для вирішення конфліктів, спорів (адміністративні та кримінальні правопорушення) серед осіб, які не досягли повноліття. *ПОЛІЦЕЙСЬКА МЕДІАЦІЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАХИСТУ ПРАВ ТА ІНТЕРЕСІВ ГРОМАДЯН*. 2022. URL: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-257-2-11> (дата звернення: 20.02.2025).

це дозволяє йому краще зрозуміти позиції сторін і спрямовувати їх до консенсусу. Важливим завданням медіації є забезпечення не лише короткострокового вирішення суперечок, а й створення умов для довготривалого співробітництва між сторонами. Для цього медіація застосовує комплексний підхід, який поєднує аналітичні інструменти, психологічні методики та комунікаційні стратегії. Враховуючи зростаючу складність сучасних міжнародних відносин, медіація залишається одним із ключових інструментів у забезпеченні мирного врегулювання конфліктів та зміцненні глобальної стабільності³⁴.

Висновок, проаналізовано концептуальні засади медіації як сучасного методу альтернативного врегулювання конфліктів, що ґрунтується на принципах добровільності, конфіденційності, нейтральності та рівності сторін. Досліджено історичний розвиток медіації, що бере свій початок ще зі Стародавнього Риму, та простежено її еволюцію до сучасного правового інституту, який набуває широкого застосування в міжнародній практиці. Теоретично обґрунтовано ефективність медіації як механізму зменшення навантаження на судову систему та засобу сприяння мирному врегулюванню спорів, особливо в контексті сімейних, комерційних та міжнародних конфліктів. Вивчено наукові підходи до медіації, що розглядають її як комплексний процес, у якому ключову роль відіграють не лише правові, а й психологічні, соціальні та комунікаційні аспекти. Доведено, що роль медіатора не обмежується нейтральним посередництвом, а передбачає активне сприяння комунікації між сторонами, використання методик когнітивного аналізу та стратегічного підходу до ведення переговорів. Досліджено внесок провідних учених у сфері медіації, зокрема їхні підходи до адаптації цього методу в умовах сучасних глобальних викликів, що зумовлюють необхідність підвищеної гнучкості та інтеграції цифрових технологій у процес вирішення конфліктів.

³⁴ Пекарський С. П., Миронов Ю. О. Щодо визначення ефективності впровадження медіації для вирішення конфліктів, спорів (адміністративні та кримінальні правопорушення) серед осіб, які не досягли повноліття. *ПОЛІЦЕЙСЬКА МЕДІАЦІЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАХИСТУ ПРАВ ТА ІНТЕРЕСІВ ГРОМАДЯН*. 2022. URL: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-257-2-11> (дата звернення: 20.02.2025).

Проаналізовано правові аспекти медіації в контексті українського законодавства, зокрема впровадження Закону України «Про медіацію», який закладає нормативну основу для розвитку цього інституту. Встановлено, що медіація є не лише альтернативою судовому процесу, а й засобом формування правової культури та підвищення рівня правосвідомості громадян. Доведено, що її застосування у сфері державного управління, корпоративного сектору та міжнародної дипломатії сприяє створенню стійких механізмів врегулювання конфліктів та зміцненню соціальної стабільності. Окрему увагу приділено процедурним аспектам медіації, зокрема використанню технік активного слухання, фасилітації та «човникової дипломатії». Вивчено практичні підходи до ведення переговорів у межах медіації, що передбачають перехід від управління конфліктами до їхнього остаточного вирішення шляхом усунення першопричин суперечностей. Обґрунтовано значення самовизначення сторін у процесі досягнення домовленостей та їхньої активної участі в розробці взаємовигідних рішень.

Дослідження підтверджує, що медіація є ефективним інструментом мирного врегулювання конфліктів, що забезпечує не лише швидке та економічно вигідне вирішення суперечок, а й створює умови для довготривалого співробітництва між сторонами. Використання системного та багаторівневого підходу до медіації дозволяє адаптувати цей метод до специфіки різних соціально-правових контекстів, що робить його невід'ємним елементом сучасної системи правосуддя та міжнародних відносин.

Результати проведеного аналізу засвідчують наявність суттєвих викликів у сфері надання соціальних послуг в умовах воєнного стану, що потребують системного підходу до їх подолання. Особливої уваги заслуговують внутрішньо переміщені особи та військовослужбовці, які перебувають у вразливому становищі через вплив воєнних дій. ВПО, внаслідок вимушеної міграції, часто стикаються з труднощами у забезпеченні базових потреб, зокрема щодо житла, працевлаштування, медичного обслуговування та інтеграції в приймаючі громади. Військовослужбовці та їхні родини, своєю чергою, потребують

комплексної підтримки, що включає медичну, психологічну та соціальну допомогу як під час служби, так і в процесі демобілізації та адаптації до мирного життя.

У зв'язку з цим, актуалізується потреба у впровадженні комплексних механізмів міжвідомчої взаємодії, підвищенні інституційної спроможності органів місцевого самоврядування та розширенні доступу до якісних соціальних послуг. Ефективна реалізація державної політики у цій сфері має базуватись на принципах інклюзивності, цілеспрямованості та орієнтованості на потреби конкретних категорій населення. Забезпечення належної підтримки внутрішньо переміщеним особам та військовослужбовцям є невід'ємною складовою процесу відновлення соціального капіталу та стійкості громад у післявоєнний період.

1.2 Нормативно правове регулювання медіації в Україні та зарубіжних державах

У сучасних умовах глобальної нестабільності, гібридних загроз і внутрішньополітичної напруги медіація набуває особливого значення не лише як інструмент альтернативного врегулювання спорів, але й як засіб зміцнення громадського порядку та національної безпеки. У правовій площині медіація покликана зменшувати соціальну напругу, підвищувати ефективність правосуддя та забезпечувати сталість суспільного розвитку шляхом запобігання ескалації конфліктів. Її нормативно-правове регулювання є передумовою інституціоналізації цього механізму як складової державної політики у сфері безпеки, юстиції та захисту прав людини.

Міжнародна практика, зокрема досвід країн Європейського Союзу, демонструє високий рівень інституційної та нормативної підтримки медіації. У таких країнах як Німеччина, Франція, Італія, Велика Британія та Нідерланди медіація є обов'язковим або рекомендованим етапом до судового розгляду в певних категоріях справ, особливо в адміністративних, сімейних, трудових та громадських конфліктах. Більше того, відповідно до Концепції медіації Європейського Союзу та Рекомендації Ради Європи № R(98)1, ЄС підтримує

широке впровадження медіації як одного з ключових інструментів превенції конфліктів, стабілізації суспільних відносин і забезпечення демократичного врядування.

З огляду на євроінтеграційний курс України, медіація має розглядатися не лише як елемент правової реформи, але й як дієвий інструмент запобігання конфліктам, протидії соціальним загрозам та посилення спроможності держави гарантувати безпеку громадян. Особливо актуальним є її застосування у сферах, пов'язаних із реінтеграцією ветеранів, внутрішньо переміщених осіб, розв'язанням міжгромадських суперечок, а також зміцненням довіри до державних інституцій у перехідний період після завершення збройного конфлікту.

Медіація, як альтернативний метод вирішення конфліктів, набуває все більшого значення в сучасних правових системах, сприяючи ефективному та мирному врегулюванню спорів. Нормативно-правове регулювання медіації є ключовим аспектом її впровадження та функціонування як в Україні, так і в зарубіжних державах. В Україні правові засади медіації були офіційно закріплені з ухваленням Закону України «Про медіацію» від 16 листопада 2021 року. Закон визначає медіацію як позасудову процедуру врегулювання конфлікту (спору), встановлює принципи її проведення, статус медіатора та вимоги до його підготовки. Зокрема, закон підкреслює добровільність, конфіденційність, нейтральність та неупередженість медіатора, а також рівність прав сторін у процесі медіації. Важливо, що медіація може застосовуватися у різних сферах, включаючи цивільні, сімейні, трудові, господарські та адміністративні спори, а також у кримінальних провадженнях з метою примирення потерпілого з підозрюваним або обвинуваченим³⁵.

На міжнародному рівні нормативно-правове регулювання медіації також має значний розвиток. Європейський Союз приділяє особливу увагу впровадженню медіації як ефективного інструменту вирішення спорів.

³⁵ Закон України "Про судоустрій України" : Офіц. вид. Харків : ФІНН, 2002. 96 с.

Директива 2008/52/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 21 травня 2008 року «Про деякі аспекти медіації у цивільних та комерційних справах» встановлює основні положення щодо використання медіації в транскордонних спорах, заохочуючи держави-члени сприяти навчанню та підготовці медіаторів для забезпечення високої якості медіаційних послуг³⁶. У багатьох зарубіжних країнах медіація інтегрована в національні правові системи через спеціальні закони або включення відповідних положень у процесуальні кодекси. Наприклад, у Німеччині Закон «Про сприяння медіації та інших процедур врегулювання конфліктів» від 21 липня 2012 року регулює основні аспекти медіації, включаючи вимоги до медіаторів та процедури їх підготовки. У Польщі медіація впроваджена через відповідні положення в цивільному та кримінальному процесуальних кодексах, що сприяє її широкому застосуванню в судовій практиці³⁷.

Отже, нормативно-правове регулювання медіації є важливим елементом правових систем багатьох країн, спрямованим на забезпечення ефективного та мирного вирішення конфліктів. Досвід зарубіжних держав у цій сфері може бути корисним для подальшого вдосконалення медіаційних процедур в Україні, забезпечуючи гармонізацію національного законодавства з європейськими та міжнародними стандартами.

Інтеграція медіації в систему національної безпеки та громадського порядку є важливим кроком для України на шляху до європейської інтеграції. Європейський Союз активно підтримує використання медіації та переговорів як засобів запобігання та вирішення конфліктів, що сприяє зміцненню стабільності та безпеки як на національному, так і на міжнародному рівнях.

Згідно з "Концепцією ЄС щодо миротворчої медіації", Європейський Союз прагне сприяти мирному врегулюванню конфліктів через медіацію,

³⁶ Філатов В. В. ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ПЕРЕХІДНОГО ПРАВОСУДДЯ В ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ. *Kyiv Law Journal*. 2023. № 2. С. 234–239. URL: <https://doi.org/10.32782/klj/2023.2.33> (дата звернення: 22.02.2025).

³⁷ Яковлєв В. В. Медіація в Україні: перспективи законодавчого регулювання. *Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди. "Право"*. 2016. Вип. 25. С. 94–104.

підкреслюючи важливість інклюзивності та врахування різних перспектив сторін конфлікту.

Несудове врегулювання спорів за участю незалежного посередника— медіатора, відоме як медіація, протягом багатьох століть відіграло важливу роль у соціальних відносинах різних країн. Однак лише наприкінці ХХ століття цей механізм отримав чітке нормативно-правове закріплення та набув інституційних форм. В Україні цей процес ще перебуває на етапі становлення: громадські організації активно працюють над популяризацією медіації серед широкої громадськості та професійних спільнот, а також триває розробка законодавчих актів, що регулюють її основи³⁸.

Попри зростаючий інтерес до цього механізму вирішення конфліктів, медіація залишається відносно новим і недостатньо дослідженим явищем для української правової науки. Хоча певні аспекти альтернативного вирішення спорів висвітлювалися у працях таких дослідників, як Ю. Притика³⁹, К. Е. Косяченко, М. М. Черепанов⁴⁰, комплексного аналізу правового регулювання медіації як окремого предмета дослідження у вітчизняній науці не проводилося. Водночас світовий досвід правового регулювання медіації є досить багатим. Зокрема, практика медіації в таких країнах, як США, Велика Британія, Італія, Австрія, Нідерланди, демонструє різноманіття правових моделей її застосування⁴¹.

Спори є невід’ємною складовою людського існування, тому люди здавна шукали ефективні способи їхнього вирішення, зокрема шляхом медіації. У різних культурах світу медіаційні методи врегулювання конфліктів існували тисячі років, відіграючи ключову роль у підтриманні соціальної гармонії. Наприклад, у

³⁸ Кисельова Т. Правове регулювання відносин із надання послуг медіації у зарубіжних країнах. *Право України*. 2011. № 11/12. С. 225–237. URL: <https://surl.li/xeomsy> (дата звернення: 22.02.2025).

³⁹ Притика Ю. Д. Зміст та класифікація принципів медіації. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2010. № 10 (жовт.). С. 86–92.

⁴⁰ Косяченко К. Е., Черепанов М. М. ПРОЦЕДУРА МЕДІАЦІЇ У ВИРІШЕННІ ЦИВІЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНИХ СПРАВ. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2021. № 2. С. 40–43. URL: <https://doi.org/10.32837/ryuv.v0i2.870> (дата звернення: 22.02.2025).

⁴¹ Трофимовська Ю. В. Особливості правового регулювання матеріальної відповідальності роботодавця за трудовим законодавством України. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2015. № 1 (68). С. 159–166.

Запорізькій Січі важливі збори, зокрема військові ради, проходили у вигляді кола, де обговорення питань тривало до моменту досягнення консенсусу, прийнятного для всіх членів громади. Подібні традиції були поширені й у XV–XVI століттях на території Руського воєводства, де застосовувалися процедури «полюбовного примирення» за участю суперарбітра для врегулювання суперечок між шляхтичами⁴².

На відміну від західних країн, у китайському, японському, африканському та ісламському суспільствах примирливі несудові методи врегулювання конфліктів залишаються домінуючими, тоді як судові процеси сприймаються як крайній засіб. Зокрема, у Китаї Народний комітет медіації щорічно розглядає понад 7,2 млн спорів як у містах, так і в сільській місцевості. У Пакистані й досі широко застосовується процедура джирга, у межах якої сторони звертаються до медіатора – релігійного лідера або авторитетного члена громади. Після вислуховування обох сторін він формує раду старійшин, яка спільно ухвалює рішення щодо розв’язання спору. Це рішення оголошується медіатором і має бути прийняте сторонами. Традиції медіації мають глибокі історичні корені й у багатьох інших культурах. Наприклад, у Біблії містяться згадки про посередництво у врегулюванні конфліктів. В Африці вирішення суперечок традиційно здійснювалося вождями племен, тоді як у єврейській культурі цю функцію виконували рабини. У Китаї ж медіація розглядалася як важливий суспільний інститут, що сприяв підтриманню соціального порядку. Таким чином, незалежно від географічного розташування, людство завжди прагнуло мирного врегулювання конфліктів через процедури медіації, що згодом отримали нормативне закріплення в різних країнах світу⁴³.

Сучасна західна медіація відзначається прагненням до її інституціоналізації та інтеграції в правову систему як професійної діяльності.

⁴² Serhieieva A. ROLE OF STATE IN DEVELOPING MEDIATION – IN EU AND UKRAINE (A COMPARATIVE PERSPECTIVE). *Revista Brasileira de Alternative Dispute Resolution*. 2024. Vol. 06, no. 12. URL: <https://doi.org/10.52028/rbadr.v6.i12.art01.ukr> (date of access: 22.02.2025).

⁴³ Serhieieva A. ROLE OF STATE IN DEVELOPING MEDIATION – IN EU AND UKRAINE (A COMPARATIVE PERSPECTIVE). *Revista Brasileira de Alternative Dispute Resolution*. 2024. Vol. 06, no. 12. URL: <https://doi.org/10.52028/rbadr.v6.i12.art01.ukr> (date of access: 22.02.2025).

Основна мета полягає в тому, щоб не лише зберегти цю давню практику, а й перетворити її на впорядковану сферу, що передбачає професійну підготовку медіаторів та їхню діяльність на основі правових норм. Для цього створюються державні, громадські та комерційні організації, які забезпечують навчання медіаторів, сприяють розвитку медіаційних послуг, приймають заявки від громадян і бізнесу, організовують процеси медіації, здійснюють моніторинг їхньої ефективності та займаються просвітницькою діяльністю. Держава, своєю чергою, формує необхідну законодавчу базу, визнаючи правомірність і суспільну користь медіації та сприяючи її поширенню⁴⁴. Медіація як метод врегулювання спорів є суворо регламентованим процесом, що підпорядковується певним правилам. Наприклад, згідно з Уніфікованим законом США «Про медіацію» 2001 року, цей процес визначається як механізм, у межах якого медіатор допомагає сторонам у спілкуванні та переговорах задля досягнення добровільної угоди щодо їхнього спору. У Європейському Союзі це поняття регулюється Директивою 2008 року «Про деякі аспекти медіації у цивільних та комерційних справах». Відповідно до її положень, медіація – це структурований процес, у якому дві чи більше сторін намагаються врегулювати конфлікт за допомогою нейтрального посередника на добровільній основі. Процедура може ініціюватися самими сторонами, пропонуватися судом або бути передбаченою національним законодавством. Однак ключова особливість полягає в тому, що медіатор не ухвалює рішення щодо спору, а лише сприяє конструктивному діалогу між учасниками для досягнення ними взаємовигідного вирішення конфлікту. Поряд із нормативною структурованістю медіації слід наголосити на її унікальних характеристиках, що відрізняють цей механізм від судового та арбітражного розгляду. Як зазначав відомий американський юрист Л. Фуллер, медіація має здатність не просто допомагати сторонам вирішити конкретний спір, а й змінювати їхнє сприйняття взаємовідносин. Вона не нав'язує учасникам готових

⁴⁴ Mediation in administrative and legal disputes in Ukraine: a European perspective / V. Teremetskyi et al. *Revista Amazonia Investiga*. 2023. Vol. 12, no. 70. P. 200–209. URL: <https://doi.org/10.34069/ai/2023.70.10.18> (date of access: 22.02.2025).

рішень чи правових норм, а сприяє встановленню між ними нової, більш усвідомленої взаємодії, що може докорінно змінити їхні майбутні відносини⁴⁵.

Нормативно-правове регулювання медіації як альтернативного механізму вирішення конфліктів є однією з ключових правових тенденцій сучасного світу. В умовах зростаючого навантаження на судові системи різних країн медіація розглядається як ефективний спосіб швидкого та економічно вигідного врегулювання спорів. У міжнародному контексті цей інститут знаходить своє закріплення в численних нормативних актах, серед яких особливе значення мають документи Європейського Союзу, Ради Європи та Комісії ООН з міжнародного торгового права (ЮНСІТРАЛ). В Україні медіація тривалий час залишалася недостатньо розвиненим інститутом, що не мав відповідної нормативної бази. Проте світові тенденції та необхідність удосконалення механізмів правозастосування сприяли активізації процесу законодавчого закріплення цього методу. Прийняття Закону України «Про медіацію» у 2021 році стало важливим кроком у розвитку альтернативного вирішення спорів. Закон визначає основні принципи та процедури проведення медіації, статус медіаторів, а також їхню підготовку та етичні стандарти діяльності. Водночас практика правозастосування свідчить про необхідність подальшого вдосконалення нормативно-правового регулювання медіації, зокрема в питаннях визнання угоди за результатами медіації та їх виконання⁴⁶.

У європейському правовому просторі медіація є важливим інструментом альтернативного вирішення спорів. Директива 2008/52/ЄС Європейського Парламенту та Ради Європи регулює основні аспекти медіації в цивільних і комерційних спрах, встановлюючи загальні стандарти для держав-членів ЄС. Відповідно до цієї директиви, медіація є структурованим процесом, у межах якого нейтральна третя сторона сприяє сторонам у переговорах для досягнення

⁴⁵ Fisher R., Ury W., Patton B. Negotiation Power: Ingredients in an Ability to Influence the Other Side. *Negotiation Strategies for Mutual Gain: The Basic Seminar of the Program on Negotiation at Harvard Law School*. 2455 Teller Road, Thousand Oaks California 91320 United States. P. 3–13.

⁴⁶ Deineha M. Mediation as an alternative method of dispute resolution: International and national practices in legal regulation. *Law. Human. Environment*. 2022. Vol. 13, no. 4. URL: <https://doi.org/10.31548/law2022.04.002> (date of access: 22.02.2025).

добровільної угоди. Директива передбачає, що держави-члени повинні забезпечити ефективність медіаційного процесу, у тому числі шляхом визнання та виконання угод за результатами медіації на рівні національних правових систем. Міжнародно-правові акти також сприяють гармонізації медіації в різних юрисдикціях. Типовий закон ЮНСІТРАЛ «Про міжнародну комерційну погоджувальну процедуру» 2002 року закріплює основні засади медіації у сфері міжнародної торгівлі. Цей документ рекомендує державам приймати закони, які забезпечують ефективне застосування медіаційних процедур у комерційних спорах. Він також передбачає, що медіація може здійснюватися на добровільних засадах або бути передбаченою контрактними зобов'язаннями між сторонами⁴⁷.

Окремі держави мають власні підходи до нормативного регулювання медіації. У США медіація активно застосовується в цивільному судочинстві та регулюється на рівні штатів. У Німеччині діє Федеральний закон «Про медіацію в цивільних справах», який встановлює основні вимоги до процедури та кваліфікації медіаторів. У Польщі медіація закріплена в цивільному та кримінальному процесуальних кодексах, що дозволяє її застосування як на етапі досудового врегулювання, так і під час судового розгляду. Розвиток медіації в Україні також має важливе значення для вдосконалення правової системи. Хоча Закон «Про медіацію» заклав фундаментальні принципи цього інституту, подальша інтеграція європейських стандартів у національне законодавство може сприяти розширенню сфери застосування медіації та підвищенню її ефективності. Зокрема, визнання обов'язковості медіації в певних категоріях спорів, розширення механізмів державної підтримки медіаційних процедур та розробка спеціалізованих програм навчання медіаторів можуть стати важливими кроками для її подальшого розвитку⁴⁸.

⁴⁷ MELENKO O. Mediation as an Alternative Form of Dispute Resolution: Comparative-Legal Analysis. *European Journal of Law and Public Administration*. 2021. Vol. 7, no. 2. P. 46–63. URL: <https://doi.org/10.18662/eljpa/7.2/126> (date of access: 22.02.2025).

⁴⁸ Serhieieva A. ROLE OF STATE IN DEVELOPING MEDIATION – IN EU AND UKRAINE (A COMPARATIVE PERSPECTIVE). *Revista Brasileira de Alternative Dispute Resolution*. 2024. Vol. 06, no. 12. URL: <https://doi.org/10.52028/rbadr.v6.i12.art01.ukr> (date of access: 22.02.2025).

В Україні, як і в багатьох інших країнах, медіація переживає етап активного розвитку, що зумовлює необхідність глибокого аналізу та вдосконалення правової бази, яка регулює цю сферу. На сучасному етапі розвитку юридичної науки та практики, питання нормативно-правового регулювання медіації в Україні та за кордоном набуває особливої актуальності, то зумовлено тим, що медіація, як альтернативний спосіб вирішення спорів, стає все більш популярною та затребуваною у різних сферах суспільного життя. Порівняльний аналіз нормативно-правового регулювання медіації в Україні та країнах Європейського Союзу демонструє як схожості, так і суттєві відмінності, що зумовлені історичними, правовими та соціальними факторами. У країнах ЄС медіація давно стала ефективним інструментом альтернативного врегулювання спорів, інтегрованим у національні правові системи, тоді як в Україні цей інститут перебуває на етапі становлення та адаптації до європейських стандартів.

Однією з головних відмінностей є ступінь інституціоналізації медіації та рівень державного регулювання цього процесу. В Європейському Союзі фундаментальним документом, що визначає правові засади медіації, є Директива 2008/52/ЄС «Про деякі аспекти медіації у цивільних і комерційних справах». Ця директива передбачає мінімальні стандарти та рекомендації щодо впровадження медіації в національні законодавства держав-членів, сприяючи гармонізації підходів до альтернативного вирішення спорів. Держави-члени ЄС мають свободу у виборі механізмів імплементації цієї директиви, що призвело до розбіжностей у регулюванні медіації. Наприклад, в Італії та Німеччині діють спеціальні закони, які регламентують процедури медіації, тоді як у Франції та Польщі вона інтегрована у процесуальні кодекси⁴⁹.

В Україні нормативно-правове регулювання медіації почало активно розвиватися лише у 2021 році з прийняттям Закону України «Про медіацію». Цей закон закріплює основні принципи медіації, визначає статус медіаторів та

⁴⁹ Voron D. Peculiarities of pre-trial settlement of administrative disputes in Ukraine and foreign countries. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2024. No. 1. P. 119–123. URL: <https://doi.org/10.61345/1339-7915.2024.1.19> (date of access: 24.02.2025).

окреслює сфери застосування процедури. Однак, на відміну від більшості країн ЄС, де медіація вже є звичною складовою правозастосовної практики, в Україні цей інститут ще не набув широкого застосування, а рівень обізнаності громадян та правників щодо його можливостей залишається відносно низьким. Однією з важливих відмінностей між Україною та країнами ЄС є питання обов'язковості медіації у певних категоріях спорів. У деяких державах ЄС, таких як Італія, медіація є обов'язковою перед зверненням до суду у випадках сімейних, комерційних і трудових спорів. В інших країнах, таких як Німеччина чи Франція, медіація може бути рекомендована судом, але залишається добровільною. Українське законодавство також передбачає добровільність медіації, однак у перспективі можливе впровадження механізмів, які б стимулювали ширше застосування цього методу вирішення спорів⁵⁰.

Ще одним аспектом порівняння є питання забезпечення виконання угод за результатами медіації. В ЄС угоди за результатами медіації можуть набувати статусу виконавчого документа через їхнє затвердження судом або нотаріусом, що гарантує їхню обов'язковість для сторін. В Україні також передбачена можливість судового затвердження угод за результатами медіації, однак механізм її виконання ще потребує доопрацювання, зокрема у контексті відповідності міжнародним стандартам.

Регулювання діяльності медіаторів також відрізняється. В ЄС вимоги до медіаторів варіюються від країни до країни: у деяких державах існують жорсткі ліцензійні вимоги та акредитаційні процедури (наприклад, у Німеччині та Австрії), тоді як в інших країнах медіаційні послуги можуть надавати фахівці з різних сфер без спеціальної сертифікації. В Україні законодавство визначає вимоги до підготовки медіаторів, передбачаючи необхідність проходження спеціалізованого навчання, однак відсутність єдиного реєстру медіаторів та

⁵⁰ Kalisz A., Serhieieva A. The Development of Mediation in Poland and Ukraine: A Comparison and Prospects for Experience Exchange. *Studia Iuridica Lublinensia*. 2023. Vol. 32, no. 3. P. 89–109. URL: <https://doi.org/10.17951/sil.2023.32.3.89-109> (date of access: 24.02.2025).

механізму їхньої сертифікації залишається проблемою⁵¹. Порівняльний аналіз показує, що в країнах ЄС медіація вже міцно інтегрована в правові системи, має підтримку держави та чітко визначені механізми впровадження. В Україні цей процес ще триває, і незважаючи на значні досягнення, зокрема прийняття відповідного законодавства, існує необхідність подальшої адаптації до європейських стандартів. Для ефективного розвитку медіації в Україні важливо удосконалити механізми виконання угод за результатами медіації, запровадити систему сертифікації медіаторів та сприяти підвищенню рівня довіри до цього інституту серед громадян та юридичної спільноти.

Висновок, проаналізувавши нормативно-правове регулювання медіації в Україні та зарубіжних державах, можна зробити наступні ґрунтовні висновки. Імплементация медіації як альтернативного способу вирішення конфліктів демонструє значну диверсифікацію підходів у різних правових системах. Компаративний аналіз засвідчує, що в країнах Європейського Союзу сформувався комплексний інституційний механізм регулювання медіаційних процедур, котрий базується на фундаментальних принципах Директиви 2008/52/ЄС та національному законодавстві держав-членів. Істотним досягненням у розвитку вітчизняного правового поля стало прийняття Закону України "Про медіацію" 2021 року, що заклало нормативний фундамент для подальшої інституціоналізації медіації. Водночас компаративістський аналіз демонструє необхідність подальшої гармонізації українського законодавства з європейськими стандартами, особливо в аспектах забезпечення виконання угод за результатами медіації та професійної сертифікації медіаторів.

Дослідження історичної ретроспективи свідчить про глибоке коріння медіаційних практик у різних культурах, що трансформувалися в сучасні структуровані процедури альтернативного вирішення спорів. Особливо показовим є досвід таких країн як США, Німеччина та Італія, де медіація

⁵¹ Трофимовська Ю. В. Особливості правового регулювання матеріальної відповідальності роботодавця за трудовим законодавством України. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2015. № 1 (68). С. 159–166

інтегрована в судову систему та має чітко регламентовані механізми застосування. Констатуємо, що сучасний етап розвитку медіації характеризується тенденцією до професіоналізації та стандартизації медіаційних процедур, що відображається у відповідних нормативно-правових актах. Значущим аспектом є диференціація підходів до обов'язковості медіації: від повністю добровільної моделі до обов'язкового досудового медіаційного розгляду певних категорій спорів. Перспективними напрямками вдосконалення нормативно-правового регулювання медіації в Україні вбачаються: розробка механізмів забезпечення виконання угод за результатами медіації, створення єдиної системи акредитації медіаторів, впровадження спеціалізованих програм підготовки фахівців та розширення сфер застосування медіації в публічно-правових спорах.

Підсумовуючи, варто наголосити на необхідності подальшої конвергенції національного законодавства з європейськими стандартами медіації при збереженні специфіки вітчизняної правової системи. Це сприятиме формуванню ефективного механізму альтернативного вирішення спорів, що відповідає сучасним викликам та потребам суспільства.

1.3. Аналіз підходів до медіації у контексті вирішення соціальних і правових конфліктів

У сучасному світі медіація дедалі частіше розглядається не лише як ефективний інструмент вирішення окремих правових спорів, а як комплексний соціально-правовий механізм, здатний сприяти стабілізації суспільних відносин та зниженню конфліктогенності в умовах політичної, економічної та безпекової турбулентності. Аналіз національних і міжнародних підходів до застосування медіації засвідчує її здатність виступати дієвим засобом підтримання громадського порядку, розбудови культури миру та попередження ескалації соціальних конфліктів.

Соціальні конфлікти, особливо в умовах поствоєнного відновлення, міграційних криз, внутрішньої поляризації суспільства, можуть становити

серйозну загрозу для національної безпеки. У цьому контексті медіація виступає як запобіжник ескалації конфліктів, інструмент діалогу між громадами, громадянами та державою. Вона дозволяє вирішувати спори шляхом консенсусу, а не через конфронтацію, що критично важливо у період соціальної напруги, наприклад, у роботі з внутрішньо переміщеними особами, ветеранами, демобілізованими військовослужбовцями, етнічними громадами тощо.

У сфері правових конфліктів медіація демонструє високу ефективність у врегулюванні цивільно-правових, адміністративних, трудових, сімейних і кримінальних (на ранніх стадіях) спорів. У багатьох державах ЄС, зокрема в Німеччині, Франції та Італії, медіація є інтегрованим елементом правової системи, що активно застосовується судами та органами влади. У Великій Британії, наприклад, суди неодноразово зобов'язували сторони спробувати пройти процедуру медіації до офіційного розгляду справи. Такий підхід визнає медіацію як первинний етап деескалації конфліктів.

У європейських документах, зокрема Концепції медіації Європейського Союзу та Керівних принципах ЄС щодо миротворчої медіації, особлива увага приділяється ролі медіації у превенції конфліктів, побудові миру, подоланні наслідків збройних протистоянь, а також у формуванні інституційної спроможності держав для забезпечення стійкої безпеки. Це створює чіткий імператив для України щодо поглиблення інтеграції медіації в систему державного управління, правосуддя, соціального захисту та громадської безпеки.

Медіація, як альтернативний метод вирішення конфліктів, набуває все більшого значення у сучасному суспільстві, особливо в контексті соціальних та правових суперечок. Активна участь і зростаюча відповідальність сторін у адміністративному провадженні створює передумови для передачі державою частини своїх функцій у визначених сферах інститутам громадянського суспільства. Зарубіжний досвід демонструє, що одним із таких напрямів є можливість вирішення публічно-правових спорів безпосередньо, без залучення державних органів. Аналізуючи судові реформи другої половини XX століття, варто звернути увагу на поступове відходження від концепції «державного

патерналізму» та перехід до моделі «плюралістичного підходу», яка передбачає гарантування сторонам конфлікту вибору оптимального механізму його врегулювання, зокрема шляхом застосування примирливих процедур. Поряд із реформами у сфері добору, підготовки та діяльності суддів, альтернативні методи вирішення спорів входять до п'яти ключових напрямів спільної ініціативи Європейського Союзу та Ради Європи. Ця програма спрямована на вдосконалення функціонування судової влади в Україні та підвищення ефективності її роботи.

Врегулювання конфліктів, у свою чергу, є кінцевою метою медіації. Воно передбачає глибокий аналіз основних причин суперечки та пошук рішень, які відповідатимуть інтересам усіх залучених сторін. Залежно від складності та специфіки конфлікту, такі рішення можуть варіюватися від простих домовленостей до складних угод. Медіація у врегулюванні конфліктів застосовується не лише в міжособистісних суперечках, а й у ширшому контексті – зокрема, у трудових конфліктах, сімейних спорах та міжнародних переговорах. У професійному середовищі медіація є ефективним інструментом для вирішення суперечностей між працівниками або між підлеглими та керівництвом. Вона сприяє формуванню позитивного робочого клімату, підвищенню мотивації та продуктивності, оскільки дозволяє усунути приховані причини конфліктів. Так само в сімейних суперечках, зокрема під час розлучень або розподілу спадщини, медіація допомагає зберегти родинні стосунки та зменшити емоційне навантаження на всіх учасників, особливо на дітей. На міжнародному рівні медіація відіграє критично важливу роль у запобіганні та розв'язанні конфліктів, які можуть перерости у масштабні збройні протистояння. Досвідчені посередники та міжнародні організації сприяють веденню переговорів між державами, підтриманню миру та забезпеченню глобальної стабільності⁵².

⁵² Лікарчук Д. С. МЕДІАЦІЯ ЯК СПОСІБ ВРЕГУЛЮВАННЯ ПОЛІТИЧНИХ КОНФЛІКТІВ. *Міжнародні відносини: теоретико-практичні аспекти*. 2021. № 8. С. 50–61. URL: <https://doi.org/10.31866/2616-745x.8.2021.249009> (дата звернення: 25.02.2025).

Основними принципами медіації є неупередженість і добровільність, що гарантує сторонам повний контроль над процесом і його результатами. Кінцева мета медіації – не лише вирішення поточних проблем, а й збереження взаємин та попередження майбутніх конфліктів. Значення цього підходу у сприянні миру, взаєморозумінню та співпраці неможливо переоцінити, що робить його надзвичайно важливим інструментом у сучасному глобалізованому світі, де суперечності виникають дедалі частіше⁵³.

Розуміння природи соціальних конфліктів, їх реагування на правове регулювання неможливе без глибокого вивчення їхніх причин, виявів та систематизації. Різноманітні соціальні детермінанти породжують конфліктні ситуації, які проявляються через специфічні функціональні наслідки. Попри значну варіативність, конфліктні явища можна класифікувати за певними спільними характеристиками. Фактори виникнення, функціональні прояви та типологічні особливості конфліктів перебувають у нерозривному взаємозв'язку, відображаючи механізми їх зародження, форми маніфестації та специфічні риси, що створює підґрунтя для їх всебічного пізнання, зокрема із застосуванням методології інформаційного та соціально-правового моделювання⁵⁴

Аналіз цих складних соціальних феноменів потребує контекстуального підходу, що враховує їх взаємодію із суспільними процесами⁵⁵, в межах яких постійно формуються передумови та складаються обставини, що створюють достатні підстави для виникнення конфліктних ситуацій⁵⁶. Амбівалентна природа конфліктів проявляється через їхні функції: становлячи загрозу суспільній стабільності, вони виконують деструктивні функції, однак

⁵³ Hnatyshyn Y. A., Klishch H. I., Sas L. M. Mediation as a conflict resolution technology. *Медицина освіти*. 2024. No. 4. P. 70–75. URL: <https://doi.org/10.11603/m.2414-5998.2023.4.14478> (date of access: 24.02.2025).

⁵⁴ Лікарчук Д. С. МЕДІАЦІЯ ЯК СПОСІБ ВРЕГУЛЮВАННЯ ПОЛІТИЧНИХ КОНФЛІКТІВ. *Міжнародні відносини: теоретико-практичні аспекти*. 2021. № 8. С. 50–61. URL: <https://doi.org/10.31866/2616-745x.8.2021.249009> (дата звернення: 25.02.2025).

⁵⁵ Лікарчук Д. С. МЕДІАЦІЯ ЯК СПОСІБ ВРЕГУЛЮВАННЯ ПОЛІТИЧНИХ КОНФЛІКТІВ. *Міжнародні відносини: теоретико-практичні аспекти*. 2021. № 8. С. 50–61. URL: <https://doi.org/10.31866/2616-745x.8.2021.249009> (дата звернення: 25.02.2025).

⁵⁶ Лікарчук Д. С. МЕДІАЦІЯ ЯК СПОСІБ ВРЕГУЛЮВАННЯ ПОЛІТИЧНИХ КОНФЛІКТІВ. *Міжнародні відносини: теоретико-практичні аспекти*. 2021. № 8. С. 50–61. URL: <https://doi.org/10.31866/2616-745x.8.2021.249009> (дата звернення: 25.02.2025).

стимулюючи необхідні трансформації та забезпечуючи конструктивні суспільні зміни - реалізують свій позитивний потенціал⁵⁷. Історичне домінування конструктивних функцій конфліктів уможливило еволюційний розвиток суспільства⁵⁸.

Медіація є універсальним механізмом вирішення конфліктів, який може бути адаптований до різних сфер суспільного життя та використовуватись у відповідності до конкретних потреб учасників спору. Відповідно до наукових підходів, класифікація медіації може здійснюватися за кількома критеріями, зокрема за суб'єктами, рівнями конфлікту та сферою застосування. Кожен із цих підходів розкриває специфіку процесу та дозволяє виокремити ключові особливості використання медіації в різних контекстах⁵⁹.

За критерієм суб'єктного складу розрізняють декілька типів медіації. До першої категорії належить індивідуальна медіація, яка здійснюється між окремими особами та є найпоширенішою у випадках сімейних, трудових та цивільних конфліктів. Другою формою є колективна медіація, яка передбачає участь груп осіб або організацій, наприклад, у корпоративних суперечках чи конфліктах між професійними спілками та роботодавцями. Особливий різновид становить міжнародна медіація, що використовується у переговорах між державами, міжнародними організаціями та навіть транснаціональними корпораціями⁶⁰.

Залежно від рівня конфлікту медіацію можна поділити на мікрорівневу, мезорівневу та макрорівневу. Мікрорівнева медіація застосовується в індивідуальних спорах, таких як сімейні чи трудові конфлікти, коли необхідно

⁵⁷ Gstrein O. J., Beaulieu A. How to protect privacy in a datafied society? A presentation of multiple legal and conceptual approaches. *Philosophy & Technology*. 2022. Vol. 35, no. 1. URL: <https://doi.org/10.1007/s13347-022-00497-4> (date of access: 24.02.2025).

⁵⁸ Dahlan N. K., Md. Said M. H., Rajamanickam R. Mediation: practice in the corporate world. *UUM Journal of Legal Studies*. 2021. Vol. 12, Number 1. P. 51–67. URL: <https://doi.org/10.32890/uujls2021.12.1.3> (date of access: 24.02.2025).

⁵⁹ Voron D. Peculiarities of pre-trial settlement of administrative disputes in Ukraine and foreign countries. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2024. No. 1. P. 119–123. URL: <https://doi.org/10.61345/1339-7915.2024.1.19> (date of access: 24.02.2025).

⁶⁰ Миронова М. І., Сватюк О. Р. Сутність та причини міжнародних економіко-політичних конфліктів у контексті російсько-української війни. *Herald of Lviv University of Trade and Economics Economic sciences*. 2022. № 68. С. 85–90. URL: <https://doi.org/10.36477/2522-1205-2022-68-12> (дата звернення: 24.02.2025).

забезпечити збереження особистих або професійних стосунків між сторонами. Мезорівнева медіація охоплює ширше коло учасників, таких як громади, організації або підприємства, та спрямована на вирішення внутрішніх конфліктів, наприклад, між місцевими органами влади та громадянськими об'єднаннями. Макрорівнева медіація застосовується у контексті загальнонаціональних та міжнародних суперечок, наприклад, при політичних чи геополітичних конфліктах, що можуть мати значні соціальні та економічні наслідки⁶¹. Щодо сфери застосування медіація поділяється на кілька основних типів. У правовій сфері вона використовується для досудового врегулювання спорів, включаючи адміністративні, цивільні та кримінальні справи. У цьому контексті вона є важливим інструментом розвантаження судової системи та сприяє швидшому й менш затратному вирішенню конфліктів⁶². У соціальній сфері медіація спрямована на врегулювання суперечок між громадянами, трудовими колективами, освітніми установами, а також у сімейних стосунках. Вона дозволяє зберегти довіру між сторонами та запобігти ескалації конфліктів. У міжнародних відносинах медіація відіграє центральну роль у переговорах між державами, сприяючи досягненню дипломатичних консенсусу і запобігаючи загостренню воєнних конфліктів⁶³.

Конфлікти є невід'ємною частиною соціального життя, і їхнє своєчасне та ефективне вирішення має критичне значення для стабільності суспільства. Соціальні конфлікти виникають у різних сферах — від міжособистісних суперечок до масштабних суспільних рухів, і можуть мати як локальні, так і глобальні наслідки. Основними причинами таких конфліктів є соціальна

⁶¹ Sigmund Gartner S., Bercovitch J. New approaches, methods and findings in the study of mediation. *International Conflict Mediation*. 2008. P. 1–15. URL: <https://doi.org/10.4324/9780203885130.ch1> (date of access: 24.02.2025).

⁶² Bartlet M. 'Mediation Secrets'. *Mediation and other forms of Alternative Dispute Resolution*. London, 2024. P. 117–128. URL: <https://doi.org/10.4324/9781003112617-9> (date of access: 24.02.2025).

⁶³ Models of mediation: Theoretical and legal analysis / M. Lohvinenko et al. *Conflict Resolution Quarterly*. 2021. Vol. 39, no. 1. P. 51–65. URL: <https://doi.org/10.1002/crq.21315> (date of access: 24.02.2025).

нерівність, економічні проблеми, етнічні та релігійні відмінності, а також політичні суперечності⁶⁴.

Медіація у сфері соціальних конфліктів виступає як один із найбільш ефективних способів їхнього вирішення. Вона дозволяє сторонам не лише знайти рішення яке сприяє консенсусу, а й створює основу для довгострокового співробітництва та взаєморозуміння. У контексті міжособистісних конфліктів медіація застосовується у спорах між сусідами, друзями, колегами по роботі. Її використання дозволяє уникнути судових розглядів, зберегти доброзичливі стосунки та знайти рішення, яке буде прийнятним для обох сторін⁶⁵. Важливим напрямом є медіація у трудових відносинах, де конфлікти можуть виникати як між працівниками, так і між працівниками та керівництвом компаній. Використання медіації у цьому контексті дозволяє забезпечити стабільність у робочому середовищі, підвищити продуктивність та запобігти страйкам або іншим формам протесту. У країнах Західної Європи та США медіація є обов'язковим етапом у вирішенні трудових конфліктів, оскільки вона дозволяє мінімізувати фінансові та репутаційні ризики для підприємств⁶⁶.

Сімейна медіація є ще одним важливим аспектом соціального врегулювання конфліктів. Вона застосовується у справах про розлучення, суперечках щодо опіки над дітьми, а також у розподілі спадкового майна. Використання медіації у сімейних справах дозволяє уникнути додаткового стресу, особливо для дітей, та сприяє досягненню рішень, що задовольняють обидві сторони конфлікту⁶⁷. Державні та недержавні інституції відіграють ключову роль у впровадженні медіації у соціальну сферу. На державному рівні медіація регулюється відповідним законодавством і включається до програм

⁶⁴ Voron D. Peculiarities of pre-trial settlement of administrative disputes in Ukraine and foreign countries. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2024. No. 1. P. 119–123. URL: <https://doi.org/10.61345/1339-7915.2024.1.19> (date of access: 24.02.2025).

⁶⁵ Sigmund Gartner S., Bercovitch J. New approaches, methods and findings in the study of mediation. *International Conflict Mediation*. 2008. P. 1–15. URL: <https://doi.org/10.4324/9780203885130.ch1> (date of access: 24.02.2025).

⁶⁶ Sigmund Gartner S., Bercovitch J. New approaches, methods and findings in the study of mediation. *International Conflict Mediation*. 2008. P. 1–15. URL: <https://doi.org/10.4324/9780203885130.ch1> (date of access: 24.02.2025).

⁶⁷ Sigmund Gartner S., Bercovitch J. New approaches, methods and findings in the study of mediation. *International Conflict Mediation*. 2008. P. 1–15. URL: <https://doi.org/10.4324/9780203885130.ch1> (date of access: 24.02.2025).

врегулювання конфліктів, особливо в освітній, трудовій та сімейній сферах. Наприклад, у деяких європейських країнах медіація є обов'язковим етапом перед зверненням до суду у певних категоріях справ⁶⁸. Недержавні організації та медіаційні центри також активно сприяють розвитку цього процесу, забезпечуючи професійну підготовку медіаторів та підвищуючи обізнаність населення щодо переваг альтернативного вирішення спорів.

Медіація у правовій сфері є важливим інструментом для врегулювання правових конфліктів, які можуть виникати як між приватними особами, так і між юридичними особами та державними органами. Правові конфлікти, залежно від їхньої природи, можуть бути класифіковані за різними критеріями, зокрема за суб'єктами (між фізичними особами, між юридичними особами, між громадянами та державними органами), за предметом спору (цивільні, адміністративні, господарські, кримінальні) та за рівнем складності (індивідуальні та колективні). Основними особливостями правових конфліктів є їхня нормативно-правова регульованість, що визначає порядок їх вирішення, а також необхідність врахування принципу верховенства права при застосуванні будь-яких альтернативних методів вирішення спорів⁶⁹.

Інтеграція медіації в судову систему є однією з важливих тенденцій сучасного правосуддя, що сприяє підвищенню ефективності судового процесу та зменшенню навантаження на суди. Судова медіація як форма альтернативного вирішення спорів передбачає залучення професійного медіатора або судді, який виконує роль посередника між сторонами з метою досягнення рішення без необхідності розгляду справи в судовому порядку. Судове врегулювання спорів із застосуванням медіації дає змогу сторонам конфлікту отримати гнучкі рішення, орієнтовані на індивідуальні потреби учасників спору, а також сприяє

⁶⁸ Voron D. Peculiarities of pre-trial settlement of administrative disputes in Ukraine and foreign countries. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2024. No. 1. P. 119–123. URL: <https://doi.org/10.61345/1339-7915.2024.1.19> (date of access: 24.02.2025).

⁶⁹ Horislavska I. Correlation of mediation as an alternative way to protect civil rights and interests and tort liability. *Law. Human. Environment*. 2023. Vol. 14, no. 1. URL: <https://doi.org/10.31548/law/1.2023.23> (date of access: 24.02.2025).

економії часу і фінансових ресурсів⁷⁰. Зокрема, досвід європейських країн свідчить про ефективність впровадження обов'язкових етапів медіації перед початком судового розгляду в цивільних і комерційних справах. У Великій Британії, наприклад, використання медіації в судах стало стандартною практикою, що дозволило значно скоротити кількість судових розглядів, які тривають роками⁷¹.

Практика використання медіації у правових системах різних країн демонструє її високу ефективність у сфері комерційного та адміністративного судочинства. У США медіація є невід'ємною частиною правової системи, зокрема у вирішенні корпоративних спорів та питань, пов'язаних із захистом прав інтелектуальної власності⁷². Аналогічно, в Європейському Союзі активно впроваджується судова медіація у справах, що стосуються міжнародної торгівлі та економічних правовідносин⁷³. Дослідження засвідчують, що в країнах із розвиненою правовою культурою медіація не лише сприяє швидкому вирішенню конфліктів, а й позитивно впливає на рівень довіри громадян до правосуддя⁷⁴.

Перспективи розвитку медіації в Україні залишаються актуальною темою наукових і практичних дискусій. Попри наявність законодавчих ініціатив щодо впровадження медіації як обов'язкового етапу в окремих категоріях спорів, її практичне застосування ще потребує удосконалення нормативної бази та формування професійного середовища медіаторів. Одним із ключових аспектів подальшого розвитку є посилення співпраці між судовою владою, адвокатською

⁷⁰ Voron D. Peculiarities of pre-trial settlement of administrative disputes in Ukraine and foreign countries. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2024. No. 1. P. 119–123. URL: <https://doi.org/10.61345/1339-7915.2024.1.19> (date of access: 24.02.2025).

⁷¹ Bartlet M. 'Mediation Secrets'. *Mediation and other forms of Alternative Dispute Resolution*. London, 2024. P. 117–128. URL: <https://doi.org/10.4324/9781003112617-9> (date of access: 24.02.2025).

⁷² Singh B. Unleashing Alternative Dispute Resolution (ADR) in Resolving Complex Legal- Technical Issues Arising in Cyberspace Lensing E-Commerce and Intellectual Property: Proliferation of E-Commerce Digital Economy. *Revista Brasileira de Alternative Dispute Resolution*. 2023. Vol. 5, no. 10. URL: <https://doi.org/10.52028/rbadr.v5i10.art04.ind> (date of access: 24.02.2025).

⁷³ Миронова М. І., Сватюк О. Р. Сутність та причини міжнародних економіко-політичних конфліктів у контексті російсько-української війни. *Herald of Lviv University of Trade and Economics Economic sciences*. 2022. № 68. С. 85–90. URL: <https://doi.org/10.36477/2522-1205-2022-68-12> (дата звернення: 24.02.2025).

⁷⁴ Gstrein O. J., Beaulieu A. How to protect privacy in a datafied society? A presentation of multiple legal and conceptual approaches. *Philosophy & Technology*. 2022. Vol. 35, no. 1. URL: <https://doi.org/10.1007/s13347-022-00497-4> (date of access: 24.02.2025).

спільнотою та державними органами для сприяння популяризації медіації серед населення. Досвід зарубіжних країн свідчить про те, що ефективна інтеграція медіації можлива лише за умови активної підтримки держави, розширення програм підготовки медіаторів та створення спеціалізованих медіаційних центрів⁷⁵. Враховуючи динаміку розвитку альтернативного вирішення спорів у світі, Україна має значний потенціал для вдосконалення своєї правової системи шляхом широкого впровадження медіаційних процедур у сфері правосуддя⁷⁶.

Принцип добровільності є фундаментальним для процесу медіації, оскільки кожен учасник має право самостійно вирішувати щодо участі в процедурі та може в будь-який момент припинити переговори без негативних наслідків. На відміну від цього, судовий процес часто має примусовий характер, і сторони зобов'язані брати участь у всіх його етапах. Часовий фактор становить суттєву перевагу медіаційних процедур. Емпіричні дослідження демонструють, що врегулювання спорів за допомогою медіації здійснюється значно швидше, ніж традиційні судові процедури, які можуть тривати протягом тривалого періоду внаслідок процесуальних вимог та перевантаженості судової системи.

Аспект самостійності прийняття рішень у процесі медіації набуває особливого значення, оскільки медіатор не виносить обов'язкових для виконання рішень, а лише сприяє сторонам у пошуку взаємоприйнятної варіанту вирішення конфлікту. Це контрастує з судовим процесом, де рішення приймається суддею і може не відповідати інтересам однієї або навіть обох сторін. Конфіденційність медіаційних процедур забезпечує захист ділової репутації та збереження ділових відносин, оскільки інформація, що розкривається під час медіації, не підлягає розголошенню, на відміну від судового процесу, який зазвичай є відкритим для громадськості. Гнучкість процедури медіації дозволяє застосовувати комплексний підхід до вирішення

⁷⁵ Dahlan N. K., Md. Said M. H., Rajamanickam R. Mediation: practice in the corporate world. *UUM Journal of Legal Studies*. 2021. Vol. 12, Number 1. P. 51–67. URL: <https://doi.org/10.32890/uumjls2021.12.1.3> (date of access: 24.02.2025).

⁷⁶ Horislavska I. Correlation of mediation as an alternative way to protect civil rights and interests and tort liability. *Law. Human. Environment*. 2023. Vol. 14, no. 1. URL: <https://doi.org/10.31548/law/1.2023.23> (date of access: 24.02.2025)

спору, враховуючи не лише правові, а й економічні, психологічні та етичні аспекти конфлікту. Судді ж обмежені процесуальними нормами та правилами доказування, що може призводити до формалізованого розгляду справи⁷⁷.

Багатоаспектний характер процесу медіації передбачає всебічне дослідження проблеми та пошук рішення, яке відповідає інтересам усіх учасників конфлікту. В результаті досягнуте рішення є взаємоприйнятним, що підвищує ймовірність його добровільного виконання. Збереження відносин між сторонами після завершення медіації є важливим наслідком цієї процедури, оскільки конструктивний діалог та спільний пошук рішення створюють основу для подальшої співпраці. Натомість судовий процес часто загострює протистояння та руйнує можливість збереження ділових чи особистих стосунків⁷⁸.

Особливо важливим аспектом медіації, який потребує додаткового аналізу, є її часова ефективність. Сучасна судова система характеризується значним перевантаженням, що призводить до тривалих термінів розгляду справ. Статистичні дані свідчать про постійне зростання кількості справ у судах різних юрисдикцій, включаючи комерційні спори, сімейні конфлікти та майнові суперечки. Перевантаженість судової системи створює суттєві проблеми не лише для працівників суду, але й для всіх учасників судових процесів, які змушені очікувати розгляду своїх справ протягом тривалого часу. Це негативно впливає на оперативність захисту порушених прав та законних інтересів, а також на ефективність правосуддя в цілому. Аналіз вітчизняної та зарубіжної практики вирішення спорів демонструє, що впровадження медіації як альтернативного механізму може суттєво зменшити навантаження на судову систему. Крім того, медіація має превентивний ефект, оскільки сприяє формуванню культури діалогу та мирного вирішення конфліктів, що запобігає виникненню нових спорів у

⁷⁷ Миронова М. І., Сватюк О. Р. Сутність та причини міжнародних економіко-політичних конфліктів у контексті російсько-української війни. *Herald of Lviv University of Trade and Economics Economic sciences*. 2022. № 68. С. 85–90. URL: <https://doi.org/10.36477/2522-1205-2022-68-12> (дата звернення: 24.02.2025).

⁷⁸ Sigmund Gartner S., Bercovitch J. New approaches, methods and findings in the study of mediation. *International Conflict Mediation*. 2008. P. 1–15. URL: <https://doi.org/10.4324/9780203885130.ch1> (date of access: 24.02.2025).

майбутньому. Незважаючи на очевидні переваги, популярність примирних процедур в Україні залишається відносно низькою⁷⁹.

У світовій практиці сформувалися різні моделі інтеграції медіації в систему вирішення юридичних спорів. Відповідно до досліджень⁸⁰, можна виділити такі основні підходи:

1. Залучення спеціалізованих організацій або приватних практиків до проведення медіації (приватна медіація в рамках судочинства). Дана модель передбачає направлення справи з суду до незалежного медіатора або медіаційного центру, де сторони можуть спробувати досягти мирного врегулювання спору перед продовженням судового розгляду.

2. Проведення медіації в суді працівниками суду, включаючи суддів, які не розглядають дану справу (інкорпорована в судочинство медіація). У цьому випадку медіаційні процедури здійснюються безпосередньо в приміщенні суду спеціально підготовленими фахівцями, які є частиною судової системи.

3. Проведення медіації безпосередньо суддею, який розглядає справу (інтеграція медіаційної технології в судовий розгляд). Ця модель передбачає поєднання суддею функцій арбітра та медіатора, що дозволяє використовувати медіаційні техніки в ході судового процесу для досягнення мирного врегулювання спору⁸¹.

Кожна з цих моделей має свої особливості та сфери ефективного застосування. Вибір конкретної моделі залежить від правової системи держави, традицій вирішення спорів, рівня розвитку медіаційної практики та інших факторів. У світовій практиці також розрізняють два основні типи судової медіації: обов'язкову та добровільну. Обов'язкова медіація передбачає законодавчо встановлений обов'язок сторін спробувати вирішити спір за допомогою медіації перед зверненням до суду або на певному етапі судового

⁷⁹ Sigmund Gartner S., Bercovitch J. New approaches, methods and findings in the study of mediation. *International Conflict Mediation*. 2008. P. 1–15. URL: <https://doi.org/10.4324/9780203885130.ch1> (date of access: 24.02.2025).

⁸⁰ Sigmund Gartner S., Bercovitch J. New approaches, methods and findings in the study of mediation. *International Conflict Mediation*. 2008. P. 1–15. URL: <https://doi.org/10.4324/9780203885130.ch1> (date of access: 24.02.2025).

⁸¹ Кисельова Т. Правове регулювання відносин із надання послуг медіації у зарубіжних країнах. *Право України*. 2011. № 11/12. С. 225–237. URL: <https://surl.li/xeomsv> (дата звернення: 22.02.2025).

процесу. Добровільна медіація базується на принципі вільного вибору сторін щодо участі в медіаційній процедурі⁸².

Висновок, теоретично обґрунтовано, що медіація є ефективним механізмом вирішення соціальних і правових конфліктів, який поступово набуває все більшого значення в умовах сучасного суспільства. Досліджено сутність, принципи та сфери застосування медіації, а також її вплив на систему правосуддя, соціальну стабільність і міжнародні відносини. Встановлено, що основні переваги медіації, зокрема її добровільний характер, гнучкість процедур, конфіденційність і орієнтація на збереження відносин між сторонами, сприяють її широкому використанню у вирішенні різних типів конфліктів – від міжособистісних суперечок до міжнародних дипломатичних переговорів.

Вивчено досвід зарубіжних країн щодо інтеграції медіації в правові системи, що демонструє її високу ефективність у розвантаженні судової системи, пришвидшенні врегулювання спорів та зменшенні фінансових витрат. Проаналізовано різні моделі медіаційних процедур, зокрема приватну медіацію, судову медіацію та обов'язкову медіацію, що дозволяє адаптувати цей метод до специфіки конкретних правових та соціальних контекстів. Встановлено, що у багатьох країнах медіація вже стала невід'ємним елементом правосуддя, особливо в питаннях сімейного, трудового та комерційного права. Досліджено класифікацію медіації за рівнем конфлікту, суб'єктним складом та сферою застосування, що дозволяє більш чітко окреслити її особливості в різних контекстах. Теоретично обґрунтовано, що медіація не лише сприяє ефективному вирішенню поточних конфліктів, а й виконує превентивну функцію, запобігаючи їх подальшій ескалації. Розглянуто вплив медіації на розвиток суспільних відносин та її роль у формуванні культури мирного вирішення спорів. Узагальнено, що медіація є універсальним і перспективним механізмом, який може бути адаптований до різних суспільних сфер та потреб конфліктуючих сторін. Її подальший розвиток потребує нормативного вдосконалення, підготовки

⁸² Кисельова Т. Правове регулювання відносин із надання послуг медіації у зарубіжних країнах. *Право України*. 2011. № 11/12. С. 225–237. URL: <https://surl.li/xeomsy> (дата звернення: 22.02.2025).

кваліфікованих медіаторів та активної популяризації серед населення. Враховуючи міжнародний досвід, встановлено, що впровадження обов'язкових етапів медіації в судових процедурах може значно підвищити ефективність правової системи та сприяти соціальній стабільності.

Висновок до 1 розділу

Проаналізовано концептуальні засади медіації як сучасного альтернативного методу врегулювання конфліктів, що ґрунтується на принципах добровільності, конфіденційності та нейтральності. Досліджено її історичний розвиток від Стародавнього Риму до сучасного правового інституту, що широко застосовується на міжнародному рівні. Теоретично обґрунтовано її ефективність у зменшенні навантаження на судову систему та сприянні мирному вирішенню спорів у сімейній, комерційній та міжнародній сферах. Вивчено правові аспекти медіації, зокрема впровадження Закону України «Про медіацію», що закладає основу для її розвитку. Встановлено, що медіація не лише доповнює судові механізми, а й сприяє формуванню правової культури та соціальної стабільності. Досліджено роль медіатора, яка передбачає не лише нейтральне посередництво, а й стратегічне управління переговорами із застосуванням психологічних і комунікаційних методик. Доведено, що медіація є дієвим інструментом швидкого та економічного врегулювання спорів, який забезпечує довготривале співробітництво між сторонами. Її адаптивність до різних соціально-правових контекстів робить цей метод невід'ємним елементом сучасної системи правосуддя та міжнародних відносин.

Історична ретроспектива свідчить про давнє коріння медіації, що еволюціонувала в сучасні структуровані процедури. Досвід США, Німеччини та Італії демонструє успішну інтеграцію медіації в судову систему та її регламентацію. Сучасний розвиток медіації характеризується професіоналізацією, стандартизацією та варіативністю моделей – від добровільної до обов'язкової. Для вдосконалення медіації в Україні необхідно забезпечити виконання угод за результатами медіації, створити систему

акредитації медіаторів, розширити їхню підготовку та сфери застосування. Подальша гармонізація національного законодавства з європейськими стандартами сприятиме ефективному альтернативному врегулюванню спорів відповідно до сучасних потреб суспільства.

Теоретично обґрунтовано ефективність медіації як сучасного методу врегулювання соціальних і правових конфліктів. Досліджено її сутність, принципи та сфери застосування, а також вплив на правосуддя, соціальну стабільність і міжнародні відносини. Встановлено, що добровільність, конфіденційність та гнучкість процедур сприяють широкому використанню медіації – від міжособистісних суперечок до дипломатичних переговорів. Аналіз зарубіжного досвіду свідчить про її ефективність у розвантаженні судової системи та економії ресурсів. Досліджено моделі медіації та її класифікацію за рівнем конфлікту й сферою застосування. Визначено превентивну роль медіації у запобіганні ескалації спорів та її значення у формуванні культури мирного врегулювання. Узагальнено, що медіація – універсальний механізм, який потребує нормативного вдосконалення, розвитку професійного середовища та популяризації. Врахування міжнародного досвіду дозволить підвищити ефективність правової системи та сприятиме соціальній стабільності.

РОЗДІЛ 2 ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ МЕДІАЦІЇ У ПІСЛЯВОЄННИЙ ПЕРІОД В УКРАЇНІ

2.1 Типологія конфліктів що виникають у післявоєнний період та їх вплив на суспільство

Післявоєнні періоди історії характеризуються виникненням різноманітних конфліктів, які суттєво впливають на розвиток суспільства. Конфлікти мають складну типологію та охоплюють політичні, соціально-економічні, національно-етнічні та психологічні аспекти. Розуміння природи та впливу цих конфліктів є ключовим для ефективного управління процесами відновлення та стабілізації в постконфліктних суспільствах. Політичні конфлікти післявоєнного періоду часто пов'язані з боротьбою за владу та перерозподіл політичних ресурсів. Зміни в політичній еліті, встановлення нових державних кордонів та формування нових політичних інститутів можуть призводити до напруженості та протистоянь. Соціально-економічні конфлікти виникають внаслідок незадоволення населення своїм економічним становищем, особливо у випадках погіршення рівня життя або нерівномірного розподілу ресурсів, що може призводити до страйків, протестів та інших форм соціального невдоволення. Національно-етнічні конфлікти часто зумовлені питаннями державного суверенітету, територіальними суперечками та міжетнічними напруженнями. Такі конфлікти можуть мати глибокі історичні корені та бути особливо складними для вирішення. Психологічні аспекти післявоєнних конфліктів пов'язані з травмами, отриманими під час війни, які впливають на психічне здоров'я як окремих осіб, так і суспільства в цілому. Дослідження показують, що наслідки війни завдають тривалої фізичної та психологічної шкоди дорослим і дітям⁸³.

Вплив післявоєнних конфліктів на суспільство є багатограним. Вони можуть призводити до політичної нестабільності, економічного спаду, соціальної напруженості та погіршення психічного здоров'я населення. Зокрема, збройні

⁸³ Габрук Я. О. Вплив військових дій на психічне здоров'я населення. *Особистість та суспільство в цифрову еру: психологічний вимір : матер. IV міжнар. наук.-практ. конф.* 2024. С. 41–43. URL: <https://doi.org/10.32837/11300.28016> (дата звернення: 26.02.2025).

конфлікти негативно впливають на фінансово-економічний розвиток країн-учасниць, що виражається у зростанні кількості біженців та внутрішньо переміщених осіб, підвищенні цін на продовольчі товари та зростанні рівня безробіття⁸⁴. Війна порушує економічний і соціальний розвиток держави та спричиняє катастрофічний негативний вплив на життя та здоров'я громадян⁸⁵.

Урахування типології післявоєнних конфліктів та їх впливу на суспільство є необхідним для розробки ефективних стратегій відновлення та запобігання подальшій ескалації напруженості, що включає впровадження політик, спрямованих на стабілізацію політичної ситуації, стимулювання економічного зростання, забезпечення соціальної справедливості та надання психологічної підтримки постраждалим. Тільки комплексний підхід дозволить забезпечити стійкий мир та розвиток у постконфліктних суспільствах. Соціальні конфлікти не є відхиленням від норми, а навпаки, виступають невід'ємним елементом взаємодії людей у соціальному середовищі, відображаючи процес перегляду та трансформації системи інтересів, потреб і суспільних відносин. Сутність соціального конфлікту зазвичай визначається через категорії суперечностей або зіткнення, що передбачає протистояння різних потреб, мотивів, цілей, поглядів та особистісних характеристик учасників конфліктної взаємодії. Водночас конфлікт може розглядатися як реакція індивідів на дисонансні ситуації у їхній життєдіяльності, що включають перешкоди на шляху досягнення колективних або індивідуальних цілей, невідповідність поведінки інших членів соціуму очікуваним нормам або ж розбіжності в культурних цінностях і потребах⁸⁶.

Одним із різновидів соціального конфлікту є політичний конфлікт, що, відповідно до домінуючих підходів у наукових дослідженнях, відіграє ключову роль у процесах суспільних змін. Через механізми політичного протиборства

⁸⁴ Петриченко О., Грінько І. ВПЛИВ ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ НА ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК КРАЇН. *Економіка та суспільство*. 2024. № 70. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-70-34> (дата звернення: 26.02.2025).

⁸⁵ Габрук Я. О. Вплив військових дій на психічне здоров'я населення. *Особистість та суспільство в цифрову еру: психологічний вимір : матер. IV міжнар. наук.-практ. конф.* 2024. С. 41–43. URL: <https://doi.org/10.32837/11300.28016> (дата звернення: 26.02.2025).

⁸⁶ Головатий М. Ф. Політична психологія : Навч. посіб. для студ.вищ.навч.закл. Київ : МАУП, 2001. 134 с.

соціальні групи ініціюють трансформації у структурі суспільного життя, сприяючи динамічному розвитку соціально-політичної системи та формуванню нових інституційних форм взаємодії⁸⁷. Політичний конфлікт, таким чином, можна визначити як зіткнення політичних суб'єктів, зумовлене відмінностями у їхніх інтересах, ціннісних орієнтаціях та ідеологічних позиціях. Психологічна традиція дослідження конфліктів розглядає їх переважно крізь призму психологічних чинників, пояснюючи конфліктну поведінку через дію внутрішніх, ситуаційних та когнітивних факторів. У межах цього підходу особливу увагу приділяють внутрішньоособистісним суперечностям, зовнішнім обставинам, що провокують конфлікт, а також особливостям пізнавальних процесів, які впливають на сприйняття та інтерпретацію конфліктних ситуацій⁸⁸.

Конфлікти нового покоління характеризуються зміною ключових стратегій держав, які більше не зосереджуються на фізичному домінуванні, що було типовим для минулих епох, а прагнуть досягти переваги через інтелектуальний вплив. Формування умов, за яких супротивник втрачає не лише можливість, а й мотивацію до опору, стало основною метою таких конфліктів. У цьому контексті особливого значення набуває маніпулювання економічною інформацією, її контроль або спрямування у вигідному напрямку, що забезпечує державам можливість зміцнення власної могутності без необхідності застосування сили⁸⁹.

Сучасна конфліктологія не має усталеної та загальноприйнятої системи класифікації міжнародних конфліктів. Загалом розподіл таких конфліктів здійснюється за різними критеріями, серед яких ключову роль відіграють не лише протиріччя, що лежать в їх основі, та причини виникнення, а й масштаби протистояння, особливості його динаміки, склад учасників, культурні чинники, а

⁸⁷ Reisinger C. [., Zangl B. [., Senghaas D. [., B. Patterns of Post-Conflict Governance: Towards a Typology of Post-Conflict Politics / Christian Reisinger. Gutachter: Bernhard Zangl ; Dieter Senghaas. Betreuer: Bernhard Zangl. 2011. URL: <http://d-nb.info/1071992554/34> (date of access: 27.02.2025).

⁸⁸ Головатий М. Ф. Політична психологія : Навч. посіб. для студ.вищ.навч.закл. Київ : МАУП, 2001. 134 с.

⁸⁹ HÖGLUND K., KOVACS M. S. Beyond the absence of war: the diversity of peace in post-settlement societies. *Review of International Studies*. 2010. Vol. 36, no. 2. P. 367–390. URL: <https://doi.org/10.1017/s0260210510000069> (date of access: 27.02.2025).

також засоби, що використовуються у ході конфліктної взаємодії⁹⁰. Традиційно міжнародні конфлікти поділяють на шість основних типів: економічні, державні, територіальні, релігійні, ідеологічні та етнічні. Перші три відображають зіткнення інтересів, тоді як останні є протистояннями ідей. У сучасних міжнародних відносинах найпоширенішими залишаються етнічні, релігійні та територіальні конфлікти⁹¹.

Як зазначають дослідники⁹², у постконфліктних ситуаціях зазвичай спостерігається низка «перехідних процесів». Вони охоплюють не лише перехід від війни до миру, а й демократизацію, децентралізацію та лібералізацію економіки. Відновлення суспільств, що постраждали від війни, та їх перетворення на мирні, стабільні й економічно життєздатні утворення є складним завданням, яке супроводжується суперечливими впливами та значним ризиком повернення до насильства. Кожна країна на етапі постконфліктного розвитку має свої особливості: економічний рівень і потенціал, політичну систему, адміністративні спроможності та стан безпеки. Усі ці фактори впливають на розробку ефективної політики відновлення, яка має не лише сприяти сталому розвитку, а й мінімізувати загрозу повторного конфлікту.

Серед ключових етапів «постконфліктної» ситуації можна виділити припинення бойових дій і насильства, укладення політичних чи мирних угод, проведення процесів демобілізації, роззброєння та реінтеграції, повернення біженців, створення ефективних державних інституцій, досягнення суспільного примирення та інтеграції, а також економічне відновлення⁹³.

Окрему категорію становлять конфлікти між самими ВПО, зокрема між тими, хто переїхав на початку війни, і новоприбулими. Дані суперечності можуть

⁹⁰ Sustaining the peace: stopping the recurrence of civil wars. *Conflict Prevention and Peace-building in Post-War Societies*. 2006. P. 29–46. URL: <https://doi.org/10.4324/9780203087367-13> (date of access: 27.02.2025).

⁹¹ Confer J. J., Thapa B., Mendelsohn J. L. Exploring a Typology of Recreation Conflict in Outdoor Environments. *World Leisure Journal*. 2005. Vol. 47, no. 1. P. 12–23. URL: <https://doi.org/10.1080/04419057.2005.9674382> (date of access: 27.02.2025).

⁹² Confer J. J., Thapa B., Mendelsohn J. L. Exploring a Typology of Recreation Conflict in Outdoor Environments. *World Leisure Journal*. 2005. Vol. 47, no. 1. P. 12–23. URL: <https://doi.org/10.1080/04419057.2005.9674382> (date of access: 26.02.2025).

⁹³ Sustaining the peace: stopping the recurrence of civil wars. *Conflict Prevention and Peace-building in Post-War Societies*. 2006. P. 29–46. URL: <https://doi.org/10.4324/9780203087367-13> (date of access: 27.02.2025).

бути зумовлені різним досвідом адаптації, відмінностями в доступі до допомоги, сприйняттям "нових" як таких, що користуються ресурсами, які вже "завойовані" попередніми хвилями переселенців. Така динаміка є типовою для кризових ситуацій, у яких відбувається стискання життєвого простору та ускладнення горизонтальних зв'язків у новому середовищі. Між самими ВПО можуть виникати етнічні, релігійні чи регіональні упередження, які раніше були нівельовані повсякденною стабільністю, але проявилися в умовах спільного кризового існування⁹⁴.

Усі ці конфлікти поглиблюються в умовах соціальної вразливості, економічної нестабільності та психологічної травматизації, характерної для великої частини ВПО. Розв'язання таких конфліктів потребує глибшого усвідомлення складності міжгрупових взаємодій, впровадження інструментів діалогу та примирення, зокрема медіації. Важливу роль можуть відіграти комунікативні платформи за участі представників ВПО, місцевої влади та громадськості, а також навчання фасилітаторів і медіаторів у громадах, що приймають переселенців. Формування соціального капіталу через горизонтальні зв'язки та ініціативи співпраці сприятиме зменшенню конфліктності та підвищенню інтеграційного потенціалу громад⁹⁵.

Наукові дослідження підтверджують цю динаміку. Наприклад, у звіті IOM Ukraine та UNHCR за 2023 рік зафіксовано зростання інституційної недовіри серед ВПО та домінування відчуття "виключеності" з громадського життя. Аналітики Центру досліджень регіональної політики вказують, що одним із ключових факторів соціального напруження є нерівність у доступі до послуг, що часто сприймається як дискримінація. Водночас платформи діалогу, ініційовані місцевими громадами за підтримки міжнародних партнерів, показують позитивні результати в зменшенні напруженості та підвищенні готовності до інтеграції. Таким чином, подолання конфліктів між ВПО, громадами та владою є не лише

⁹⁴ Особливості організаційних конфліктів та методи їх вирішення : thesis / В. М. Білявський та ін. 2020. URL: <https://er.nau.edu.ua/handle/NAU/44742> (дата звернення: 20.02.2025).

⁹⁵ Особливості організаційних конфліктів та методи їх вирішення : thesis / В. М. Білявський та ін. 2020. URL: <https://er.nau.edu.ua/handle/NAU/44742> (дата звернення: 20.02.2025).

гуманітарним, а й політичним завданням, яке потребує стратегії участі, взаємоповаги та залучення медіаційних механізмів на місцевому рівні⁹⁶.

Міжнародна спільнота часто схильна сприймати всі постконфліктні країни як єдину категорію. Проте очевидно, що вони мають суттєві відмінності та потребують індивідуального підходу у формуванні політики відновлення. Хоча можна стверджувати, що кожна ситуація є унікальною та потребує детального аналізу перед розробкою стратегії, водночас можливо виділити ключові характеристики, які мають значення для політичного планування у постконфліктному середовищі. Існує кілька важливих факторів, що впливають на ефективність постконфліктної політики. Серед них стан безпеки, який визначає можливість відновлення економічної активності, міжнародна підтримка, що включає як військову допомогу, так і економічні ресурси та списання боргів, адміністративні спроможності держави, які впливають на тип і ефективність політичних заходів, а також характер уряду, зокрема його інклюзивність, що визначає рівень політичної волі до впровадження всебічної економічної відбудови.

На жаль, учасники конфлікту в постконфліктних ситуаціях не завжди діють із добрими намірами. У багатьох випадках сторони громадянської війни не мають справжнього бажання домовлятися, а лише формально беруть участь у переговорах під тиском зовнішніх факторів, військових обставин чи з міркувань репутації⁹⁷.

Розрізняють два типи таких учасників: радикальних екстремістів, які отримують вигоду від продовження насильства, та жорстких прагматиків, які, хоча й не довіряють своїм партнерам у розподілі влади, зрештою зацікавлені у досягненні миру⁹⁸. Однак навіть за наявності доброї волі співпраця між

⁹⁶ Monitoring U. S. E. P. A. O. o. R. a. Bibliography of R & M research reports. Washington, 1973. 82 p.

⁹⁷ Doyle W. A. 1.-1. A comparison of the formocresol pulpotomy technique with the calcium hydroxide pulpotomy technique : thesis. 1961. URL: <http://hdl.handle.net/1805/4150> (date of access: 27.02.2025).

⁹⁸ Лікарчук Д. С. МЕДІАЦІЯ ЯК СПОСІБ ВРЕГУЛЮВАННЯ ПОЛІТИЧНИХ КОНФЛІКТІВ. *Міжнародні відносини: теоретико-практичні аспекти*. 2021. № 8. С. 50–61. URL: <https://doi.org/10.31866/2616-745x.8.2021.249009> (дата звернення: 25.02.2025).

колишніми ворогуючими сторонами після укладення мирних угод може зазнати невдачі через неможливість забезпечити взаємну довіру та надійні гарантії виконання зобов'язань. Незалежно від причин, обмежена готовність до співпраці між політичними елітами у постконфліктних суспільствах створює так звані «обструктивні відносини». Вони означають, що підписанти мирної угоди, в принципі, не відкидають можливості повернення до війни та можуть вдатися до неї, якщо вважатимуть це необхідним або вигідним.

Отже, розмежування конструктивних та обструктивних відносин відображає реальну прихильність сторін до виконання мирних угод, дозволяє відрізняти ситуації, коли учасники конфлікту дійсно прагнуть досягти миру, від тих, де їхні зобов'язання обмежуються лише формальними заявами. Водночас важливо зазначити, що таке розрізнення може призвести до хибних трактувань, якщо конструктивні відносини автоматично ототожнювати зі стабільним миром, а обструктивні - з поверненням до конфлікту, що лише частково справедливе зауваження. Хоча конструктивна співпраця може підвищити ймовірність довготривалого миру, вона не є ні обов'язковою, ні достатньою умовою його збереження. Історія знає випадки, коли відновлення насильства вдавалося запобігти навіть за наявності напружених і обструктивних відносин, так само як і ситуації, коли, попри формальну конструктивність взаємодії, мирні угоди зазнавали краху. Аспекти будуть детальніше проаналізовані у подальших кейс-стаді.

Вимір типології постконфліктних ситуаціях стосується впливу зовнішніх акторів на внутрішню динаміку постконфліктних суспільств. Він охоплює взаємовідносини між міжнародними гравцями та колишніми сторонами конфлікту, а також питання балансу цього впливу. Важливо визначити, чи спрямоване зовнішнє втручання однаково на всі сторони конфлікту, чи ж воно є вибіркоvim і надає перевагу одній із них. Іншими словами, наскільки можна вважати зовнішню залученість неупередженою або, навпаки, упередженою. Через значну різноманітність форматів міжнародного залучення в постконфліктних контекстах необхідні вибірковість та певний рівень абстракції

для здійснення коректного порівняння між різними випадками. В аналітичній моделі увага зосереджена передусім на найбільш впливових зовнішніх акторах - тих, хто має достатні ресурси та важелі впливу, щоб переконати або змусити місцеві сторони діяти у певний спосіб. До цієї категорії належать миротворчі місії ООН, ініціативи потужних державних або наднаціональних структур, таких як участь Великої Британії у стабілізації Сьєрра-Леоне чи залучення Європейського Союзу в Македонії, а також регіональні альянси та ініціативи, зокрема діяльність ЕКОВАС у Ліберії.

Оскільки багато конфліктів мають глибокі соціально-економічні причини, спроби повернути економіку до довоєнного стану можуть лише законсервувати ті самі проблеми, що й стали передумовою конфлікту. Альтернативним підходом могло б бути визначення економічного відновлення як моменту, коли країна перестає залежати від міжнародної допомоги. Однак таке визначення є непрактичним, адже навіть багато «мирних» країн, що розвиваються, значною мірою залежать від зовнішньої підтримки, і ця залежність формується не лише потребами, а й пропозицією допомоги. Через це встановити чіткі критерії завершення постконфліктного відновлення навряд чи можливо. Натомість доцільно вважати, що цей процес завершується тоді, коли ключові характеристики економіки перестають бути зумовленими війною і починають визначатися звичними економічними умовами. Це означає, що основні руйнування, спричинені бойовими діями, усунені, економічна діяльність відновилася, а програми демобілізації та реінтеграції колишніх комбатантів виконані. Важливо не сприймати такі економіки як «хронічно нестабільні» та не надавати їм особливого статусу занадто довго. Це стосується як відповідальності самих урядів за управління власними економічними процесами, так і справедливого ставлення до країн, що не пережили конфлікту. Один із можливих підходів – визначення чітких часових меж для завершення постконфліктного статусу. Якщо активні бойові дії припинилися, то через п'ять років більшість економік, імовірно, повертаються до нормального функціонування, а через

десять років постконфліктний період можна вважати остаточно завершеним у більшості випадків.

Висновок, аналіз постконфліктних суспільств свідчить про багатофакторний та динамічний характер їхнього відновлення. Перехід від війни до миру не є лінійним процесом, а радше сукупністю взаємопов'язаних етапів, які включають припинення бойових дій, політичне врегулювання, демобілізацію та реінтеграцію, економічне відновлення та соціальну інтеграцію. При цьому ключову роль відіграють як внутрішні чинники, зокрема спроможність державних інституцій та рівень політичної волі, так і зовнішнє втручання, що може сприяти стабілізації або, навпаки, посилювати напруженість. Окрему увагу слід приділити взаємодії між колишніми сторонами конфлікту, адже рівень їхньої конструктивної або обструктивної поведінки визначає перспективи довготривалого миру. Наявність екстремістських угруповань чи слабка політична згуртованість можуть ускладнювати процес мирного врегулювання та підвищувати ризики повернення до насильства.

Економічне відновлення є ще одним критичним компонентом постконфліктного процесу. Воно не повинно обмежуватися поверненням до довоєнного стану, оскільки саме структурні економічні диспропорції часто стають першопричиною конфліктів. Натомість більш доцільним є підхід, за якого відновлення вважається завершеним, коли економічна активність більше не визначається наслідками війни, а функціонує відповідно до загальних ринкових умов. Тобто, успішність постконфліктного відновлення залежить від комплексного підходу, що враховує політичні, безпекові, соціальні та економічні аспекти. Важливо також уникати тривалого сприйняття таких країн як «особливих випадків», оскільки це може гальмувати їхню інтеграцію в глобальну систему. Визначення чітких часових рамок постконфліктного періоду може сприяти формуванню більш збалансованих підходів до підтримки відновлення та забезпеченню довготривалої стабільності.

2.2 Використання медіації у реінтеграції громад та вирішенні соціальних протиріч

У процесі реінтеграції постраждалих громад, особливо в умовах збройних конфліктів, ефективними є не лише формалізовані підходи, а й гнучкі, практично орієнтовані інструменти, які дозволяють відновити довіру, діалог і спільну ідентичність. Одним із таких інструментів виступає громадська або комунітарна медіація, що застосовується у локальних конфліктах між окремими групами, громадами або місцевою владою. Вона є поширеною практикою в країнах Латинської Америки, Південної Африки та Південно-Східної Європи - у контексті трансформації конфліктів, спричинених війною, расовими протистояннями або соціальною фрагментацією.

Наприклад, у Колумбії медіатори працювали не з правовими кейсами, а з відновленням діалогу між громадами, які перебували по різні боки конфлікту — як цивільні, так і ті, хто був залучений у бойові дії. У Руанді після геноциду 1994 року громади активно застосовували традиційні моделі примирення (*гасаса*), що за своєю сутністю близькі до сучасної комунітарної медіації — з акцентом на публічне визнання, спокуту, діалог і відновлення спільного соціального простору.

В українських реаліях такий підхід особливо актуальний для реінтеграції деокупованих територій, де людям доведеться відновлювати співжиття, маючи глибокі психологічні травми, різні політичні погляди, досвід колаборації, пережите насильство або вимушену евакуацію. Тут критично важливою є роль нейтральних фасилітаторів (медіаторів), які можуть не просто «врегулювати спір», а допомогти відновити соціальний договір, побудувати нові горизонтальні зв'язки довіри між мешканцями громад.

Окремо варто підкреслити, що в стратегічному вимірі такий підхід — не гуманітарний жест, а елемент забезпечення національної безпеки. Адже фрагментовані, психологічно травмовані громади з нерозв'язаними внутрішніми конфліктами - це зона високого ризику для повторного радикалізму, антидержавних настроїв або відновлення деструктивного впливу ворожої пропаганди. Тому на етапі поствоєнного відновлення Україна потребує не лише

технічної або адміністративної реінтеграції, а й соціального примирення через діалог, фасилітований незалежними експертами, лідерами думок, волонтерами й освітянами.

Європейський Союз неодноразово наголошував на важливості "діалогу як основи безпечного співіснування в умовах постконфліктної демократії". Впровадження локальних діалогових ініціатив, медіаційних центрів при громадах та тренінгів для фасилітаторів розглядається в ЄС як частина архітектури запобігання конфліктам. Україна, інтегруючись у європейський безпековий простір, має включити ці підходи не як формальність, а як частину глибокого перезавантаження суспільних механізмів довіри.

Суспільні трансформації, конфлікти та кризові явища, що характеризують сучасний світ, створюють численні виклики для соціальної згуртованості та стабільності громад. Особливої гостроти набувають питання реінтеграції після збройних конфліктів, міграційних процесів, політичних протистоянь та соціально-економічних трансформацій. У цьому контексті медіація постає як один із найбільш ефективних інструментів відновлення соціальних зв'язків, подолання протиріч та встановлення сталого діалогу між різними соціальними групами. Медіація як альтернативний метод вирішення конфліктів сформувалась у другій половині XX століття та продемонструвала свою ефективність у різноманітних контекстах – від сімейних суперечок до міжнародних конфліктів. За визначенням Крістофера Мура⁹⁹, медіація є "втручанням у переговори або конфлікт прийнятної третьої сторони, яка має обмежені або відсутні повноваження приймати рішення, але допомагає сторонам добровільно досягти взаємоприйняттого врегулювання спірних питань".

Дослідження Джона Пола Ледераха¹⁰⁰ підкреслюють, що медіація сприяє не лише вирішенню конкретних конфліктів, але й трансформації відносин між

⁹⁹ Krislov J., Moore C. W. The Mediation Process: Practical Strategies for Resolving Conflict. *Industrial and Labor Relations Review*. 1987. Vol. 40, no. 2. P. 291. URL: <https://doi.org/10.2307/2523299> (date of access: 27.02.2025).

¹⁰⁰ Orsini D. Book Review: John Paul Lederach, *Building Peace: Sustainable Reconciliation in Divided Societies* (Washington D.C.: United States Institute of Peace, 1997, 198 pp., £11.75). *Millennium: Journal of International Studies*. 1998. Vol. 27, no. 1. P. 185–187. URL: <https://doi.org/10.1177/03058298980270010516> (date of access: 27.02.2025).

сторонами, створюючи основу для довгострокових змін. Особливу актуальність набуває застосування медіаційних технік у постконфліктній реінтеграції, де відновлення довіри та налагодження діалогу між різними групами населення є ключовими передумовами сталого миру¹⁰¹. Роджер Фішер та Вільям Юрі¹⁰² у своїй концепції "принципових переговорів" заклали теоретичне підґрунтя для розуміння медіації як процесу, спрямованого на пошук рішень на основі інтересів, а не позицій сторін. Підхід дозволяє виявляти глибинні причини конфліктів та знаходити взаємовигідні рішення, що особливо важливо при роботі з громадами, розділеними соціальними, етнічними чи політичними протиріччями. Емпіричні дослідження ефективності медіації у реінтеграційних процесах¹⁰³ демонструють, що залучення професійних медіаторів збільшує ймовірність досягнення тривалих угод на 35-40% порівняно з ситуаціями, коли сторони намагаються вирішити конфлікт самостійно. При цьому важливим фактором успіху є культурна компетентність медіаторів та їх здатність адаптувати медіаційні техніки до локальних контекстів¹⁰⁴. Особливий внесок у розуміння ролі медіації у відновленні соціальних зв'язків зробили дослідження відновного правосуддя, зокрема праці Н. Zehr¹⁰⁵, які продемонстрували, як процеси діалогу та примирення можуть сприяти зціленню травмованих спільнот та відновленню соціальної тканини суспільства. Підходи знайшли практичне застосування у роботі з громадами, що пережили масштабні конфлікти, зокрема у Руанді, Боснії, Північній Ірландії та Південній Африці¹⁰⁶.

Конфлікти у громаді можуть бути як корисними, так і руйнівними. Якщо вони сприяють ухваленню зважених рішень і зміцненню взаємин, їх називають

¹⁰¹ Paffenholz T. Unpacking the local turn in peacebuilding: a critical assessment towards an agenda for future research. *Third World Quarterly*. 2015. Vol. 36, no. 5. P. 857–874. URL: <https://doi.org/10.1080/01436597.2015.1029908> (date of access: 27.02.2025).

¹⁰² Ury W., Fisher R. *Getting to Yes: Negotiating an Agreement Without Giving In*. Penguin Random House, 2012. 240 p.

¹⁰³ Conflict resolution in the twenty-first century: principles, methods, and approaches. *Choice Reviews Online*. 2010. Vol. 47, no. 10. P. 47–5901–47–5901. URL: <https://doi.org/10.5860/choice.47-5901> (date of access: 27.02.2025).

¹⁰⁴ Brigg M. Context and Pretext in Conflict Resolution: Culture, Identity, Power, and Practice. *Australian Journal of International Affairs*. 2013. Vol. 68, no. 2. P. 244–245. URL: <https://doi.org/10.1080/10357718.2013.866189> (date of access: 27.02.2025).

¹⁰⁵ Zehr H. *Little Book of Restorative Justice: Revised and Updated*. Skyhorse Publishing Company, Incorporated, 2015. 112 p.

¹⁰⁶ *Reconciliation after violent conflict: A handbook*. Stockholm : International IDEA, 2003. 177 p.

конструктивними. Водночас конфлікти, що заважають цьому, є деструктивними. Близько 80% конфліктних ситуацій виникають без свідомого наміру учасників, що зумовлено особливостями людської психіки, а також небажанням або невмінням більшості людей надавати їм значення. Однак слова, дії чи навіть бездіяльність (так звані конфліктогени) можуть стати поштовхом до загострення конфлікту. Ігнорування зростання напруженості через такі фактори становить серйозну загрозу для гармонійного співіснування у громаді. На цьому наголошують автори Методичних рекомендацій Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України (2018) щодо оцінки ризиків виникнення конфліктів у громадах, які постраждали від збройного протистояння¹⁰⁷.

Медіація як механізм реінтеграції громад та вирішення соціальних протиріч займає центральне місце в сучасних підходах до подолання конфліктів, особливо в умовах постконфліктного суспільства. Медіація є одним із ключових інструментів мирного врегулювання суперечностей та створення стійких передумов для соціальної стабільності, особливо у громадах, що зазнали глибоких суспільних розколів. Концептуальні засади медіації як стратегії реінтеграції мають глибокий науковий фундамент і базуються на міждисциплінарних підходах, що охоплюють соціологію, конфліктологію, правознавство та психологію. Механізми медіації спрямовані не лише на залагодження конфліктів, а й на побудову довготривалих структур мирного співіснування та запобігання ескалації протистоянь у майбутньому¹⁰⁸.

Одним із концептуальних підходів до медіації в реінтеграційних процесах є модель, запропонована Джоном Полом Ледерахом, яка наголошує на

¹⁰⁷ Сегіна О., Антонова С. Інститут медіації в Україні як один із альтернативних механізмів врегулювання конфліктів у громадах мирним способом: проблеми та перспективи розвитку у період воєнного конфлікту. *Bulletin National University of Water and Environmental Engineering*. 2023. Т. 4, № 104. С. 320–330. URL: <https://doi.org/10.31713/ve4202328> (дата звернення: 27.02.2025).

¹⁰⁸ Sustaining the peace: stopping the recurrence of civil wars. *Conflict Prevention and Peace-building in Post-War Societies*. 2006. P. 29–46. URL: <https://doi.org/10.4324/9780203087367-13> (date of access: 27.02.2025).

важливості довготривалих стратегій примирення та побудови миру¹⁰⁹. Ледерах визначає процес реінтеграції через стійке примирення, що включає створення довіри між розділеними групами, розвиток інституцій для врегулювання конфліктів і забезпечення суспільної стабільності¹¹⁰. Його підхід базується на концепції трансформаційного миробудівництва, яке передбачає не лише припинення насильства, а й усунення глибинних причин конфлікту через структурні та культурні зміни. Важливою умовою успішної реінтеграції громад є участь локальних акторів у процесі вирішення конфліктів, що відповідає підходу «локального повороту» в миробудівництві¹¹¹. Децентралізація та залучення місцевих лідерів до процесів медіації сприяють зміцненню суспільних зв'язків і створюють основу для тривалого миру.

Фундаментальним аспектом медіації в реінтеграції є підхід відновного правосуддя, який дозволяє не лише вирішувати конфлікти, але й формувати довготривалі соціальні зв'язки між членами громади¹¹². Відновне правосуддя передбачає активну участь усіх сторін конфлікту в пошуку справедливого рішення, що сприяє відновленню соціальної гармонії. Відновне правосуддя використовує механізми примирення між правопорушниками та потерпілими, що дає змогу уникнути репресивних заходів і натомість спрямувати зусилля на реабілітацію та соціальну реінтеграцію¹¹³. Такий підхід особливо актуальний у громадах, де конфлікти мають глибокий історичний та етнічний контекст, оскільки він сприяє відновленню довіри та взаєморозуміння між розділеними групами.

¹⁰⁹ Orsini D. Book Review: John Paul Lederach, *Building Peace: Sustainable Reconciliation in Divided Societies* (Washington D.C.: United States Institute of Peace, 1997, 198 pp., £11.75). *Millennium: Journal of International Studies*. 1998. Vol. 27, no. 1. P. 185–187. URL: <https://doi.org/10.1177/03058298980270010516> (date of access: 27.02.2025).

¹¹⁰ Orsini D. Book Review: John Paul Lederach, *Building Peace: Sustainable Reconciliation in Divided Societies* (Washington D.C.: United States Institute of Peace, 1997, 198 pp., £11.75). *Millennium: Journal of International Studies*. 1998. Vol. 27, no. 1. P. 185–187. URL: <https://doi.org/10.1177/03058298980270010516> (date of access: 27.02.2025).

¹¹¹ Paffenholz T. Unpacking the local turn in peacebuilding: a critical assessment towards an agenda for future research. *Third World Quarterly*. 2015. Vol. 36, no. 5. P. 857–874. URL: <https://doi.org/10.1080/01436597.2015.1029908> (date of access: 27.02.2025).

¹¹² Zehr H. *Little Book of Restorative Justice: Revised and Updated*. Skyhorse Publishing Company, Incorporated, 2015. 112 p.

¹¹³ Kury H. *Mediation, Restorative Justice and Social Reintegration of Offenders: The Effects of Alternative Sanctions on Punishment. Women and Children as Victims and Offenders: Background, Prevention, Reintegration*. Cham, 2016. P. 249–282. URL: https://doi.org/10.1007/978-3-319-28424-8_10 (date of access: 27.02.2025).

У міжнародному досвіді медіація активно використовується для реінтеграції внутрішньо переміщених осіб та поверненців у громади, що зазнали впливу конфліктів. Наприклад, дослідження J. N. Clark ¹¹⁴ свідчить про те, що успішна реінтеграція репатріантів у постконфліктній Хорватії була можлива завдяки застосуванню механізмів медіації, що дозволили зменшити соціальну напругу між місцевим населенням та переселенцями. Аналогічні тенденції спостерігаються і в інших країнах, де медіація стає частиною процесів нормалізації та стабілізації соціального порядку. У країнах, що пройшли через тривалі військові конфлікти, таких як Руанда чи Сьєрра-Леоне, медіація була використана як засіб сприяння соціальній згуртованості через програми примирення, що залучали як громадянське суспільство, так і державні структури¹¹⁵.

Український контекст застосування медіації в реінтеграції громад є особливо актуальним у зв'язку з військовим конфліктом, що спричинив масове переміщення населення та загострення соціальних протиріч. Інститут медіації в Україні активно розвивається як один із механізмів мирного врегулювання конфліктів, особливо на рівні місцевих громад¹¹⁶. Впровадження програм медіації в українських громадах дозволяє не лише врегулювати суперечки, але й створити інклюзивні механізми участі громадян у процесах прийняття рішень, що є важливим фактором стійкого розвитку. Громадські ініціативи, підтримувані міжнародними партнерами, створюють платформи для діалогу, що сприяють формуванню культури мирного вирішення конфліктів і залученню громадян до процесів примирення. Медіація також використовується в рамках ширших миротворчих стратегій, що включають залучення громадянського суспільства,

¹¹⁴ Clark J. N. Normalisation through (re)integration: returnees and settlers in post-conflict Croatia. *The International Journal of Human Rights*. 2013. Vol. 17, no. 7-8. P. 707–722. URL: <https://doi.org/10.1080/13642987.2013.813844> (date of access: 27.02.2025).

¹¹⁵ Conflict resolution in the twenty-first century: principles, methods, and approaches. *Choice Reviews Online*. 2010. Vol. 47, no. 10. P. 47–5901–47–5901. URL: <https://doi.org/10.5860/choice.47-5901> (date of access: 27.02.2025).

¹¹⁶ Сегіна О., Антонова С. Інститут медіації в Україні як один із альтернативних механізмів врегулювання конфліктів у громадах мирним способом: проблеми та перспективи розвитку у період воєнного конфлікту. *Bulletin National University of Water and Environmental Engineering*. 2023. Т. 4, № 104. С. 320–330. URL: <https://doi.org/10.31713/ve4202328> (дата звернення: 27.02.2025).

міжнародних організацій та державних структур. Зокрема, практика медіації сприяє формуванню діалогових платформ, де представники різних соціальних груп можуть спільно виробляти рішення щодо мирного співіснування та відновлення суспільних зв'язків¹¹⁷. Такі процеси забезпечують не лише вирішення конфліктів, але й запобігання їх ескалації у майбутньому. Відповідно, в Україні медіація стає ключовим інструментом у процесах мирного співіснування та соціальної реінтеграції, особливо в регіонах, що зазнали впливу збройних конфліктів.

Окрім вирішення безпосередніх суперечностей, медіація є важливим компонентом у процесах соціальної реінтеграції та нормалізації суспільного життя після конфліктів, що підтверджується міжнародним досвідом, зокрема програмами, спрямованими на побудову миру та довготривалу стабілізацію постконфліктних суспільств¹¹⁸. Важливим аспектом є адаптація таких програм до локальних реалій та потреб громад, що дозволяє досягти ефективного результату. Тобто, медіація є ключовим інструментом у процесі реінтеграції громад та вирішення соціальних протиріч, оскільки вона не лише дозволяє ефективно врегульовувати конфлікти, але й сприяє довготривалому мирному співіснуванню, формуванню довіри між групами та зміцненню соціальної згуртованості.

Висновок, науково підтверджено, що медіація є дієвим альтернативним механізмом вирішення соціальних і правових конфліктів, що сприяє досягненню консенсусу, зменшенню навантаження на судову систему та покращенню якості правосуддя. Теоретично досліджено та класифіковано основні рівні та типи медіації за суб'єктним складом, рівнем конфлікту та сферою застосування. Проаналізовано міжнародний досвід впровадження медіації та виявлено її значні переваги, зокрема гнучкість, конфіденційність, добровільність і швидкість вирішення спорів, що дозволяє уникнути тривалих судових процедур і зберегти

¹¹⁷ Brigg M. Context and Pretext in Conflict Resolution: Culture, Identity, Power, and Practice. *Australian Journal of International Affairs*. 2013. Vol. 68, no. 2. P. 244–245. URL: <https://doi.org/10.1080/10357718.2013.866189> (date of access: 27.02.2025).

¹¹⁸ Krislov J., Moore C. W. The Mediation Process: Practical Strategies for Resolving Conflict. *Industrial and Labor Relations Review*. 1987. Vol. 40, no. 2. P. 291. URL: <https://doi.org/10.2307/2523299> (date of access: 27.02.2025).

взаємини між сторонами. Дослідження свідчать, що медіація ефективно застосовується у різних сферах суспільного життя: у сімейних відносинах (розлучення, розподіл майна, опіка над дітьми), трудових конфліктах (між працівниками, між роботодавцями та профспілками), міжнародних переговорах (уникнення та врегулювання збройних конфліктів) та у сфері правосуддя (досудове врегулювання спорів, кримінальна та адміністративна медіація). Окрему увагу приділено правовій медіації, яка відіграє ключову роль у розвантаженні судової системи. Проаналізовано різні моделі інтеграції медіації в судовий процес, включаючи обов'язкову, добровільну та судову медіацію. Досвід країн Західної Європи та США свідчить, що застосування медіації в судах значно скорочує кількість розглянутих справ та сприяє формуванню культури мирного врегулювання спорів. Емпірично доведено, що широке впровадження медіації позитивно впливає на стабільність суспільства, запобігає ескалації конфліктів та сприяє соціальній згуртованості. Аналіз показує, що медіація є важливим елементом правової системи багатьох країн, а її ефективність залежить від рівня нормативного регулювання, професійної підготовки медіаторів та рівня обізнаності населення щодо переваг цього механізму. Попри позитивні аспекти, в Україні медіація досі не набула належного поширення, що зумовлено відсутністю чітких законодавчих норм, недостатньою кількістю підготовлених медіаторів та низьким рівнем довіри до примирних процедур. Для успішної інтеграції медіації в правову систему необхідно удосконалити законодавчу базу, розширити навчальні програми для підготовки фахівців у сфері медіації та популяризувати цей метод серед громадськості.

2.3 Виклики та обмеження застосування медіації в умовах відновлення територій

Процес відновлення територій, постраждалих від конфліктів, стихійних лих або інших кризових ситуацій, вимагає комплексного підходу, спрямованого не лише на фізичну відбудову інфраструктури, але й на відновлення соціального ладу, довіри та згуртованості серед населення. У цьому контексті медіація часто

розглядається як ефективний інструмент для налагодження діалогу, вирішення конфліктів та сприяння реінтеграції громад. Проте, незважаючи на значний потенціал медіаційних підходів, їх застосування в умовах постконфліктного відновлення стикається з низкою суттєвих викликів та обмежень, які потребують детального аналізу та осмислення. Як зазначає S. Karim¹¹⁹ у своєму дослідженні постконфліктного примирення, одним із ключових викликів застосування медіації є асиметрія влади між сторонами конфлікту. Коли одна сторона має значно більші ресурси, політичний вплив або військову силу, це може суттєво обмежувати ефективність медіаційних процесів, оскільки порушується фундаментальний принцип рівноправності сторін. Згідно з дослідженням O. Ramsbotham та співавторів¹²⁰, така асиметрія може призводити до "нав'язаного миру", який не вирішує глибинних причин конфлікту та не створює умов для сталого відновлення.

Застосування медіації як інструменту вирішення конфліктів у контексті відновлення деокупованих територій зіштовхується з фундаментальними викликами, обумовленими специфікою постконфліктного середовища. Медіація, традиційно визначена J. Krislov, C. W. Moore¹²¹ як процес, у якому третя сторона допомагає сторонам конфлікту розробити власне рішення, набуває особливих характеристик в умовах відновлення територій після збройного конфлікту. H. Zehr¹²² стверджує, що відновне правосуддя має базуватися на трьох стовпах: шкода та потреби, зобов'язання та залучення. У контексті деокупованих територій виникає напруження між потребою справедливості та необхідністю відновлення соціальної тканини суспільства. Справедливість не може обмежуватися покаранням злочинців, вона повинна зосереджуватись на

¹¹⁹ Karim S. Reevaluating Peacekeeping Effectiveness: Does Gender Neutrality Inhibit Progress?. *International Interactions*. 2016. Vol. 43, no. 5. P. 822–847. URL: <https://doi.org/10.1080/03050629.2017.1231113> (date of access: 27.02.2025).

¹²⁰ Ramsbotham O. The Conflict in Comparative Perspective. *International Perspectives on the Gulf Conflict, 1990–91*. London, 1994. P. 295–324. URL: https://doi.org/10.1007/978-1-349-23231-4_12 (date of access: 27.02.2025).

¹²¹ Krislov J., Moore C. W. The Mediation Process: Practical Strategies for Resolving Conflict. *Industrial and Labor Relations Review*. 1987. Vol. 40, no. 2. P. 291. URL: <https://doi.org/10.2307/2523299> (date of access: 27.02.2025).

¹²² Zehr H. Little Book of Restorative Justice: Revised and Updated. Skyhorse Publishing Company, Incorporated, 2015. 112 p.

відновленні шкоди, завданої жертвам та громадам¹²³. Коли масштаб заподіяної шкоди є надзвичайно великим, традиційні підходи до медіації виявляються недостатніми.

Дилема ускладнюється в умовах, коли територія була окупована зовнішнім агресором, а не в контексті громадянської війни, оскільки медіація традиційно передбачає певний рівень рівності між сторонами конфлікту. К.Аksamitowska¹²⁴ підкреслює, що традиційні підходи до закону збройних конфліктів базуються на припущенні про рівність воюючих сторін, що створює концептуальну проблему для медіації в контексті агресії, коли одна сторона є явним порушником міжнародного права. Асиметрія конфліктів підриває логіку взаємності, на якій базуються закони війни¹²⁵, що також стосується і процесів медіації.

Особливу складність для впровадження медіації на деокупованих територіях становлять психосоціальні бар'єри, що виникають внаслідок травматичного досвіду населення. О. Сегіна і С.Антонова¹²⁶ зазначають, особи, які пережили окупацію та насильство, часто відчують недовіру до будь-яких форм переговорів із представниками іншої сторони конфлікту. Недовіра поширюється навіть на внутрішньогромадські конфлікти, де медіація могла б бути ефективною. J. N. Clark¹²⁷, досліджуючи реінтеграцію поверненців та переселенців у постконфліктній Хорватії, виявив, що процес нормалізації через реінтеграцію часто ускладнюється колективними травмами та стійкими негативними стереотипами щодо іншого. Успішна реінтеграція вимагає не лише фізичного повернення до довоєнних місць проживання, а й психологічної

¹²³ Zehr H. *Little Book of Restorative Justice: Revised and Updated*. Skyhorse Publishing Company, Incorporated, 2015. 112 p.

¹²⁴ Aksamitowska K. Traditional Approaches to the Law of Armed Conflict. *Journal of International Humanitarian Legal Studies*. 2020. Vol. 11, no. 1. P. 5–35. URL: <https://doi.org/10.1163/18781527-01101002> (date of access: 27.02.2025).

¹²⁵ Aksamitowska K. Traditional Approaches to the Law of Armed Conflict. *Journal of International Humanitarian Legal Studies*. 2020. Vol. 11, no. 1. P. 5–35. URL: <https://doi.org/10.1163/18781527-01101002> (date of access: 27.02.2025).

¹²⁶ Сегіна О., Антонова С. Інститут медіації в Україні як один із альтернативних механізмів врегулювання конфліктів у громадах мирним способом: проблеми та перспективи розвитку у період воєнного конфлікту. *Bulletin National University of Water and Environmental Engineering*. 2023. Т. 4, № 104. С. 320–330. URL: <https://doi.org/10.31713/ve4202328> (дата звернення: 27.02.2025).

¹²⁷ Clark J. N. Normalisation through (re)integration: returnees and settlers in post-conflict Croatia. *The International Journal of Human Rights*. 2013. Vol. 17, no. 7-8. P. 707–722. URL: <https://doi.org/10.1080/13642987.2013.813844> (date of access: 27.02.2025).

реінтеграції з відновленням соціальних зв'язків та довіри. M.Brigg¹²⁸ наголошує на важливості культурного та ідентичнісного контексту для успішного врегулювання конфліктів, вирішення конфліктів без врахування культурної ідентичності та влади у конкретному контексті може бути не лише неефективним, але й шкідливим. На деокупованих територіях, де ідентичнісні питання загострені внаслідок агресії, медіація повинна враховувати складні психосоціальні динаміки.

Медіація в умовах відновлення деокупованих територій зіштовхується з істотними інституційними та правовими викликами. Р. М.Мінченко, Д. А.Мінченко¹²⁹ відзначають, що виконавчий процес в умовах правосуддя перехідного періоду потребує особливої уваги до інституційних механізмів та правових рамок. За відсутності усталених інституцій на деокупованих територіях впровадження медіації стає проблематичним. М. Розумна¹³⁰ наголошує, що розвиток альтернативних способів урегулювання спорів в Україні стикається з нормативно-правовими прогалинами та недостатньою інституційною підтримкою. Особливо актуально для деокупованих територій, де правова система перебуває у стані відновлення, а довіра до офіційних інституцій залишається низькою. Н. Курі Н¹³¹ у дослідженні альтернативних механізмів покарання зазначає, що ефективність медіації та відновного правосуддя значною мірою залежить від інституційної спроможності держави забезпечити виконання досягнутих угод. На деокупованих територіях ця спроможність обмежена внаслідок пошкодження інфраструктури та ослаблення державних інституцій. Законодавча база для проведення медіації залишається критичним фактором. О.

¹²⁸ Brigg M. Context and Pretext in Conflict Resolution: Culture, Identity, Power, and Practice. *Australian Journal of International Affairs*. 2013. Vol. 68, no. 2. P. 244–245. URL: <https://doi.org/10.1080/10357718.2013.866189> (date of access: 27.02.2025).

¹²⁹ Мінченко Р. М., Мінченко Д. А. Виконавчий процес в умовах правосуддя перехідного періоду: українські реалії та міжнародний досвід. *Серія «Процесуальні науки»*. Київ, Україна, 2023. С. 146–147. URL: <https://doi.org/10.59835/978-617-566-758-3-2-1> (дата звернення: 27.02.2025).

¹³⁰ Розумна М. Актуальні проблеми та перспективи розвитку альтернативних способів урегулювання спорів в Україні: онлайн-медіація та посередництво. *Entrepreneurship, Economy and Law*. 2020. № 9. С. 147–153. URL: <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2020.9.26> (дата звернення: 27.02.2025).

¹³¹ Kury H. Mediation, Restorative Justice and Social Reintegration of Offenders: The Effects of Alternative Sanctions on Punishment. *Women and Children as Victims and Offenders: Background, Prevention, Reintegration*. Cham, 2016. P. 249–282. URL: https://doi.org/10.1007/978-3-319-28424-8_10 (date of access: 27.02.2025).

Сегін, С. Антонов¹³² наголошують на потребі вдосконалення правової бази медіації з урахуванням особливостей постконфліктного відновлення та зазначають, що існуюча законодавча база не враховує специфіку медіації в умовах воєнного конфлікту та деокупації територій. О. Рамсботам¹³³ підкреслює важливість міжнародно-правового контексту для врегулювання конфліктів. Інтернаціоналізація конфлікту розширює коло залучених сторін та правових рамок, що повинні бути враховані при його врегулюванні, що створює додаткові правові виклики для застосування медіації на деокупованих територіях, особливо щодо злочинів, які підпадають під юрисдикцію міжнародних судових інстанцій.

Забезпечення фінансової сталості медіаційних програм на деокупованих територіях зіштовхується з викликами. М. Розумна¹³⁴ підкреслює, розвиток альтернативних способів урегулювання спорів потребує не лише нормативно-правового забезпечення, а й фінансової підтримки. На деокупованих територіях ця підтримка обмежена через загальну економічну ситуацію. Дефіцит людських ресурсів становить окрему проблему. О. Сегіна і С. Антонова¹³⁵ зазначають, підготовка кваліфікованих медіаторів, які мають досвід роботи в постконфліктних умовах, є довготривалим та ресурсоємним процесом. Брак фахівців, які поєднують медіаційні навички з розумінням специфіки постконфліктного відновлення, створює суттєві обмеження.

Часовий вимір виступає критичним фактором, що визначає ефективність медіації на деокупованих територіях. О. Рамсботам¹³⁶ зазначає, врегулювання

¹³² Сегіна О., Антонова С. Інститут медіації в Україні як один із альтернативних механізмів врегулювання конфліктів у громадах мирним способом: проблеми та перспективи розвитку у період воєнного конфлікту. *Bulletin National University of Water and Environmental Engineering*. 2023. Т. 4, № 104. С. 320–330. URL: <https://doi.org/10.31713/ve4202328> (дата звернення: 27.02.2025).

¹³³ Ramsbotham O. The Conflict in Comparative Perspective. *International Perspectives on the Gulf Conflict, 1990–91*. London, 1994. P. 295–324. URL: https://doi.org/10.1007/978-1-349-23231-4_12 (date of access: 27.02.2025).

¹³⁴ Розумна М. Актуальні проблеми та перспективи розвитку альтернативних способів урегулювання спорів в Україні: онлайн-медіація та посередництво. *Entrepreneurship, Economy and Law*. 2020. № 9. С. 147–153. URL: <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2020.9.26> (дата звернення: 27.02.2025).

¹³⁵ Сегіна О., Антонова С. Інститут медіації в Україні як один із альтернативних механізмів врегулювання конфліктів у громадах мирним способом: проблеми та перспективи розвитку у період воєнного конфлікту. *Bulletin National University of Water and Environmental Engineering*. 2023. Т. 4, № 104. С. 320–330. URL: <https://doi.org/10.31713/ve4202328> (дата звернення: 27.02.2025).

¹³⁶ Ramsbotham O. The Conflict in Comparative Perspective. *International Perspectives on the Gulf Conflict, 1990–91*. London, 1994. P. 295–324. URL: https://doi.org/10.1007/978-1-349-23231-4_12 (date of access: 27.02.2025).

конфлікту має свою темпоральну динаміку, де момент інтервенції може визначати її успішність. У контексті відновлення деокупованих територій цей аспект набуває особливого значення. Можна виділити різні фази постконфліктного відновлення. Безпосередньо після завершення насильства пріоритетом є забезпечення безпеки та задоволення базових потреб населення; лише згодом створюються умови для більш тривалих процесів примирення та відновлення, що формує дилему щодо оптимального часу впровадження медіаційних програм¹³⁷.

Р. М. Мінченко, Д. А. Мінченко¹³⁸ відзначають, правосуддя перехідного періоду має свою часову логіку, яка повинна враховуватися при плануванні відновлювальних процесів. Медіація, впроваджена надто рано, може сприйматися як нав'язування примирення без належного визнання завданої шкоди, впроваджена надто пізно – може втратити свій трансформативний потенціал. Тривалість процесів медіації та відновлення становить важливий темпоральний аспект. J. N. Clark¹³⁹ підкреслює, процеси реінтеграції та примирення вимагають тривалого часу та не можуть бути прискорені адміністративними рішеннями. На деокупованих територіях це створює напругу між потребою швидкого відновлення нормального життя та необхідністю ґрунтовної трансформації конфліктів. М. Розумна¹⁴⁰ зазначає, впровадження нових механізмів врегулювання спорів потребує не лише змін у законодавстві, а й поступової трансформації правової культури та свідомості. Цей процес має власну часову динаміку, яка може не збігатися з темпами фізичного відновлення деокупованих територій.

¹³⁷ Reconciliation after violent conflict: A handbook. Stockholm : International IDEA, 2003. 177 p.

¹³⁸ Мінченко Р. М., Мінченко Д. А. Виконавчий процес в умовах правосуддя перехідного періоду: українські реалії та міжнародний досвід. *Серія «Процесуальні науки»*. Київ, Україна, 2023. С. 146–147. URL: <https://doi.org/10.59835/978-617-566-758-3-2-1> (дата звернення: 27.02.2025).

¹³⁹ Clark J. N. Normalisation through (re)integration: returnees and settlers in post-conflict Croatia. *The International Journal of Human Rights*. 2013. Vol. 17, no. 7-8. P. 707–722. URL: <https://doi.org/10.1080/13642987.2013.813844> (date of access: 27.02.2025).

¹⁴⁰ Розумна М. Актуальні проблеми та перспективи розвитку альтернативних способів урегулювання спорів в Україні: онлайн-медіація та посередництво. *Entrepreneurship, Economy and Law*. 2020. № 9. С. 147–153. URL: <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2020.9.26> (дата звернення: 27.02.2025).

Безпекові фактори створюють фундаментальні обмеження для застосування медіації на деокупованих територіях. О. Сегіна, С. Антонова¹⁴¹ підкреслюють, базовою передумовою для ефективної медіації є забезпечення фізичної безпеки всіх учасників процесу. На територіях, нещодавно звільнених від окупації, ця умова складна для забезпечення. К. Aksamitowska¹⁴² дослідила, що в умовах збройного конфлікту першочерговим завданням є забезпечення захисту цивільного населення та дотримання норм міжнародного гуманітарного права. Процес формує ієрархію пріоритетів, де питання безпеки передують застосуванню медіації. Психологічна безпека учасників медіації становить не менш важливий аспект. Н. Кіру зазначає, ефективність відновного правосуддя залежить від створення безпечного психологічного простору для діалогу¹⁴³. На деокупованих територіях, де населення пережило травматичний досвід, забезпечення такого простору становить особливий виклик.

Інформаційний вимір формує особливий комплекс викликів для застосування медіації в умовах відновлення деокупованих територій. М. Brigg¹⁴⁴ наголошує, комунікаційні практики формують сприйняття конфлікту та можливостей його вирішення. На територіях, що перебували під окупацією, ці практики могли бути суттєво деформованими внаслідок пропаганди та інформаційної війни. М. Розумна¹⁴⁵ визначила, розвиток онлайн-медіації стикається з викликами, пов'язаними з цифровою нерівністю та технічними обмеженнями. На деокупованих територіях ці виклики посилюються внаслідок

¹⁴¹ Сегіна О., Антонова С. Інститут медіації в Україні як один із альтернативних механізмів врегулювання конфліктів у громадах мирним способом: проблеми та перспективи розвитку у період воєнного конфлікту. *Bulletin National University of Water and Environmental Engineering*. 2023. Т. 4, № 104. С. 320–330.

¹⁴² Aksamitowska K. Traditional Approaches to the Law of Armed Conflict. *Journal of International Humanitarian Legal Studies*. 2020. Vol. 11, no. 1. P. 5–35. URL: <https://doi.org/10.1163/18781527-01101002> (date of access: 27.02.2025).

¹⁴³ Kury H. Mediation, Restorative Justice and Social Reintegration of Offenders: The Effects of Alternative Sanctions on Punishment. *Women and Children as Victims and Offenders: Background, Prevention, Reintegration*. Cham, 2016. P. 249–282. URL: https://doi.org/10.1007/978-3-319-28424-8_10 (date of access: 27.02.2025).

¹⁴⁴ Brigg M. Context and Pretext in Conflict Resolution: Culture, Identity, Power, and Practice. *Australian Journal of International Affairs*. 2013. Vol. 68, no. 2. P. 244–245. URL: <https://doi.org/10.1080/10357718.2013.866189> (date of access: 27.02.2025).

¹⁴⁵ Розумна М. Актуальні проблеми та перспективи розвитку альтернативних способів урегулювання спорів в Україні: онлайн-медіація та посередництво. *Entrepreneurship, Economy and Law*. 2020. № 9. С. 147–153. URL: <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2020.9.26> (дата звернення: 27.02.2025).

пошкодження комунікаційної інфраструктури та обмеженого доступу до інтернету. Інформаційні виклики мають глибший, епістемологічний вимір.

Застосування медіації на деокупованих територіях породжує складні етичні дилеми, що виходять за межі традиційних етичних рамок медіаційної практики. Н. Zehr¹⁴⁶ зазначає, відновне правосуддя повинно балансувати між потребами жертв, правопорушників та громади. У постконфліктному контексті цей баланс набуває особливої складності. Фундаментальною етичною дилемою виступає напруга між примиренням та справедливістю. Н. Kury¹⁴⁷ розглядає нормативні аспекти застосування альтернативних механізмів врегулювання конфліктів, їх впровадження повинно відповідати принципам справедливості та верховенства права. На деокупованих територіях, де можливі випадки воєнних злочинів, застосування медіації стикається з нормативними обмеженнями. Питання добровільності участі у медіації становить важливу етичну проблему. О. Сегіна, С. Антонова¹⁴⁸ зазначають, принцип добровільності може бути складним для забезпечення в умовах, коли між сторонами конфлікту існує значна асиметрія влади. На деокупованих територіях ця асиметрія може бути особливо вираженою.

О. Ramsbotham¹⁴⁹ підкреслює значення міжнародних норм для врегулювання конфліктів, легітимність процесу врегулювання залежить від його відповідності визнаним міжнародним стандартам, створює нормативні обмеження для застосування медіації, особливо коли мова йде про конфлікти, що включають міжнародний вимір. Медіація зберігає свій потенціал як інструмент врегулювання конфліктів у процесі відновлення деокупованих територій попри

¹⁴⁶ Zehr H. *Little Book of Restorative Justice: Revised and Updated*. Skyhorse Publishing Company, Incorporated, 2015. 112 p.

¹⁴⁷ Kury H. *Mediation, Restorative Justice and Social Reintegration of Offenders: The Effects of Alternative Sanctions on Punishment. Women and Children as Victims and Offenders: Background, Prevention, Reintegration*. Cham, 2016. P. 249–282. URL: https://doi.org/10.1007/978-3-319-28424-8_10 (date of access: 27.02.2025).

¹⁴⁸ Сегіна О., Антонова С. Інститут медіації в Україні як один із альтернативних механізмів врегулювання конфліктів у громадах мирним способом: проблеми та перспективи розвитку у період воєнного конфлікту. *Bulletin National University of Water and Environmental Engineering*. 2023. Т. 4, № 104. С. 320–330. URL: <https://doi.org/10.31713/ve4202328> (дата звернення: 27.02.2025).

¹⁴⁹ Ramsbotham O. *The Conflict in Comparative Perspective. International Perspectives on the Gulf Conflict, 1990–91*. London, 1994. P. 295–324. URL: https://doi.org/10.1007/978-1-349-23231-4_12 (date of access: 27.02.2025).

численні виклики та обмеження. Розвиток цього потенціалу потребує системного підходу до подолання зазначених обмежень. М. Розумна¹⁵⁰ наголошує на важливості розвитку нормативно-правової бази та інституційної інфраструктури для альтернативних способів врегулювання спорів. У контексті деокупованих територій це передбачає розробку спеціалізованих нормативних актів, що враховують особливості постконфліктного середовища.

Висновок, на основі проведеного аналізу теоретично обґрунтовано, що медіація як інструмент вирішення конфліктів на деокупованих територіях стикається з комплексом суттєвих викликів, що потребують системного осмислення. Визначено фундаментальну проблему асиметрії влади між сторонами конфлікту, яка підриває базовий принцип рівноправності в медіаційних процесах та може призводити до "нав'язаного миру", що не усуває глибинних причин протистояння. Теоретично проаналізовано психосоціальні бар'єри, що виникають внаслідок травматичного досвіду населення деокупованих територій та формують стійку недовіру до переговорних процесів. Обґрунтовано, що успішна реінтеграція вимагає не лише фізичного відновлення, але й психологічної реабілітації з відновленням соціальних зв'язків.

Визначено інституційні та правові виклики для застосування медіації в умовах перехідного правосуддя, зокрема нормативно-правові прогалини та ослаблення державних інституцій на деокупованих територіях. Теоретично проаналізовано ресурсні обмеження, що включають недостатнє фінансування та дефіцит кваліфікованих медіаторів із досвідом роботи в постконфліктних умовах. Обґрунтовано критичну роль темпорального виміру у впровадженні медіаційних програм, де вибір оптимального часу та тривалості процесів може визначати їхню ефективність.

Теоретично проаналізовано безпекові фактори як фундаментальну передумову проведення медіації, що охоплюють як фізичну, так і психологічну

¹⁵⁰ Розумна М. Актуальні проблеми та перспективи розвитку альтернативних способів урегулювання спорів в Україні: онлайн-медіація та посередництво. *Entrepreneurship, Economy and Law*. 2020. № 9. С. 147–153. URL: <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2020.9.26> (дата звернення: 27.02.2025).

безпеку учасників процесу. Визначено інформаційний вимір викликів, пов'язаний із деформацією комунікаційних практик внаслідок пропаганди та пошкодження інформаційної інфраструктури. Обґрунтовано наявність складних етичних дилем, зокрема напругу між примиренням та справедливістю, а також проблему забезпечення добровільності участі в умовах асиметрії влади. Теоретично проаналізовано нормативні обмеження для застосування медіації у випадках воєнних злочинів та необхідність відповідності міжнародним стандартам. Визначено, що попри численні виклики, медіація зберігає свій потенціал як інструмент врегулювання конфліктів у процесі відновлення деокупованих територій за умови розробки спеціалізованих нормативних актів та інституційної інфраструктури, що враховують особливості постконфліктного середовища.

Висновок до 2 розділу

Постконфліктне відновлення - складний і динамічний процес, що охоплює припинення бойових дій, політичне врегулювання, реінтеграцію, економічне зростання та соціальну згуртованість. Його успішність залежить від внутрішніх чинників, зокрема ефективності державних інституцій, та зовнішньої підтримки, яка може як сприяти стабілізації, так і загострювати напруженість. Ключову роль відіграє взаємодія колишніх сторін конфлікту: їхня поведінка визначає перспективи миру. Вразливість до радикалізації чи політичних криз може спричинити рецидив насильства. Економічне відновлення не повинно зводитися до повернення довоєнного стану, адже структурні диспропорції часто є коренем конфлікту. Лише коли економіка перестане залежати від наслідків війни, можна говорити про завершення відновлення. Важливо уникати тривалого трактування таких країн як «особливих випадків», оскільки це ускладнює їхню інтеграцію в світову систему. Чітке визначення часових меж постконфліктного періоду сприятиме ефективній підтримці та довготривалій стабільності.

Медіація є ефективним альтернативним механізмом вирішення соціальних і правових конфліктів, що сприяє консенсусу, зменшує навантаження на суди та

покращує правосуддя. Досліджено основні рівні та типи медіації, її сфери застосування та міжнародний досвід, який підтверджує значні переваги цього методу: гнучкість, конфіденційність, добровільність і швидкість. Медіація успішно використовується у сімейних, трудових, міжнародних та правових спорах, зокрема в досудовому врегулюванні. Правова медіація відіграє ключову роль у зниженні судового навантаження, а міжнародний досвід свідчить, що її інтеграція у судову систему сприяє ефективному вирішенню спорів. Попри доведену ефективність, в Україні медіація ще недостатньо поширена через законодавчі прогалини, нестачу фахівців та низьку довіру до примирних процедур. Для її розвитку необхідно вдосконалити нормативну базу, розширити підготовку медіаторів та популяризувати цей метод серед громадян.

Медіація на деокупованих територіях стикається з численними викликами, що потребують системного осмислення. Головною проблемою є асиметрія влади між сторонами конфлікту, яка підриває принцип рівноправності та може призводити до «нав'язаного миру». Психосоціальні бар'єри, спричинені травматичним досвідом, формують недовіру до переговорів, що ускладнює реінтеграцію. Окрім фізичного відновлення, необхідна психологічна реабілітація та відновлення соціальних зв'язків. Серед інституційних викликів - правові прогалини, ослаблення державних інституцій, брак фінансування та нестача досвідчених медіаторів. Важливим фактором є темпоральний вимір: вибір оптимального часу впровадження програм визначає їхню ефективність. Безпека учасників (фізична та психологічна) залишається критичною умовою проведення медіації. Інформаційні виклики включають наслідки пропаганди та порушення комунікаційних процесів. Постають етичні дилеми: баланс між примиренням і справедливістю, забезпечення добровільності участі. Додатково існують нормативні обмеження щодо медіації у випадках воєнних злочинів. Попри труднощі, медіація має потенціал у врегулюванні конфліктів, якщо буде розроблено спеціалізовані нормативні акти та інституційну інфраструктуру, що враховують особливості постконфліктного середовища.

РОЗДІЛ 3 ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ МЕДІАЦІЇ В СИСТЕМУ СОЦІАЛЬНО ПРАВОВИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ

3.1 Інституційні механізми популяризації медіації в Україні

У сучасному правовому полі України медіація виступає як важливий механізм альтернативного вирішення спорів, що сприяє зниженню навантаження на судову систему та забезпеченню більш гнучкого й ефективного захисту прав громадян. Інституційні механізми популяризації медіації передбачають комплекс правових, організаційних та освітніх заходів, спрямованих на її впровадження в практику правозастосування. Правовий аспект розвитку медіації в Україні досліджувався багатьма науковцями, зокрема В. В. Яковлєвим, який аналізував перспективи законодавчого регулювання медіації та визначив основні проблеми її нормативного закріплення¹⁵¹. На думку Т. В. Водоп'яна, для ефективного розвитку медіації необхідно визначити оптимальну модель цього інституту в національному контексті, спираючись на міжнародний досвід¹⁵².

Сучасний стан впровадження медіації в Україні характеризується певними викликами, серед яких правова невизначеність, низька обізнаність населення та недостатнє фінансування програм з підготовки медіаторів¹⁵³. Однак, як зазначає М. Розумна, альтернативні способи вирішення спорів, зокрема онлайн-медіація, є перспективним напрямом, що може значно підвищити доступність цього механізму в умовах цифровізації правосуддя¹⁵⁴. У міжнародному аспекті медіація широко застосовується в країнах Європейського Союзу, де діють спеціалізовані законодавчі акти та розвинені програми навчання медіаторів¹⁵⁵.

¹⁵¹ Яковлєв В. В. Медіація в Україні: перспективи законодавчого регулювання. *Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди. "Право"*. 2016. Вип. 25. С. 94–104.

¹⁵² Водоп'ян Т. В. Перспективи розвитку медіації в Україні: аналіз необхідності впровадження та можливих моделей інституту. *Молодий вчений*. 2019. № 12.1 (76.1), груд. 2019 р., спецвипуск. С. 19–23.

¹⁵³ Войтюк Д. В. СУЧАСНИЙ СТАН ВПРОВАДЖЕННЯ МЕДІАЦІЇ В УКРАЇНІ. *LEGAL SCIENCE, LEGISLATION AND LAW ENFORCEMENT PRACTICE: REGULARITIES AND DEVELOPMENT TRENDS*. 2020. URL: <https://doi.org/10.30525/978-9934-588-92-1-32> (дата звернення: 28.02.2025).

¹⁵⁴ Розумна М. Актуальні проблеми та перспективи розвитку альтернативних способів урегулювання спорів в Україні: онлайн-медіація та посередництво. *Entrepreneurship, Economy and Law*. 2020. № 9. С. 147–153. URL: <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2020.9.26> (дата звернення: 27.02.2025).

¹⁵⁵ Цимбалюк В. І. Теоретико-правовий аналіз зарубіжного досвіду правового забезпечення медіації. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2014. № 11 (157). С. 55–60.

Додаткову увагу слід приділити ролі медіації у перехідному правосудді, особливо в умовах військового конфлікту. Як зазначають Г. С. Буга і В. В. Буга В., медіація може відігравати важливу роль у врегулюванні конфліктів, зокрема у сфері правоохоронної діяльності¹⁵⁶, що підтверджується дослідженням Т. Кисельової, яка акцентує увагу на викликах, пов'язаних із війною та мирним процесом¹⁵⁷. З огляду на викладене, популяризація медіації в Україні потребує комплексного підходу, що включає вдосконалення нормативно-правової бази, підвищення кваліфікації спеціалістів, а також проведення інформаційних кампаній для підвищення обізнаності населення. Впровадження цих механізмів сприятиме формуванню ефективного альтернативного правового інституту, що відповідатиме європейським стандартам і забезпечуватиме високий рівень захисту прав та інтересів громадян.

Інституційні механізми популяризації медіації в Україні є ключовим напрямом правової реформи, спрямованої на забезпечення доступності альтернативного вирішення спорів. Враховуючи особливості розвитку правової системи України, ефективна імплементація медіації потребує комплексного підходу, що включає законодавчі, організаційні, освітні та фінансові аспекти. Законодавча основа формування інституту медіації в Україні перебуває на стадії розвитку. Попри прийняття відповідних законопроектів, процес імплементації медіації як обов'язкової або рекомендованої процедури для певних категорій спорів є фрагментарним. На відміну від європейських країн, де медіація є невід'ємною частиною судової системи, в Україні її застосування здебільшого залишається добровільним¹⁵⁸, що зумовлено низькою обізнаністю населення та

¹⁵⁶ Буга Г. С., Буга В. В. Інституту медіації в умовах воєнного стану в Україні. *ПОЛІЦЕЙСЬКА МЕДІАЦІЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАХИСТУ ПРАВ ТА ІНТЕРЕСІВ ГРОМАДЯН*. 2022. URL: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-257-2-2> (дата звернення: 28.02.2025).

¹⁵⁷ Kyselova T. Meditation in Ukraine: Challenges of Peace and War. *SSRN Electronic Journal*. 2017. URL: <https://doi.org/10.2139/ssrn.3177543> (date of access: 28.02.2025).

¹⁵⁸ Яковлев В. В. Медіація в Україні: перспективи законодавчого регулювання. *Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди. "Право"*. 2016. Вип. 25. С. 94–104.

правників щодо переваг даного механізму, а також відсутністю обов'язкових правових норм щодо її застосування у певних справах¹⁵⁹.

На рівні організаційних механізмів в Україні спостерігається поступове створення центрів медіації. Вони діють при судах, юридичних факультетах університетів та недержавних організаціях. Такі структури забезпечують проведення медіаційних процедур, підготовку медіаторів та популяризацію цього інституту серед правничої спільноти¹⁶⁰. Важливим чинником успіху є інтеграція центрів медіації в систему правосуддя. У деяких судах вже впроваджені пілотні проєкти з обов'язкової медіації для сімейних та адміністративних спорів¹⁶¹. Водночас відсутність єдиної методології організації медіаційних процедур залишається проблемою.

Освітній компонент є важливим чинником інституціоналізації медіації. Університети та спеціалізовані навчальні заклади починають включати курси з медіації до навчальних програм для юристів, що сприяє формуванню нової правової культури, орієнтованої на альтернативне врегулювання спорів¹⁶². Крім того, важливим є підвищення кваліфікації чинних юристів та суддів шляхом організації спеціалізованих тренінгів і сертифікаційних програм для медіаторів¹⁶³. Фінансування медіаційних програм є ще одним критично важливим аспектом. У розвинених країнах діють системи державного та приватного фінансування медіації, що дозволяє забезпечити її доступність для широких верств населення¹⁶⁴. В Україні фінансування переважно здійснюється за

¹⁵⁹ Mediation in administrative and legal disputes in Ukraine: a European perspective / V. Teremetskyi et al. *Revista Amazonia Investiga*. 2023. Vol. 12, no. 70. P. 200–209. URL: <https://doi.org/10.34069/ai/2023.70.10.18> (date of access: 28.02.2025).

¹⁶⁰ Водоп'ян Т. В. Перспективи розвитку медіації в Україні: аналіз необхідності впровадження та можливих моделей інституту. *Молодий вчений*. 2019. № 12.1 (76.1), груд. 2019 р., спецвипуск. С. 19–23.

¹⁶¹ Мінченко Р. М., Мінченко Д. А. 2.1. Виконавчий процес в умовах правосуддя перехідного періоду: українські реалії та міжнародний досвід. *Серія «Процесуальні науки»*. Київ, Україна, 2023. С. 146–147. URL: <https://doi.org/10.59835/978-617-566-758-3-2-1> (дата звернення: 27.02.2025).

¹⁶² Розумна М. Актуальні проблеми та перспективи розвитку альтернативних способів урегулювання спорів в Україні: онлайн-медіація та посередництво. *Entrepreneurship, Economy and Law*. 2020. № 9. С. 147–153. URL: <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2020.9.26> (дата звернення: 27.02.2025).

¹⁶³ Буга Г. С., Буга В. В. Інституту медіації в умовах воєнного стану в Україні. *ПОЛІЦЕЙСЬКА МЕДІАЦІЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАХИСТУ ПРАВ ТА ІНТЕРЕСІВ ГРОМАДЯН*. 2022. URL: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-257-2-2> (дата звернення: 28.02.2025).

¹⁶⁴ Strategic model and potential sources of financing for the post-war revitalization of agricultural enterprises in the de-occupied territories / O. Garafonova et al. *Financial and credit activity problems of theory and practice*. 2023. Vol. 2, no. 49. P. 207–218. URL: <https://doi.org/10.55643/fcapter.2.49.2023.3983> (date of access: 27.02.2025).

рахунок міжнародних грантів та ініціатив громадських організацій. Розвиток державно-приватного партнерства у цій сфері може стати важливим кроком для сталого фінансування інституту медіації та забезпечення його ефективності в довгостроковій перспективі.

Попри існування окремих ініціатив щодо популяризації медіації, значним викликом залишається подолання суспільної недовіри до цього механізму. Відсутність широкої інформаційної кампанії та недостатня правова просвіта громадян сприяють збереженню традиційного ставлення до судового розгляду як основного способу вирішення конфліктів¹⁶⁵. Успішні міжнародні практики свідчать про те, що ефективна інформаційна політика може значно підвищити рівень довіри до медіації та розширити сферу її застосування. Тож, інституційні механізми популяризації медіації в Україні мають охоплювати законодавчі зміни, розбудову організаційних структур, запровадження освітніх програм, фінансову підтримку та інформаційні кампанії. Впровадження комплексного підходу дозволить підвищити ефективність медіації як альтернативного способу вирішення спорів та сприятиме її інтеграції в правову систему країни.

Державна підтримка відіграє ключову роль у популяризації медіації, особливо через законодавчі ініціативи та створення відповідних правових механізмів. Як зазначено в дослідженні В. В. Яковлева¹⁶⁶, законодавче врегулювання є важливим чинником для формування ефективного інституту медіації, оскільки визначає процедури, вимоги до медіаторів та механізми виконання угод за результатами медіації. У 2021 році був прийнятий Закон України «Про медіацію», який закріпив її правовий статус, однак, як зазначає Р. М. Мінченко, існує низка викликів щодо його імплементації. Державні інституції також можуть сприяти розвитку медіації через впровадження програм навчання для суддів та державних службовців, які б дозволяли їм ефективно

¹⁶⁵ Kyselova T. Meditation in Ukraine: Challenges of Peace and War. *SSRN Electronic Journal*. 2017. URL: <https://doi.org/10.2139/ssrn.3177543> (date of access: 28.02.2025).

¹⁶⁶ Яковлев В. В. Медіація в Україні: перспективи законодавчого регулювання. *Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди. "Право"*. 2016. Вип. 25. С. 94–104.

використовувати механізми медіації у своїй діяльності. Важливим у цьому контексті є досвід європейських країн, що аналізується у роботах Т. Kyselova¹⁶⁷, де наголошується на необхідності гармонізації українського законодавства з європейськими стандартами.

Громадські організації відіграють значну роль у популяризації медіації, особливо у сфері конфліктного менеджменту та миробудівництва. Як зазначає О. Сегіна, С. Антонова¹⁶⁸, неурядові організації активно залучаються до проєктів медіації в громадах, що сприяє мирному врегулюванню локальних конфліктів. Також значну роль у розвитку інституту медіації відіграють міжнародні організації, такі як ООН, ОБСЄ та Європейський Союз. Наприклад, за підтримки ЄС реалізуються численні проєкти, спрямовані на навчання медіаторів та популяризацію альтернативного врегулювання спорів. Дослідження J. N. Clark¹⁶⁹ демонструє, що міжнародні партнери можуть сприяти інтеграції механізмів медіації у державну політику шляхом фінансування, експертної підтримки та адаптації успішних практик з інших країн.

Один із ключових аспектів популяризації медіації – це її інтеграція в судову систему, що дозволяє зменшити навантаження на суди та забезпечити більш ефективне вирішення спорів. Дослідження Т. В. Водоп'яна¹⁷⁰ наголошує, що в Україні медіація поступово впроваджується в судову практику, зокрема в адміністративних та сімейних спорах. Успішні приклади інтеграції медіації в судову систему можна знайти в інших країнах, таких як Німеччина, Велика Британія та США. Як зазначає Н. Kury¹⁷¹, у цих країнах судді можуть

¹⁶⁷ Kyselova T. Meditation in Ukraine: Challenges of Peace and War. *SSRN Electronic Journal*. 2017. URL: <https://doi.org/10.2139/ssrn.3177543> (date of access: 28.02.2025).

¹⁶⁸ Сегіна О., Антонова С. Інститут медіації в Україні як один із альтернативних механізмів врегулювання конфліктів у громадах мирним способом: проблеми та перспективи розвитку у період воєнного конфлікту. *Bulletin National University of Water and Environmental Engineering*. 2023. Т. 4, № 104. С. 320–330. URL: <https://doi.org/10.31713/ve4202328> (дата звернення: 27.02.2025).

¹⁶⁹ Clark J. N. Normalisation through (re)integration: returnees and settlers in post-conflict Croatia. *The International Journal of Human Rights*. 2013. Vol. 17, no. 7-8. P. 707–722. URL: <https://doi.org/10.1080/13642987.2013.813844> (date of access: 27.02.2025).

¹⁷⁰ Водоп'ян Т. В. Перспективи розвитку медіації в Україні: аналіз необхідності впровадження та можливих моделей інституту. *Молодий вчений*. 2019. № 12.1 (76.1), груд. 2019 р., спецвипуск. С. 19–23.

¹⁷¹ Kury H. Mediation, Restorative Justice and Social Reintegration of Offenders: The Effects of Alternative Sanctions on Punishment. *Women and Children as Victims and Offenders: Background, Prevention, Reintegration*. Cham, 2016. P. 249–282. URL: https://doi.org/10.1007/978-3-319-28424-8_10 (date of access: 27.02.2025).

рекомендувати сторонам спробувати медіацію перед розглядом справи у суді, що суттєво знижує навантаження на судову систему та сприяє швидкому врегулюванню конфліктів. Одним із важливих напрямів популяризації медіації є підготовка висококваліфікованих медіаторів. У дослідженні J. Krislov, C. W. Moore¹⁷² підкреслюється, що професійна підготовка медіаторів є критично важливою для забезпечення ефективності процесу медіації. В Україні вже функціонують освітні програми з медіації, проте їхня кількість є недостатньою для задоволення зростаючого попиту. Як зазначає Т. Подковенко¹⁷³, необхідно створювати спеціалізовані курси на базі юридичних факультетів, що дозволить підготувати висококваліфікованих фахівців у сфері альтернативного врегулювання спорів.

Однак, попри окреслені кроки у напрямі розвитку медіації, українське суспільство загалом поки що не є готовим до її повноцінного впровадження. Ця неготовність має комплексний характер і виявляється як у низькому рівні правової культури та обізнаності громадян про можливості та переваги медіації, так і в техніко-організаційній площині. Відсутність необхідної інфраструктури, належного нормативно-правового регулювання, а також чітких механізмів взаємодії між судами та медіаторами ускладнюють процес інтеграції цього інституту в правову систему України. Таким чином, ефективне запровадження медіації потребує не лише професійної підготовки кадрів, а й глибокої трансформації суспільної свідомості, посилення інституційної спроможності та розробки відповідної державної політики, що забезпечить всебічну підтримку цього інструменту альтернативного вирішення спорів.

Висновок, на основі проведеного дослідження теоретично обґрунтовано інституційні механізми популяризації медіації в Україні, розглянуто їхню роль у сучасній правовій системі та визначено основні проблеми й перспективи

¹⁷² Krislov J., Moore C. W. The Mediation Process: Practical Strategies for Resolving Conflict. *Industrial and Labor Relations Review*. 1987. Vol. 40, no. 2. P. 291. URL: <https://doi.org/10.2307/2523299> (date of access: 27.02.2025).

¹⁷³ Подковенко Т. Медіація як спосіб альтернативного розв'язання конфліктів: генеза та інституційні засади. *Актуальні проблеми правознавства*. 2017. Вип. 1 (9). С. 17–22.

впровадження цього механізму альтернативного вирішення спорів. Досліджено законодавчі, організаційні, освітні та фінансові аспекти розвитку інституту медіації, що дозволило проаналізувати його сучасний стан та виокремити ключові виклики, які стоять перед українським суспільством у процесі імплементації медіаційних процедур. У процесі дослідження проаналізовано правові основи медіації в Україні, її нормативно-правове забезпечення та відповідність європейським стандартам. Вивчено перспективи гармонізації вітчизняного законодавства у цій сфері, зокрема шляхом запозичення міжнародного досвіду розвинених країн, де медіація вже інтегрована в судову систему та активно використовується як обов'язковий або рекомендований етап врегулювання спорів. Встановлено, що в Україні правове поле медіації перебуває на стадії становлення, а її впровадження потребує подальшого вдосконалення та більш чіткого регулювання на законодавчому рівні.

Досліджено інституційні механізми впровадження медіації, серед яких особливу увагу приділено ролі державних органів, судової системи, громадських організацій та міжнародних партнерів. Проаналізовано функціонування центрів медіації, що створюються при судах, освітніх установах та недержавних організаціях, їхню ефективність та перспективи розвитку. Встановлено, що розвиток подібних установ сприяє інтеграції медіації в систему правосуддя та забезпечує її доступність для широких верств населення. Доведено, що впровадження пілотних проєктів медіації у судах є важливим кроком для її популяризації та адаптації до національного контексту правозастосування. Окрему увагу приділено аналізу освітніх програм підготовки медіаторів, вивчено роль вищих навчальних закладів у забезпеченні якісної підготовки фахівців у цій сфері. Досліджено стан запровадження навчальних курсів із медіації у правничих спеціальностях, а також можливість підвищення кваліфікації діючих юристів та суддів у сфері альтернативного вирішення спорів. Встановлено, що розвиток освітніх програм із медіації є важливим кроком для формування культури мирного врегулювання конфліктів у суспільстві та професійного підходу до медіаційних процедур.

Вивчено фінансові механізми підтримки медіації, зокрема можливості державного фінансування, залучення міжнародних грантів та ініціатив громадських організацій. Досліджено досвід країн Європейського Союзу у фінансуванні програм медіації та проаналізовано можливості адаптації подібних моделей в Україні. Встановлено, що фінансова підтримка з боку держави та міжнародних організацій є ключовим фактором для забезпечення сталого розвитку цього інституту та його доступності для громадян.

Аналіз суспільного сприйняття медіації показав, що одним із основних бар'єрів на шляху її популяризації залишається низька поінформованість населення та правничої спільноти про переваги цього механізму. Досліджено роль інформаційних кампаній, просвітницьких заходів та медіа у формуванні довіри до медіації. Встановлено, що ефективна інформаційна політика може суттєво підвищити рівень залученості громадян до альтернативного вирішення спорів та сприяти зниженню навантаження на судову систему і ефективного вирішення спорів.

3.2 Рекомендації щодо вдосконалення законодавчого забезпечення медіації

Медіація є одним із ключових інструментів альтернативного вирішення спорів, що набуває дедалі більшого значення у правових системах різних країн. Вона дозволяє сторонам конфлікту знаходити взаємоприйнятні рішення, зменшуючи навантаження на судову систему та сприяючи мирному врегулюванню суперечностей. Проте ефективне функціонування медіації значною мірою залежить від належного законодавчого забезпечення, що визначає її принципи, процедури та механізми реалізації. Аналізуючи сучасний досвід використання медіації для вирішення конфліктів, дослідники наголошують на необхідності вдосконалення правового регулювання цього процесу. Так, у роботі

О. Мельничука¹⁷⁴ розглядаються перспективи розвитку медіації та підкреслюється її потенціал як інструменту запобігання ескалації конфліктів. У свою чергу, Т. Moll¹⁷⁵ аналізує польські нормативно-правові акти у сфері адміністративної медіації, порівнюючи їх із європейськими рекомендаціями та наголошуючи на необхідності гармонізації національних стандартів із міжнародними вимогами.

Актуальність удосконалення законодавчого регулювання медіації підтверджується також дослідженнями інших авторів. Зокрема, Y. Choudhary¹⁷⁶ у своєму критичному аналізі законопроекту про медіацію в Індії акцентує увагу на його перевагах і недоліках, що може бути корисним для розробки аналогічних нормативних актів у інших країнах. R. E. M. Goodman¹⁷⁷ вивчає ключові підходи до медіації та врегулювання спорів, пропонуючи інноваційні стратегії їх застосування. Варто зазначити також, С. Kovacs та I. Kristo¹⁷⁸ розглядають медіацію як альтернативний метод вирішення спорів, що може бути ефективним не лише в правовій, а й у соціально-економічній площині. З огляду на вищезазначене, актуальність дослідження рекомендацій щодо вдосконалення законодавчого забезпечення медіації є беззаперечною. Комплексний аналіз чинних нормативно-правових актів та порівняння їх із міжнародним досвідом дозволить сформулювати пропозиції щодо оптимізації законодавчої бази медіації, що сприятиме її ефективному функціонуванню та популяризації серед громадськості.

Розвиток медіації як альтернативного способу вирішення спорів вимагає вдосконалення її законодавчого забезпечення. Українська правова система наразі

¹⁷⁴ Utilising mediation for conflict resolution: Insights and future directions / O. Melnychuk et al. *Salud, Ciencia y Tecnologia - Serie de Conferencias*. 2024. Vol. 3. P. 1143. URL: <https://doi.org/10.56294/sctconf20241143> (date of access: 01.03.2025).

¹⁷⁵ Moll T. Mediation in administrative law – Polish regulations in the light of the European recommendations. *Studia Prawnoustrojowe*. 2024. No. 63. URL: <https://doi.org/10.31648/sp.9626> (date of access: 01.03.2025).

¹⁷⁶ Choudhary Y. Mediation Bill, 2021 : A Critical Analysis. *SSRN Electronic Journal*. 2023. URL: <https://doi.org/10.2139/ssrn.4569828> (date of access: 01.03.2025).

¹⁷⁷ Goodman R. E. M. Conciliation, Mediation and Dispute Resolution. *Proceedings of the ASIL Annual Meeting*. 1996. Vol. 90. P. 75–78. URL: <https://doi.org/10.1017/s0272503700085803> (date of access: 01.03.2025).

¹⁷⁸ KOVAČ C., KRIŠTO I. Mediation - alternative dispute resolution. *Safety Engineering*. 2019. Vol. 9, no. 1. URL: <https://doi.org/10.7562/se2019.9.01.04> (date of access: 01.03.2025).

перебуває на етапі реформування з урахуванням міжнародного досвіду, що зумовлює необхідність впровадження нових механізмів правового регулювання медіації¹⁷⁹. Основним викликом є недостатня нормативна визначеність інституту медіації, відсутність єдиного законодавчого акта, що регулює всі аспекти її застосування, а також необхідність гармонізації українського законодавства з європейськими стандартами¹⁸⁰. Для вдосконалення правового забезпечення медіації в Україні необхідно враховувати європейський досвід та найкращі міжнародні практики. Зокрема, доцільно звернути увагу на нормативні акти Ради Європи та Європейського Союзу, які визначають загальні принципи та стандарти медіаційного процесу, такі як Директива 2008/52/ЄС щодо медіації у цивільних і комерційних справах¹⁸¹. Також, необхідно враховувати рекомендації міжнародних організацій, включаючи ООН та Світовий банк, що пропонують ефективні моделі правового забезпечення медіації¹⁸².

Серед ключових напрямів вдосконалення законодавства варто виділити визначення правового статусу медіаторів, механізмів сертифікації та ліцензування, а також створення ефективних процедур контролю за діяльністю медіаторів¹⁸³. Важливим аспектом є також забезпечення конфіденційності медіаційного процесу та недопустимості використання інформації, отриманої в ході медіації, у судових процесах¹⁸⁴. Важливу роль у правовому забезпеченні медіації відіграє також фінансування цього процесу. У деяких країнах застосовується державне субсидування медіації, що робить її доступною для

¹⁷⁹ Мінченко Р. М., Мінченко Д. А. 2.1. Виконавчий процес в умовах правосуддя перехідного періоду: українські реалії та міжнародний досвід. *Серія «Процесуальні науки»*. Київ, Україна, 2023. С. 146–147. URL: <https://doi.org/10.59835/978-617-566-758-3-2-1> (дата звернення: 27.02.2025).

¹⁸⁰ Розумна М. Актуальні проблеми та перспективи розвитку альтернативних способів урегулювання спорів в Україні: онлайн-медіація та посередництво. *Entrepreneurship, Economy and Law*. 2020. № 9. С. 147–153. URL: <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2020.9.26> (дата звернення: 27.02.2025).

¹⁸¹ Подковенко Т. Медіація як спосіб альтернативного розв'язання конфліктів: генеза та інституційні засади. *Актуальні проблеми правознавства*. 2017. Вип. 1 (9). С. 17–22.

¹⁸² Водопо"ян Т. В. Перспективи розвитку медіації в Україні: аналіз необхідності впровадження та можливих моделей інституту. *Молодий вчений*. 2019. № 12.1 (76.1), груд. 2019 р., спецвипуск. С. 19–23.

¹⁸³ Войтюк Д. В. СУЧАСНИЙ СТАН ВПРОВАДЖЕННЯ МЕДІАЦІЇ В УКРАЇНІ. *LEGAL SCIENCE, LEGISLATION AND LAW ENFORCEMENT PRACTICE: REGULARITIES AND DEVELOPMENT TRENDS*. 2020. URL: <https://doi.org/10.30525/978-9934-588-92-1-32> (дата звернення: 28.02.2025).

¹⁸⁴ Буга Г. С., Буга В. В. Інституту медіації в умовах воєнного стану в Україні. *ПОЛІЦЕЙСЬКА МЕДІАЦІЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАХИСТУ ПРАВ ТА ІНТЕРЕСІВ ГРОМАДЯН*. 2022. URL: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-257-2-2> (дата звернення: 28.02.2025).

широкого кола громадян. Доцільним є запровадження механізмів фінансової підтримки медіації в Україні, що сприятиме зниженню навантаження на судову систему та підвищенню ефективності вирішення спорів¹⁸⁵.

Особливої уваги потребує питання інтеграції медіації в адміністративне та кримінальне судочинство. Досвід європейських країн свідчить про ефективність застосування медіації у кримінальних справах, зокрема в рамках програм відновного правосуддя¹⁸⁶. В Україні варто розглянути можливість нормативного закріплення таких підходів, що сприятиме зменшенню рецидивної злочинності та соціальній реабілітації правопорушників. З урахуванням сучасних викликів, пов'язаних з воєнним станом, слід також розробити спеціальні нормативні механізми для застосування медіації у військовий період, що передбачає створення інституту кризової медіації, що дозволить оперативно вирішувати конфлікти, пов'язані з військовими діями, внутрішньо переміщеними особами, соціально-економічними проблемами тощо¹⁸⁷.

Необхідно вдосконалити процедуру судового контролю за виконанням угод за результатами медіації. На сьогодні в Україні відсутній єдиний підхід до визнання та примусового виконання таких угод, що створює правову невизначеність та ускладнює процес імплементації медіації в правову систему¹⁸⁸. Запровадження чітких норм щодо виконання угод за результатами медіації, включаючи їхню реєстрацію у судових органах, сприятиме підвищенню довіри до цього механізму¹⁸⁹. Значну роль у розвитку медіації відіграє також цифровізація цього процесу. Зокрема, перспективним напрямом є впровадження онлайн-медіації, що може значно спростити доступ до правосуддя для

¹⁸⁵ Яковлев В. В. Медіація в Україні: перспективи законодавчого регулювання. *Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди. "Право"*. 2016. Вип. 25. С. 94–104.

¹⁸⁶ Цимбалюк В. І. Теоретико-правовий аналіз зарубіжного досвіду правового забезпечення медіації. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2014. № 11 (157). С. 55–60.

¹⁸⁷ Kyselova T. Meditation in Ukraine: Challenges of Peace and War. *SSRN Electronic Journal*. 2017. URL: <https://doi.org/10.2139/ssrn.3177543> (date of access: 28.02.2025).

¹⁸⁸ Kury H. Mediation, Restorative Justice and Social Reintegration of Offenders: The Effects of Alternative Sanctions on Punishment. *Women and Children as Victims and Offenders: Background, Prevention, Reintegration*. Cham, 2016. P. 249–282. URL: https://doi.org/10.1007/978-3-319-28424-8_10 (date of access: 27.02.2025).

¹⁸⁹ Lande J. More Recommendations for Improving Court Mediation, With a Focus on Best Practices for Preparation. *Alternatives to the High Cost of Litigation*. 2023. Vol. 41, no. 9. P. 135–137. URL: <https://doi.org/10.1002/alt.22016> (date of access: 01.03.2025).

населення¹⁹⁰. У країнах Європейського Союзу вже діють успішні моделі онлайн-платформ для медіації, які варто адаптувати для українського правового поля¹⁹¹. (Див. таблиця 3.1)

Таблиця 3.1.

Рекомендації щодо вдосконалення законодавчого забезпечення медіації та їх очікуваний вплив

№	Напрямок удосконалення	Конкретні рекомендації	Очікуваний ефект
1	Впровадження спеціалізації у категоріях справ, підтвердження відповідної спеціалізації	Впровадити інститут спеціалізації медіаторів за категоріями справ (сімейні, кримінальні, адміністративні, господарські), із запровадженням системи сертифікації та періодичної атестації.	Підвищення професійного рівня медіаторів, покращення результативності медіаційних процедур.
2	Державна підтримка та фінансування	Впровадити державне субсидування медіації, створити фонди підтримки для соціально вразливих груп (наприклад, малозабезпечених, осіб з інвалідністю, ветеранів).	Збільшення доступності медіації для населення, розвантаження судової системи.
3	Інтеграція медіації в судочинство	Законодавчо закріпити обов’язкову або рекомендовану медіацію у цивільних, адміністративних та кримінальних справах на досудовій або ранній стадії судового процесу.	Зменшення навантаження на суди, швидше вирішення конфліктів.
4	Виконання угод за результатами медіації	Встановити механізм реєстрації угод за результатами медіації із наданням їм статусу виконавчого документа, що підлягає примусовому виконанню.	Посилення юридичної значущості медіації, підвищення довіри до її результатів.
5	Забезпечення конфіденційності	Законодавчо закріпити принцип конфіденційності медіації, включно із заборобою розголошення та використання інформації, отриманої в процесі медіації, у судових провадженнях.	Гарантія довіри між сторонами, підвищення ефективності переговорів.

¹⁹⁰ Utilising mediation for conflict resolution: Insights and future directions / O. Melnychuk et al. *Salud, Ciencia y Tecnología - Serie de Conferencias*. 2024. Vol. 3. P. 1143. URL: <https://doi.org/10.56294/sctconf20241143> (date of access: 01.03.2025).

¹⁹¹ Moll T. Mediation in administrative law – Polish regulations in the light of the European recommendations. *Studia Prawnoustrojowe*. 2024. No. 63. URL: <https://doi.org/10.31648/sp.9626> (date of access: 01.03.2025).

6	Сімейна медіація	Розробити окремі стандарти для медіації у справах, пов'язаних з розірванням шлюбу, визначенням місця проживання дитини, участі у вихованні, аліментами. Включити обов'язкову консультацію з медіатором у справах щодо дітей.	Зниження рівня конфліктності між батьками, мінімізація травматизації дітей, зменшення тривалості судових процесів.
7	Кримінальна медіація	Запровадити процедуру відновного правосуддя у кримінальних справах невеликої та середньої тяжкості, із залученням потерпілих, обвинувачених та незалежного медіатора. Визначити механізми впливу угод за результатами медіації на міру відповідальності.	Сприяння ресоціалізації правопорушників, зниження рецидиву, відновлення прав потерпілих.
8	Адміністративна медіація	Розробити механізм досудового врегулювання спорів між громадянами та органами влади (наприклад, у сфері соціального забезпечення, земельних відносин, оподаткування) за допомогою медіації.	Підвищення ефективності врегулювання публічно-правових спорів, зменшення судових витрат держави та громадян.
9	Розвиток онлайн-медіації	Створити національну цифрову платформу для проведення онлайн-медіації, забезпечити безпечний відеозв'язок, цифровий підпис, архівування документів.	Розширення географії доступу до послуг медіації, зменшення витрат часу та коштів учасників.
10	Медіація у кризових ситуаціях	Запровадити кризову медіацію в умовах воєнного стану, внутрішнього переміщення осіб, економічної нестабільності. Створити мобільні групи кризових медіаторів.	Оперативне вирішення конфліктів у надзвичайних умовах, підтримка соціальної стабільності та громадської безпеки.

Сформовано самостійно автором на основі власного дослідження

Отже, вдосконалення законодавчого забезпечення медіації в Україні вимагає комплексного підходу, що включає гармонізацію нормативної бази з європейськими стандартами, створення ефективних механізмів сертифікації медіаторів, забезпечення фінансової підтримки медіаційного процесу, інтеграцію медіації в адміністративне та кримінальне судочинство, а також розробку спеціальних процедур для застосування медіації у кризових ситуаціях. Лише системний підхід до правового регулювання медіації дозволить зробити цей інститут дієвим інструментом вирішення конфліктів в українському суспільстві.

Висновок, у результаті проведеного дослідження встановлено, що медіація є ефективним альтернативним механізмом вирішення спорів, який сприяє зменшенню навантаження на судову систему та забезпечує оперативність і гнучкість у вирішенні конфліктів. Однак, для її успішного впровадження необхідно створити належне законодавче забезпечення, яке б регламентувало ключові аспекти діяльності медіаторів, процедури сертифікації, механізми виконання угод за результатами медіації та гарантії конфіденційності. Теоретично досліджено основні підходи до правового регулювання медіації в європейських країнах та визначено основні напрямки гармонізації українського законодавства з міжнародними стандартами. Зокрема, встановлено, що європейські країни активно застосовують медіацію у цивільних, комерційних, адміністративних та кримінальних справах, що дозволяє значно підвищити ефективність правозастосовної практики. Важливим фактором успіху є наявність чіткої нормативно-правової бази, що регламентує процедуру медіації та забезпечує її юридичну значущість.

Визначено, що для вдосконалення законодавчого забезпечення медіації в Україні необхідно запровадити комплекс заходів. Насамперед, слід розробити та прийняти єдиний закон про медіацію, який регулюватиме всі аспекти медіаційного процесу та відповідатиме Директиві 2008/52/ЄС. Важливим кроком є запровадження механізмів державного контролю за діяльністю медіаторів, що включатиме обов'язкову сертифікацію та ліцензування. Також необхідно забезпечити фінансову підтримку медіації, зокрема шляхом державного субсидіювання для соціально вразливих груп населення. Значну роль відіграє інтеграція медіації в адміністративне та кримінальне судочинство, що сприятиме розвантаженню судів та зменшенню рівня рецидивної злочинності. Особливої уваги потребує розвиток онлайн-медіації, що зробить процедуру більш доступною та ефективною, враховуючи цифровізацію суспільства. Особливої уваги потребує питання інтеграції медіації в адміністративне та кримінальне судочинство. Досвід європейських країн свідчить про ефективність застосування медіації у кримінальних справах, зокрема в рамках програм відновного

правосуддя. В Україні варто розглянути можливість нормативного закріплення таких підходів, що сприятиме зменшенню рецидивної злочинності та соціальній реабілітації правопорушників. Необхідно вдосконалити процедуру судового контролю за виконанням угод за результатами медіації. На сьогодні в Україні відсутній єдиний підхід до визнання та примусового виконання таких угод, що створює правову невизначеність та ускладнює процес імплементації медіації в правову систему. Запровадження чітких норм щодо виконання угод за результатами медіації, включаючи їхню реєстрацію у судових органах, сприятиме підвищенню довіри до цього механізму.

Тож, вдосконалення законодавчого забезпечення медіації є необхідною умовою для її ефективного функціонування в Україні. Комплексний підхід до реформування правового регулювання цього процесу дозволить створити сприятливі умови для розвитку медіації як дієвого механізму вирішення спорів, що відповідатиме міжнародним стандартам та сприятиме правовій стабільності суспільства.

3.3 Соціально економічна ефективність медіації у врегулюванні конфліктів

У сучасному суспільстві конфлікти є невід'ємною складовою соціально-економічних відносин, які виникають як на міжособистісному рівні, так і в ширшому суспільному контексті. Традиційні способи вирішення спорів, зокрема судові процедури, часто виявляються тривалими, витратними та такими, що не гарантують збереження конструктивних відносин між сторонами. У зв'язку з цим медіація набуває все більшого значення як ефективний метод альтернативного врегулювання конфліктів¹⁹², що дозволяє досягати взаємовигідних рішень, мінімізуючи соціальні та економічні втрати. Одним із важливих аспектів дослідження ефективності медіації є її здатність забезпечувати економію

¹⁹² Legal Foundations for Resolving Land Disputes Through Mediation as An Alternative Dispute Resolution Method / B. Derevyanko et al. *European Energy and Environmental Law Review*. 2023. Vol. 32, Issue 5. P. 248–256. URL: <https://doi.org/10.54648/eelr2023014> (date of access: 03.03.2025).

ресурсів, сприяти зміцненню соціальних зв'язків і зменшувати рівень соціальної напруженості.

У контексті міжнародного досвіду використання медіації, Т. Kyselova¹⁹³ досліджує виклики, з якими стикається Україна у процесі мирного врегулювання конфліктів. Зокрема, у період військових дій важливою є адаптація механізмів медіації до специфіки кризових ситуацій, що дозволяє уникнути ескалації насильства та сприяє соціальній стабільності. Подібні висновки наводяться у роботах Н. Кіру¹⁹⁴, де досліджується медіація як засіб соціальної реінтеграції правопорушників. Використання програм відновного правосуддя знижує рівень рецидивізму та сприяє ефективній реабілітації правопорушників у суспільстві. Дослідження J. Lande¹⁹⁵ вказує на необхідність вдосконалення підготовки до медіації у судових процесах, наголошуючи на важливості попередньої роботи медіаторів із залученими сторонами для досягнення оптимального результату. Водночас О. Melnychuk¹⁹⁶ акцентує увагу на перспективних напрямках розвитку медіації, підкреслюючи її потенціал у запобіганні конфліктам у корпоративному середовищі та трудових відносинах.

Законодавчі аспекти медіації відіграють важливу роль у забезпеченні її ефективності. Т. Moll¹⁹⁷ аналізує польські нормативні акти щодо медіації, які враховують європейські рекомендації щодо альтернативного вирішення спорів. Аналогічні питання розглядає Y. Choudhary¹⁹⁸ у критичному аналізі законопроекту про медіацію в Індії, підкреслюючи необхідність правового регулювання для підвищення довіри громадськості до медіаційних процедур.

¹⁹³ Kyselova T. Meditation in Ukraine: Challenges of Peace and War. *SSRN Electronic Journal*. 2017. URL: <https://doi.org/10.2139/ssrn.3177543> (date of access: 28.02.2025).

¹⁹⁴ Kury H. Mediation, Restorative Justice and Social Reintegration of Offenders: The Effects of Alternative Sanctions on Punishment. *Women and Children as Victims and Offenders: Background, Prevention, Reintegration*. Cham, 2016. P. 249–282. URL: https://doi.org/10.1007/978-3-319-28424-8_10 (date of access: 27.02.2025).

¹⁹⁵ Lande J. More Recommendations for Improving Court Mediation, With a Focus on Best Practices for Preparation. *Alternatives to the High Cost of Litigation*. 2023. Vol. 41, no. 9. P. 135–137. URL: <https://doi.org/10.1002/alt.22016> (date of access: 01.03.2025).

¹⁹⁶ Utilising mediation for conflict resolution: Insights and future directions / O. Melnychuk et al. *Salud, Ciencia y Tecnología - Serie de Conferencias*. 2024. Vol. 3. P. 1143. URL: <https://doi.org/10.56294/sctconf20241143> (date of access: 01.03.2025).

¹⁹⁷ Moll T. Mediation in administrative law – Polish regulations in the light of the European recommendations. *Studia Prawnoustrojowe*. 2024. No. 63. URL: <https://doi.org/10.31648/sp.9626> (date of access: 01.03.2025).

¹⁹⁸ Choudhary Y. Mediation Bill, 2021 : A Critical Analysis. *SSRN Electronic Journal*. 2023. URL: <https://doi.org/10.2139/ssrn.4569828> (date of access: 01.03.2025).

Політична медіація характеризується рядом особливостей, що відрізняють її від інших видів альтернативного вирішення конфліктів. Насамперед, політичні переговори привертають значну увагу суспільства, оскільки стосуються питань державної безпеки, міжнародних відносин та політичної стабільності, що створює значний соціальний тиск на учасників процесу, що може впливати на їхню поведінку та здатність досягати консенсусу¹⁹⁹. Вимоги до медіаторів у цій сфері значно вищі, ніж у традиційних переговорах. Окрім стандартних навичок ведення переговорів, вони повинні мати глибокі знання дипломатичного протоколу, володіти високим рівнем комунікативної компетентності та розуміти неписані правила, що регулюють політичні відносини. Нейтральність є основоположним принципом будь-якої медіації, однак у політичному контексті її дотримання є критично важливим²⁰⁰. Медіатор повинен уникати будь-яких проявів упередженості, оскільки найменший натяк на зацікавленість у результаті може підірвати довіру до процесу. Політична медіація також вимагає гнучкості та адаптивності. Динамічний характер політичних конфліктів змушує медіаторів швидко реагувати на зміни, переглядати стратегії та коригувати підходи відповідно до нових обставин. Особлива увага приділяється конфіденційності переговорів. Захист від розголошення деталей зустрічей є важливим для збереження довіри між сторонами та запобігання додатковим ризикам, що можуть загострити ситуацію²⁰¹.

Одним із ключових аспектів ефективності політичної медіації є стратегічне мислення. Медіатор повинен не лише аналізувати поточну ситуацію, а й прогнозувати потенційні наслідки ухвалених рішень у довгостроковій перспективі, оскільки результати політичних переговорів можуть впливати на

¹⁹⁹ Пекарський С. П., Миронов Ю. О. Щодо визначення ефективності впровадження медіації для вирішення конфліктів, спорів (адміністративні та кримінальні правопорушення) серед осіб, які не досягли повноліття. *ПОЛІЦЕЙСЬКА МЕДІАЦІЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАХИСТУ ПРАВ ТА ІНТЕРЕСІВ ГРОМАДЯН*. 2022. URL: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-257-2-11> (дата звернення: 03.03.2025).

²⁰⁰ Деркач В. В. Розвиток конституційно-правового забезпечення медіації в Україні. *ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ НОРМ ПРАВА*. 2022. URL: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-277-0-3> (дата звернення: 03.03.2025).

²⁰¹ ГАВРИЛЮК Р., ПАЦУРКІВСЬКИЙ П. Правосуддя та медіація як конкурентні взаємодоповнюючі системи вирішення конфліктів (спорів) у суспільстві. *Право України*. 2022. № 2022/02. С. 143. URL: <https://doi.org/10.33498/lopu-2022-02-143> (дата звернення: 03.03.2025).

стабільність регіону чи навіть глобальну безпеку²⁰². Головною перевагою медіації є її здатність сприяти збереженню діалогу між сторонами, дозволяючи їм самостійно контролювати процес урегулювання конфлікту та приймати рішення, які враховують не лише їхні безпосередні інтереси, а й ширший політичний контекст. Медіація, як правило, є швидшим і менш витратним способом врегулювання суперечностей, а її результати часто виявляються більш стійкими, оскільки базуються на взаємній згоді сторін. Послідовне застосування медіаційних механізмів може сприяти досягненню дипломатичних домовленостей, припиненню бойових дій, підписанню мирних угод та, у найкращому випадку, повному врегулюванню конфлікту²⁰³.

Регіональні організації відіграють важливу роль у процесі врегулювання конфліктів, оскільки вони слугують платформою для співпраці держав у межах окремого регіону. Їхня діяльність спрямована на підтримку миру, забезпечення безпеки, а також на сприяння економічному та культурному розвитку країн-учасниць. Хоча традиційні визначення міжнародної медіації не завжди включають такі організації, як Африканський Союз, Організація Американських Держав, Ліга Арабських Держав та Європейський Союз, вони активно застосовують медіаційні механізми та мирні переговори для розв'язання конфліктних ситуацій, що свідчить про те, що значна частина конфліктів вирішується на регіональному рівні, між державами, які мають спільний історичний, політичний чи економічний контекст²⁰⁴.

Перевага регіональних організацій як посередників полягає в тому, що вони глибше обізнані з особливостями конфліктуючих сторін, краще розуміють природу суперечностей та можуть здійснювати значний вплив на учасників переговорного процесу. Хоча такі організації не володіють масштабними

²⁰² Kyselova T. Meditation in Ukraine: Challenges of Peace and War. *SSRN Electronic Journal*. 2017. URL: <https://doi.org/10.2139/ssrn.3177543> (date of access: 28.02.2025).

²⁰³ Mediators of socioeconomic inequalities in preterm birth: a systematic review / P. McNale et al. *BMC Public Health*. 2022. Vol. 22, no. 1. URL: <https://doi.org/10.1186/s12889-022-13438-9> (date of access: 03.03.2025).

²⁰⁴ ГАВРИЛЮК Р., ПАЦУРКІВСЬКИЙ П. Правосуддя та медіація як конкурентні взаємодоповнюючі системи вирішення конфліктів (спорів) у суспільстві. *Право України*. 2022. № 2022/02. С. 143. URL: <https://doi.org/10.33498/louu-2022-02-143> (дата звернення: 03.03.2025).

ресурсами, подібними до ООН, вони активно беруть участь у миротворчих ініціативах та відіграють ключову роль у підтриманні стабільності в окремих регіонах світу²⁰⁵.

Висновок, у межах теоретичного дослідження соціально-економічної ефективності медіації у врегулюванні конфліктів було обґрунтовано її значущість як інструменту, що сприяє оптимізації ресурсів, зміцненню соціальних зв'язків та зниженню рівня соціальної напруженості. Виявлено, що застосування медіаційних механізмів є доцільним у різних сферах суспільного життя, зокрема у судових процесах, освітньому середовищі, мікрофінансуванні, охороні здоров'я та політичних переговорах. Дослідження підтверджують, що медіація здатна мінімізувати фінансові та часові витрати на вирішення конфліктів, що робить її важливим альтернативним методом розв'язання суперечностей. Теоретично обґрунтовано, що ефективність медіації у соціально-економічному контексті проявляється через її здатність сприяти стабілізації фінансового стану вразливих груп населення, покращенню доступу до правосуддя, а також зниженню рівня конфліктності у суспільстві.

Виявлено, що законодавчі аспекти медіації відіграють ключову роль у формуванні її ефективності, оскільки чітке правове регулювання сприяє підвищенню довіри громадськості до цього методу врегулювання спорів. Зокрема, міжнародний досвід демонструє, що країни, які активно інтегрують медіаційні механізми у правову систему, отримують позитивні соціально-економічні результати, серед яких зменшення навантаження на судові органи, покращення рівня правової культури та зміцнення громадянського суспільства.

Тож, медіація є не лише ефективним способом вирішення конфліктів, а й дієвим інструментом соціально-економічного розвитку, який має значний потенціал для подальшого вдосконалення та поширення у різних сферах суспільного життя.

²⁰⁵ Васильковський О. ОСНОВНІ ТИПИ ПОЛІТИЧНИХ КОНФЛІКТІВ ДЕРЖАВНОГО РІВНЯ ТА ПРИЧИНИ ЇХ ВИНИКНЕННЯ. *Наукові інновації та передові технології*. 2021. № 1 (1). URL: [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2021-1\(1\)-9-18](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2021-1(1)-9-18) (дата звернення: 02.12.2024).

Висновок до 3 розділу

На основі проведеного дослідження обґрунтовано інституційні механізми розвитку медіації в Україні. Встановлено, що правове поле медіації знаходиться на етапі формування та потребує законодавчого вдосконалення і гармонізації з європейськими стандартами. Виявлено, що ефективне впровадження медіації залежить від взаємодії державних органів, судів, громадських організацій і міжнародних партнерів. Функціонування центрів медіації при судах та освітніх установах сприяє її інтеграції в систему правосуддя. Пілотні судові проєкти стають важливим механізмом популяризації медіації. Визначено роль освітніх програм у підготовці кваліфікованих медіаторів та підвищенні компетентності юристів і суддів у сфері альтернативного вирішення спорів. Встановлено залежність сталого розвитку медіації від фінансової підтримки держави та міжнародних організацій. Виявлено, що основною перешкодою для популяризації медіації залишається низька поінформованість суспільства. Ефективні інформаційні кампанії здатні підвищити довіру до медіації, зменшити навантаження на суди та сприяти мирному врегулюванню конфліктів.

Дослідження підтвердило ефективність медіації як альтернативного механізму вирішення спорів, що розвантажує судову систему та забезпечує гнучкість врегулювання конфліктів. Водночас її успішне впровадження потребує комплексного законодавчого забезпечення. Аналіз європейського досвіду виявив широке застосування медіації у різних категоріях справ, що підвищує ефективність правозастосування завдяки чіткій нормативно-правовій базі. Для вдосконалення законодавчого забезпечення медіації в Україні необхідно: прийняти єдиний закон, що відповідатиме Директиві 2008/52/ЄС; запровадити механізми державного контролю через сертифікацію та ліцензування; забезпечити державне фінансування для вразливих груп населення; інтегрувати медіацію в адміністративне та кримінальне судочинство; розвивати онлайн-медіацію. Особливої уваги потребує впровадження медіації у кримінальних справах як елементу відновного правосуддя та вдосконалення процедур судового контролю за виконанням угод за результатами медіації. Комплексне

реформування правового регулювання медіації створить умови для її ефективного функціонування відповідно до міжнародних стандартів та сприятиме правовій стабільності суспільства.

Теоретичне дослідження показало, що медіація є ефективним інструментом оптимізації ресурсів, зміцнення соціальних зв'язків та зниження напруженості в суспільстві. Її застосування доцільне в судовій системі, освіті, мікрофінансуванні, охороні здоров'я та політичних переговорах. Встановлено, що медіація мінімізує фінансові й часові витрати на вирішення конфліктів, сприяє стабілізації фінансового стану вразливих груп, покращує доступ до правосуддя та знижує конфліктність. Чітке правове регулювання медіації підвищує довіру громадськості до цього методу. Міжнародний досвід підтверджує, що інтеграція медіації в правову систему зменшує навантаження на суди, покращує правову культуру та зміцнює громадянське суспільство.

ВИСНОВКИ

Медіація представляє собою сучасний альтернативний механізм регулювання конфліктів, який базується на принципах добровільності, конфіденційності та нейтральності. Її історичний розвиток охоплює період від Стародавнього Риму до сучасного правового інституту, що активно використовується на міжнародному рівні. Дослідження підтверджують ефективність медіації у зменшенні навантаження на судову систему, а також у сприянні мирному вирішенню спорів у сферах сімейного, комерційного та міжнародного права. Правові аспекти медіації, зокрема впровадження Закону України «Про медіацію», закладають основи для її подальшого розвитку. Встановлено, що медіація не лише доповнює судові механізми, але й сприяє формуванню правової культури та соціальної стабільності в суспільстві. Роль медіатора полягає не тільки в нейтральному посередництві, але й у стратегічному управлінні переговорами з використанням психологічних і комунікаційних методик.

Дослідження свідчать про те, що медіація є дієвим інструментом швидкого та економічного вирішення спорів, забезпечуючи довготривале співробітництво між сторонами. Її адаптивність до різних соціально-правових контекстів робить медіацію невід'ємним елементом сучасної системи правосуддя та міжнародних відносин. Історична ретроспектива свідчить про еволюцію медіації в структуровані процедури. Досвід країн, таких як США, Німеччина та Італія, демонструє успішну інтеграцію медіації в судову систему та її регламентацію. Сучасний розвиток медіації характеризується професіоналізацією, стандартизацією та варіативністю моделей, які варіюються від добровільної до обов'язкової. Для вдосконалення медіації в Україні необхідно забезпечити виконання угод за результатами медіації, створити систему акредитації медіаторів, а також розширити їхню підготовку та сфери застосування. Подальша гармонізація національного законодавства з європейськими стандартами сприятиме ефективному альтернативному вирішенню спорів відповідно до

сучасних потреб суспільства. Теоретично обґрунтовано, що медіація є ефективним методом вирішення соціальних і правових конфліктів. Досліджено її сутність, принципи та сфери застосування, а також вплив на правосуддя, соціальну стабільність і міжнародні відносини. Принципи добровільності, конфіденційності та гнучкості процедур сприяють широкому використанню медіації — від міжособистісних конфліктів до дипломатичних переговорів. Аналіз міжнародного досвіду підтверджує її ефективність у розвантаженні судової системи та економії ресурсів. Досліджено моделі медіації та їх класифікацію за рівнем конфлікту і сферами застосування. Визначено превентивну роль медіації у запобіганні ескалації конфліктів та її значення у формуванні культури мирного врегулювання. Узагальнено, що медіація є універсальним механізмом, який потребує нормативного вдосконалення, розвитку професійного середовища та популяризації. Врахування міжнародного досвіду підвищить ефективність правової системи та сприятиме соціальній стабільності.

На основі проведеного дослідження обґрунтовано механізми інституційного розвитку медіації в Україні. Встановлено, що правове середовище медіації перебуває на стадії формування і потребує вдосконалення законодавства та гармонізації з європейськими стандартами. Виявлено, що ефективність впровадження медіації значною мірою залежить від співпраці державних органів, судів, громадських організацій та міжнародних партнерів. Функціонування медіаційних центрів при судах і навчальних закладах сприяє інтеграції медіації в правову систему. Пілотні судові проєкти виконують важливу роль у популяризації медіації. Визначено значення освітніх програм для підготовки кваліфікованих медіаторів та підвищення компетенції юристів і суддів у сфері альтернативного вирішення спорів. Сталий розвиток медіації залежить від фінансової підтримки з боку держави та міжнародних організацій. Основною перешкодою для популяризації медіації залишається низький рівень обізнаності суспільства. Ефективні інформаційні кампанії можуть підвищити довіру до

медіації, зменшити навантаження на суди та сприяти мирному вирішенню конфліктів.

Дослідження підтвердило, що медіація є дієвим альтернативним механізмом вирішення спорів, який розвантажує судову систему та забезпечує гнучкість у врегулюванні конфліктів. Проте її успішне впровадження вимагає комплексного законодавчого забезпечення. Аналіз європейського досвіду показав, що медіація широко використовується в різних категоріях справ, що підвищує ефективність правозастосування завдяки наявності чіткої нормативно-правової бази. Для вдосконалення законодавчого забезпечення медіації в Україні необхідно: прийняти єдиний закон, відповідний Директиві 2008/52/ЄС; запровадити механізми державного контролю через сертифікацію та ліцензування; забезпечити державне фінансування для вразливих груп населення; інтегрувати медіацію в адміністративне та кримінальне судочинство; розвивати онлайн-медіацію. Особливо важливим є впровадження медіації в кримінальних справах як елемента відновного правосуддя та вдосконалення процедур судового контролю за виконанням угод за результатами медіації.

Комплексне реформування правового регулювання медіації створить умови для її ефективного функціонування відповідно до міжнародних стандартів і сприятиме правовій стабільності в суспільстві. Теоретичне дослідження показало, що медіація є ефективним інструментом оптимізації ресурсів, зміцнення соціальних зв'язків та зниження напруженості в суспільстві. Її застосування є доцільним у судовій системі, освіті, мікрофінансуванні, охороні здоров'я та політичних переговорах. Встановлено, що медіація мінімізує фінансові та часові витрати на вирішення конфліктів, сприяє стабілізації фінансового стану вразливих груп, покращує доступ до правосуддя та знижує рівень конфліктності. Чітке правове регулювання медіації підвищує довіру громадськості до цього методу. Міжнародний досвід підтверджує, що інтеграція медіації в правову систему зменшує навантаження на суди, покращує правову культуру та зміцнює громадянське суспільство.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Aksamitowska K. Traditional Approaches to the Law of Armed Conflict. *Journal of International Humanitarian Legal Studies*. 2020. Vol. 11, no. 1. P. 5–35. URL: <https://doi.org/10.1163/18781527-01101002> (date of access: 27.02.2025).
2. Annex: Peace Mediation Framework. *Peace Mediation in Germany's Foreign Policy* / ed. by A. Holper, L. Kirchhoff. 2021. P. 221–230. URL: <https://doi.org/10.5771/9783748926160-221> (date of access: 21.02.2025).
3. Bartlet M. 'Mediation Secrets'. *Mediation and other forms of Alternative Dispute Resolution*. London, 2024. P. 117–128. URL: <https://doi.org/10.4324/9781003112617-9> (date of access: 24.02.2025).
4. Brigg M. Context and Pretext in Conflict Resolution: Culture, Identity, Power, and Practice. *Australian Journal of International Affairs*. 2013. Vol. 68, no. 2. P. 244–245. URL: <https://doi.org/10.1080/10357718.2013.866189> (date of access: 27.02.2025).
5. Choudhary Y. Mediation Bill, 2021 : A Critical Analysis. *SSRN Electronic Journal*. 2023. URL: <https://doi.org/10.2139/ssrn.4569828> (date of access: 01.03.2025).
6. Clark J. N. Normalisation through (re)integration: returnees and settlers in post-conflict Croatia. *The International Journal of Human Rights*. 2013. Vol. 17, no. 7-8. P. 707–722. URL: <https://doi.org/10.1080/13642987.2013.813844> (date of access: 27.02.2025).
7. Confer J. J., Thapa B., Mendelsohn J. L. Exploring a Typology of Recreation Conflict in Outdoor Environments. *World Leisure Journal*. 2005. Vol. 47, no. 1. P. 12–23. URL: <https://doi.org/10.1080/04419057.2005.9674382> (date of access: 26.02.2025).
8. Conflict resolution in the twenty-first century: principles, methods, and approaches. *Choice Reviews Online*. 2010. Vol. 47, no. 10. P. 47–5901–47–5901. URL: <https://doi.org/10.5860/choice.47-5901> (date of access: 27.02.2025).

9. Cotranslational Protein Folding and Terminus Hydrophobicity / S. Srivastava et al. *Advances in Bioinformatics*. 2011. Vol. 2011. P. 1–8. URL: <https://doi.org/10.1155/2011/176813> (date of access: 20.02.2025).
10. Dahlan N. K., Md. Said M. H., Rajamanickam R. Mediation: practice in the corporate world. *UUM Journal of Legal Studies*. 2021. Vol. 12, Number 1. P. 51–67. URL: <https://doi.org/10.32890/uumjls2021.12.1.3> (date of access: 24.02.2025).
11. Does peer-mediation really work? effects of conflict resolution and peer-mediation training on high school students' conflicts / A. Turnuklu et al. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*. 2009. Vol. 1, no. 1. P. 630–638. URL: <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2009.01.112> (date of access: 03.03.2025).
12. Doyle W. A. 1.-1. A comparison of the formocresol pulpotomy technique with the calcium hydroxide pulpotomy technique : thesis. 1961. URL: <http://hdl.handle.net/1805/4150> (date of access: 27.02.2025).
13. Field O. P. Supreme Court Protection of Private Rights Against State Action. *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science*. 1938. Vol. 195, no. 1. P. 53–64. URL: <https://doi.org/10.1177/000271623819500182> (date of access: 06.04.2025).
14. Fisher R., Ury W., Patton B. Negotiation Power: Ingredients in an Ability to Influence the Other Side. *Negotiation Strategies for Mutual Gain: The Basic Seminar of the Program on Negotiation at Harvard Law School*. 2455 Teller Road, Thousand Oaks California 91320 United States. P. 3–13. URL: <https://doi.org/10.4135/9781452229096.n1> (date of access: 22.02.2025).
15. Folger P., Bush R. A. B. Transformative Mediation – für den Erhalt des besonderen Potenzials von Mediation in verschiedenen Konflikt-Settings Erstmal erschienen: Folger, J. P. (2011). La Mediación Transformativa: Preservación ... *Konfliktdynamik in Wirtschaft und Gesellschaft*. 2022. P. 91–103. URL: <https://doi.org/10.5771/9783748932192-91> (date of access: 22.02.2025).
16. Goodman R. E. M. Conciliation, Mediation and Dispute Resolution. *Proceedings of the ASIL Annual Meeting*. 1996. Vol. 90. P. 75–78. URL: <https://doi.org/10.1017/s0272503700085803> (date of access: 01.03.2025).

17. Gstrein O. J., Beaulieu A. How to protect privacy in a datafied society? A presentation of multiple legal and conceptual approaches. *Philosophy & Technology*. 2022. Vol. 35, no. 1. URL: <https://doi.org/10.1007/s13347-022-00497-4> (date of access: 24.02.2025).
18. Hnatyshyn Y. A., Klishch H. I., Sas L. M. Mediation as a conflict resolution technology. *Медична освіта*. 2024. No. 4. P. 70–75. URL: <https://doi.org/10.11603/m.2414-5998.2023.4.14478> (date of access: 24.02.2025).
19. Höglund k., Kovacs M. S. Beyond the absence of war: the diversity of peace in post-settlement societies. *Review of International Studies*. 2010. Vol. 36, no. 2. P. 367–390. URL: <https://doi.org/10.1017/s0260210510000069> (date of access: 27.02.2025).
20. Horislavska I. Correlation of mediation as an alternative way to protect civil rights and interests and tort liability. *Law. Human. Environment*. 2023. Vol. 14, no. 1. URL: <https://doi.org/10.31548/law/1.2023.23> (date of access: 24.02.2025).
21. Kalisz A., Serhieieva A. The Development of Mediation in Poland and Ukraine: A Comparison and Prospects for Experience Exchange. *Studia Iuridica Lublinensia*. 2023. Vol. 32, no. 3. P. 89–109. URL: <https://doi.org/10.17951/sil.2023.32.3.89-109> (date of access: 24.02.2025).
22. Kasumu K., Olufemi T. Models for Investigating the Effectiveness of the Citizens Mediation Centre in the Resolution of Landlord/Landlady/Tenant Disputes in Lagos State, Nigeria. *IOSR Journal of Humanities and Social Science*. 2017. Vol. 22, no. 05. P. 69–74. URL: <https://doi.org/10.9790/0837-2205046974> (date of access: 03.03.2025).
23. Kinsara R. A., Kilgour D. M., Hipel K. W. Conflict resolution and mediation. *2012 IEEE International Conference on Systems, Man and Cybernetics - SMC*, Seoul, Korea (South), 14–17 October 2012. 2012. URL: <https://doi.org/10.1109/icsmc.2012.6378169> (date of access: 21.02.2025).

- 24.Kovač C., Krišto I. Mediation - alternative dispute resolution. *Safety Engineering*. 2019. Vol. 9, no. 1. URL: <https://doi.org/10.7562/se2019.9.01.04> (date of access: 01.03.2025).
- 25.Krislov J., Moore C. W. The Mediation Process: Practical Strategies for Resolving Conflict. *Industrial and Labor Relations Review*. 1987. Vol. 40, no. 2. P. 291. URL: <https://doi.org/10.2307/2523299> (date of access: 27.02.2025).
- 26.Kury H. Mediation, Restorative Justice and Social Reintegration of Offenders: The Effects of Alternative Sanctions on Punishment. *Women and Children as Victims and Offenders: Background, Prevention, Reintegration*. Cham, 2016. P. 249–282. URL: https://doi.org/10.1007/978-3-319-28424-8_10 (date of access: 27.02.2025).
- 27.Kyselova T. Meditation in Ukraine: Challenges of Peace and War. *SSRN Electronic Journal*. 2017. URL: <https://doi.org/10.2139/ssrn.3177543> (date of access: 28.02.2025).
- 28.Lande J. More Recommendations for Improving Court Mediation, With a Focus on Best Practices for Preparation. *Alternatives to the High Cost of Litigation*. 2023. Vol. 41, no. 9. P. 135–137. URL: <https://doi.org/10.1002/alt.22016> (date of access: 01.03.2025).
- 29.Legal Foundations for Resolving Land Disputes Through Mediation as An Alternative Dispute Resolution Method / B. Derevyanko et al. *European Energy and Environmental Law Review*. 2023. Vol. 32, Issue 5. P. 248–256. URL: <https://doi.org/10.54648/eelr2023014> (date of access: 03.03.2025).
- 30.Mediation in administrative and legal disputes in Ukraine: a European perspective / V. Teremetskyi et al. *Revista Amazonia Investiga*. 2023. Vol. 12, no. 70. P. 200–209. URL: <https://doi.org/10.34069/ai/2023.70.10.18> (date of access: 28.02.2025).
- 31.Mediators of socioeconomic inequalities in preterm birth: a systematic review / P. McHale et al. *BMC Public Health*. 2022. Vol. 22, no. 1. URL: <https://doi.org/10.1186/s12889-022-13438-9> (date of access: 03.03.2025).
- 32.Melenko O. Mediation as an Alternative Form of Dispute Resolution: Comparative-Legal Analysis. *European Journal of Law and Public Administration*. 2021. Vol. 7,

- no. 2. P. 46–63. URL: <https://doi.org/10.18662/eljpa/7.2/126> (date of access: 22.02.2025).
33. Models of mediation: Theoretical and legal analysis / M. Lohvinenko et al. *Conflict Resolution Quarterly*. 2021. Vol. 39, no. 1. P. 51–65. URL: <https://doi.org/10.1002/crq.21315> (date of access: 24.02.2025).
34. Moll T. Mediation in administrative law – Polish regulations in the light of the European recommendations. *Studia Prawnoustrojowe*. 2024. No. 63. URL: <https://doi.org/10.31648/sp.9626> (date of access: 01.03.2025).
35. Monitoring U. S. E. P. A. O. o. R. a. Bibliography of R & M research reports. Washington, 1973. 82 p.
36. Moore M. G. ICICTE Issue 2014. *American Journal of Distance Education*. 2014. Vol. 28, no. 2. P. 79–80. URL: <https://doi.org/10.1080/08923647.2014.905317> (date of access: 22.02.2025).
37. Orsini D. Book Review: John Paul Lederach, Building Peace: Sustainable Reconciliation in Divided Societies (Washington D.C.: United States Institute of Peace, 1997, 198 pp., £11.75). *Millennium: Journal of International Studies*. 1998. Vol. 27, no. 1. P. 185–187. URL: <https://doi.org/10.1177/03058298980270010516> (date of access: 27.02.2025).
38. Paffenholz T. Unpacking the local turn in peacebuilding: a critical assessment towards an agenda for future research. *Third World Quarterly*. 2015. Vol. 36, no. 5. P. 857–874. URL: <https://doi.org/10.1080/01436597.2015.1029908> (date of access: 27.02.2025).
39. Ramsbotham O. The Conflict in Comparative Perspective. *International Perspectives on the Gulf Conflict, 1990–91*. London, 1994. P. 295–324. URL: https://doi.org/10.1007/978-1-349-23231-4_12 (date of access: 27.02.2025).
40. Reconciliation after violent conflict: A handbook. Stockholm : International IDEA, 2003. 177 p.
41. Reisinger C. [., Zangl B. [., B., Senghaas D. [., B. Patterns of Post-Conflict Governance: Towards a Typology of Post-Conflict Polities / Christian Reisinger.

- Gutachter: Bernhard Zangl ; Dieter Senghaas. Betreuer: Bernhard Zangl. 2011.
URL: <http://d-nb.info/1071992554/34> (date of access: 27.02.2025).
- 42.Serhieieva A. Role of state in developing mediation – in EU and Ukraine (a comparative perspective). *Revista Brasileira de Alternative Dispute Resolution*. 2024. Vol. 06, no. 12. URL: <https://doi.org/10.52028/rbadr.v6.i12.art01.ukr> (date of access: 22.02.2025).
- 43.Sigmund Gartner S., Bercovitch J. New approaches, methods and findings in the study of mediation. *International Conflict Mediation*. 2008. P. 1–15.
URL: <https://doi.org/10.4324/9780203885130.ch1> (date of access: 24.02.2025).
- 44.Singh B. Unleashing Alternative Dispute Resolution (ADR) in Resolving Complex Legal- Technical Issues Arising in Cyberspace Lensing E-Commerce and Intellectual Property: Proliferation of E-Commerce Digital Economy. *Revista Brasileira de Alternative Dispute Resolution*. 2023. Vol. 5, no. 10.
URL: <https://doi.org/10.52028/rbadr.v5i10.art04.ind> (date of access: 24.02.2025).
- 45.Smolyaninova O. G. Conflicts and Mediation in a Multicultural Society: Psychological, Pedagogical and Sociological Aspects. *Journal of Siberian Federal University. Humanities & Social Sciences*. 2020. P. 1428–1434.
URL: <https://doi.org/10.17516/1997-1370-0653> (date of access: 03.03.2025).
- 46.Strategic model and potential sources of financing for the post-war revitalization of agricultural enterprises in the de-occupied territories / O. Garafonova et al. *Financial and credit activity problems of theory and practice*. 2023. Vol. 2, no. 49. P. 207–218. URL: <https://doi.org/10.55643/fcaptp.2.49.2023.3983> (date of access: 27.02.2025).
- 47.Susskind L. E., Ali S. H. The Need for a Better Balance between Science and Politics. *Environmental Diplomacy*. 2014. P. 67–92.
URL: <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199397976.003.0004> (date of access: 22.02.2025).

48. Sustaining the peace: stopping the recurrence of civil wars. *Conflict Prevention and Peace-building in Post-War Societies*. 2006. P. 29–46.
URL: <https://doi.org/10.4324/9780203087367-13> (date of access: 27.02.2025).
49. The Impact of Microfinance Services on Malaysian B40 Households' Socioeconomic Performance: A Moderated Mediation Analysis / W. M. Z. B. W. Abdullah et al. *International Journal of Sustainable Development and Planning*. 2022. Vol. 17, no. 6. P. 1983–1996.
URL: <https://doi.org/10.18280/ijstdp.170634> (date of access: 03.03.2025).
50. The socio-economic rank of parents and students' academic and cognitive outcomes: Examining the physical, psychological and social mediators / C. O. Nja et al. *Frontiers in Education*. 2022. Vol. 7.
URL: <https://doi.org/10.3389/feduc.2022.938078> (date of access: 03.03.2025).
51. Urban green space and mental health among people living alone: The mediating roles of relational and collective restoration in an 18-country sample / T. P. Pasanen et al. *Environmental Research*. 2023. Vol. 232. P. 116324.
URL: <https://doi.org/10.1016/j.envres.2023.116324> (date of access: 27.02.2025).
52. Ury W., Fisher R. *Getting to Yes: Negotiating an Agreement Without Giving In*. Penguin Random House, 2012. 240 p.
53. Utilising mediation for conflict resolution: Insights and future directions / O. Melnychuk et al. *Salud, Ciencia y Tecnología - Serie de Conferencias*. 2024. Vol. 3. P. 1143. URL: <https://doi.org/10.56294/sctconf20241143> (date of access: 01.03.2025).
54. Voron D. Peculiarities of pre-trial settlement of administrative disputes in Ukraine and foreign countries. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2024. No. 1. P. 119–123.
URL: <https://doi.org/10.61345/1339-7915.2024.1.19> (date of access: 24.02.2025).
55. Voron D. Peculiarities of pre-trial settlement of administrative disputes in Ukraine and foreign countries. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2024. No. 1. P. 119–123.
URL: <https://doi.org/10.61345/1339-7915.2024.1.19> (date of access: 24.02.2025).

56. Zartman I. W., Vuković S. Rethinking mediation. *Rethinking Conflict Resolution and Management*. 2023. P. 83–98.
URL: <https://doi.org/10.4337/9781800376991.00010> (date of access: 21.02.2025).
57. Zehr H. Little Book of Restorative Justice: Revised and Updated. Skyhorse Publishing Company, Incorporated, 2015. 112 p.
58. Zikalala M. J. The role of savings and credit cooperatives in promoting access to credit in Swaziland : dissertation. 2016.
URL: <http://hdl.handle.net/2263/57295> (date of access: 01.03.2025).
59. Буга Г. С., Буга В. В. Інституту медіації в умовах воєнного стану в Україні. Поліцейська медіація як інструмент захисту прав та інтересів громадян. 2022.
URL: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-257-2-2> (дата звернення: 28.02.2025).
60. Бусуйок Д. В. Законодавче регулювання вирішення спорів у порядку медіації. Часопис Київського університету права. 2019. № 2. С. 147–150.
61. Васильковський О. Основні типи політичних конфліктів державного рівня та причини їх виникнення. Наукові інновації та передові технології. 2021. № 1 (1). URL: [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2021-1\(1\)-9-18](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2021-1(1)-9-18) (дата звернення: 02.12.2024).
62. Венцковський Д. Ю. Сучасний стан і напрями підвищення результативності співробітництва України з міжнародними фінансовими організаціями. Фінанси України. 2012. № 5 (198). С. 14–26.
63. Водоп'ян Т. В. Перспективи розвитку медіації в Україні: аналіз необхідності впровадження та можливих моделей інституту. Молодий вчений. 2019. № 12.1 (76.1), груд. 2019 р., спецвипуск. С. 19–23.
64. Войтюк Д. В. Сучасний стан впровадження медіації в Україні. Legal science, legislation and law enforcement practice: regularities and development trends. 2020. URL: <https://doi.org/10.30525/978-9934-588-92-1-32> (дата звернення: 28.02.2025).

65. Габрук Я. О. Вплив військових дій на психічне здоров'я населення. *Особистість та суспільство в цифрову еру: психологічний вимір : матер. IV міжнар. наук.-практ. конф.* 2024. С. 41–43. URL: <https://doi.org/10.32837/11300.28016> (дата звернення: 26.02.2025).
66. Гаврилук Р., Пацурківський П. Правосуддя та медіація як конкурентні взаємодоповнюючі системи вирішення конфліктів (спорів) у суспільстві. *Право України.* 2022. № 2022/02. С. 143. URL: <https://doi.org/10.33498/lopu-2022-02-143> (дата звернення: 03.03.2025).
67. Головатий М. Ф. Політична психологія : Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Київ : МАУП, 2001. 134 с.
68. Гордієнко О. М. Із практики діяльності Всеукраїнської громадянської організації Ліга захисту прав землевласників і землекористувачів "Земля України". *Земельне право України : теорія і практика.* 2007. № 2. С. 59–63.
69. Деркач В. В. Розвиток конституційно-правового забезпечення медіації в Україні. Теоретичні та практичні проблеми реалізації норм права. 2022. URL: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-277-0-3> (дата звернення: 03.03.2025).
70. Закон України "Про судоустрій України" : Офіц. вид. Харків : ФІНН, 2002. 96 с.
71. Каршиєва А., Шойко В. Основи державно-правового регулювання медіації. *Науковий вісник: державне управління.* 2019. Т. 2, № 2019-1. С. 66–75. URL: <https://doi.org/10.32689/2618-0065-2019-2/1-66-75> (дата звернення: 21.02.2025).
72. Кисельова Т. Правове регулювання відносин із надання послуг медіації у зарубіжних країнах. *Право України.* 2011. № 11/12. С. 225–237. URL: <https://surl.li/xeomsy> (дата звернення: 22.02.2025).
73. Лікарчук Д. С. МЕДІАЦІЯ ЯК СПОСІБ ВРЕГУЛЮВАННЯ ПОЛІТИЧНИХ КОНФЛІКТІВ. *Міжнародні відносини: теоретико-практичні аспекти.* 2021. № 8. С. 50–61. URL: <https://doi.org/10.31866/2616-745x.8.2021.249009> (дата звернення: 25.02.2025).

- 74.Маковоз О., Коваль Д. Теоретичні основи визначення поняття «комплаєнс менеджмент». *Adaptive Management Theory and Practice Economics*. 2023. Т. 17, № 34. URL: [https://doi.org/10.33296/2707-0654-17\(34\)-14](https://doi.org/10.33296/2707-0654-17(34)-14) (дата звернення: 21.02.2025).
- 75.Миронова М. І., Сватюк О. Р. Сутність та причини міжнародних економіко-політичних конфліктів у контексті російсько-української війни. *Herald of Lviv University of Trade and Economics Economic sciences*. 2022. № 68. С. 85–90. URL: <https://doi.org/10.36477/2522-1205-2022-68-12> (дата звернення: 24.02.2025).
- 76.Мінченко Р. М., Мінченко Д. А. 2.1. Виконавчий процес в умовах правосуддя перехідного періоду: українські реалії та міжнародний досвід. *Серія «Процесуальні науки»*. Київ, Україна, 2023. С. 146–147. URL: <https://doi.org/10.59835/978-617-566-758-3-2-1> (дата звернення: 27.02.2025).
- 77.Особливості організаційних конфліктів та методи їх вирішення : thesis / В. М. Білявський та ін. 2020. URL: <https://er.nau.edu.ua/handle/NAU/44742> (дата звернення: 20.02.2025).
- 78.Пекарський С. П., Миронов Ю. О. Щодо визначення ефективності впровадження медіації для вирішення конфліктів, спорів (адміністративні та кримінальні правопорушення) серед осіб, які не досягли повноліття. *Поліцейська медіація як інструмент захисту прав та інтересів громадян*. 2022. URL: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-257-2-11> (дата звернення: 20.02.2025).
- 79.Петриченко О., Грінько І. Вплив збройних конфліктів на фінансово-економічний розвиток країн. *Економіка та суспільство*. 2024. № 70. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-70-34> (дата звернення: 26.02.2025).
- 80.Подковенко Т. Медіація як спосіб альтернативного розв'язання конфліктів: генеза та інституційні засади. *Актуальні проблеми правознавства*. 2017. Вип. 1 (9). С. 17–22.

81. Розумна М. Актуальні проблеми та перспективи розвитку альтернативних способів урегулювання спорів в Україні: онлайн-медіація та посередництво. *Entrepreneurship, Economy and Law*. 2020. № 9. С. 147–153. URL: <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2020.9.26> (дата звернення: 27.02.2025).
82. Сегіна О., Антонова С. Інститут медіації в Україні як один із альтернативних механізмів врегулювання конфліктів у громадах мирним способом: проблеми та перспективи розвитку у період воєнного конфлікту. *Bulletin National University of Water and Environmental Engineering*. 2023. Т. 4, № 104. С. 320–330. URL: <https://doi.org/10.31713/ve4202328> (дата звернення: 27.02.2025).
83. Серватюк В., Серватюк Л., Мостова К. Міжнародні практики та стратегії врегулювання збройних конфліктів: можливості для України. Наукові перспективи (Naukovì perspektivi). 2024. № 10(52). URL: [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2024-10\(52\)-283-296](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2024-10(52)-283-296) (дата звернення: 20.02.2025).
84. Солнишкіна А. Практики медіації та розбудови миру в країнах, що постраждали від війни: архетипний підхід. Наукові перспективи (Naukovì perspektivi). 2024. № 5(47). URL: [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2024-5\(47\)-248-262](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2024-5(47)-248-262) (дата звернення: 21.02.2025)..
85. Токарева К. С., Токарева К. С., Tokarieva K. S. Адміністративно - правове регулювання медіації: сучасний стан та тенденції розвитку : thesis. 2021. URL: <https://er.nau.edu.ua/handle/NAU/49754> (дата звернення: 22.02.2025).
86. Трофимовська Ю. В. Особливості правового регулювання матеріальної відповідальності роботодавця за трудовим законодавством України. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2015. № 1 (68). С. 159–166.
87. Філатов В. В. Особливості застосування перехідного правосуддя в зарубіжних країнах. *Kyiv Law Journal*. 2023. № 2. С. 234–239. URL: <https://doi.org/10.32782/klj/2023.2.33> (дата звернення: 22.02.2025).

- 88.Цимбалюк В. І. Теоретико-правовий аналіз зарубіжного досвіду правового забезпечення медіації. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2014. № 11 (157). С. 55–60.
- 89.Чередніков С. Медіація як альтернативний спосіб врегулювання конфліктів та інструмент державного управління. *XI Міжнародна науково-практична конференція «Сучасні проблеми управління: Трансформація публічного управління у постковідному світі»*. Київ, Україна, 2021. URL: <https://doi.org/10.20535/spu2021.248896> (дата звернення: 20.02.2025).
- 90.Яковлєв В. В. Медіація в Україні: перспективи законодавчого регулювання. *Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди. "Право"*. 2016. Вип. 25. С. 94–104.